

Molnár Ferenc

A Pál utcai fiúk

I.

Háromnegyed egykor, épp abban a pillanatban, mikor a természetrajzi terem katedraasztalán hosszú és sikertelen kísérletek után végre-valahára, nagy nehezen, izgatott várakozás jutalmául a Bunsen-lámpa színtelen lángjában fellobbant egy gyönyörű, smaragdzöld csík, annak jeléül, hogy az a vegyület, melyről a tanár úr be akarta bizonyítani, hogy zöldre festi a lángot, a lángot csakugyan zöldre festette, mondom: pont háromnegyed egykor, épp abban a diadalmas minutumban megpendült a szomszéd ház udvarán egy zongora-verkli, s ezzel minden komolyságnak vége szakadt. Az ablakok tárva-nyitva voltak a meleg márciusi napon, s a friss tavaszi szellő szárnyán berepült a muzsika a tanterembe. Valami vidám magyar nóta volt, ami a verkluból indulónak hangzott, s olyan csinnadrattásan, olyan bécsiesen pengett, hogy az egész osztály mosolyogni szeretett volna, sőt voltak, akik valóban mosolyogtak is rajta. A Bunsen-lámpában vígan lobogott a zöld csík, s ezt valahogyan még csak bámulta az első padból néhány fiú. De a többiek kinéztek az ablakon, amelyen át a szomszédos kis házak teteit lehetett látni, s a távolban, az aranyos déli napon a templomtornyot, melynek óráján a nagymutató vigasztalóan haladt a tizenkettős felé. És ahogy kifigyeltek az ablakon, a muzsikával együtt más, ide nem tartozó hangok is jöttek be a terembe. Tülköltek a lóvasúti kocsisok, valamelyik udvaron dalolt egy cselédlány, de egészen mást, mint amit a zongora-verkli játszott. És izegni-mozogni kezdett az osztály. Némelyek turkálni kezdtek a padban a könyvek közt; a rendesebbek megtörülték a tollaikat; Boka becsukta a kicsiny, piros bőrrel bevont zsebtintatartóját, melynek igen ügyes szerkezete volt, úgyhogy sose folyt ki belőle a tinta, csak akkor, ha zsebre vágta az ember; Csele összeszedte a lapokat, amelyek nála a könyveket helyettesítették, mert Csele gigerli volt, és nem pakolta a hóna alá az egész könyvtárát, mint a többi, hanem csak a szükséges lapokat szokta volt elhozni, ezeket is gondosan elosztva összes külső és belső zsebeiben; Csónakos az utolsó padban akkorát ásított, mint valami unatkozó víziló; Weisz kifordította a zsebet, és kiszórta belőle az összes délelőtti morzsákat, melyek ama kifliből maradtak ott, amelyet Weisz a tíz órától egy óráig terjedő időközben a zsebéből evett ki darabonként; Geréb csoszogni kezdett a pad alatt a lábával, mint aki úgy tesz, mintha föl akarna állani; Barabás pedig minden szemérem nélkül terítette a pad alatt térdére a viaszkosvásznat, nagyság szerint rakván bele a könyveket, s majd egy szíjjal akkorát húzván rajta, hogy a pad is megreccsent, és ő maga belevörösödött - egyszóval mindenki előkészületeket tett a távozásra, s csak egyedül a tanár úr nem vett tudomást arról, hogy öt perc múlva vége lesz mindennek, mert a tanár végighordozta szelíd tekintetét a sok buksi gyerekfej fölött, és így szólt:

- Mi az?

Nagy csönd lett erre. Halálos csönd. Barabás kénytelen volt elereszteni a szíjat, Geréb maga alá kapta a lábát, Weisz ismét befordította a zsebet, Csónakos befogta a száját a kezével, és a tenyere mögött végezte be az ásítást, Csele békében hagyta a „lapokat”, Boka hamar zsebre vágta a piros tintatartót, melyből, a zsebet megérezve, rögtön szivárogni kezdett a szép kék antracén.

- Mi az? - ismételte a tanár úr, s ekkor már mindenki mozdulatlanul ült a helyén. Aztán az ablakra nézett, amelyen át vígan cincogott be a verkliszó, mintegy éreztetve mindenkivel, hogy ő nem tartozik a tanári fegyelem alá. De a tanár úr azért szigorúan nézett a verkli irányába is, és így szólt:

- Csengey, csukd be az ablakot!

Csengey, a kis Csengey pedig, aki „első pad első” volt, fölkel, és az ő komoly, szigorú kis pofájával az ablakhoz ment, hogy becsukja.

E pillanatban Csónakos kihajolt a padsor szélén, és odasúgta egy kis szőke fiúnak:

- Vigyázz Nemecek!

Nemecek hátrasandított, majd a földre nézett. Egy kis papírgombóc gurult melléje. Fölvette, kihajtotta. Az egyik oldalára ez volt írva:

Add tovább Bokának!

Nemecek tudta, hogy ez csak címzés, és hogy maga a levél, az igazi mondanivaló a papiros másik oldalán van. De Nemecek határozottan jellemes férfiú volt, és nem akarta a más levelét elolvasni. Tehát ő is gombócot csinált belőle, megvárta a kellő pillanatot, s most ő hajolt ki a két padsor között hagyott utcára, és ő súgta:

- Vigyázz Boka!

És most Boka nézett le a földre, amely rendes közlekedési eszköze volt az üzeneteknek. Valóban, gurulva jött a kis papiros gombóc. A másik oldalára, tehát arra az oldalra, amelyet a szőke Nemecek becsületből nem olvasott el, ez volt írva:

*Délután háromkor közgyűlés.
Elnökválasztás a grundon. Kihirdetni.*

Boka zsebre vágta a kis papirost, és egy utolsó szorított már összecsomagolt könyvein. Egy óra volt. A villamos óra berregni kezdett, és most már a tanár úr is tudta, hogy vége az órának. A Bunsen-lámpát eloltotta, a leckét kijelölte, és visszament a természetrajzi szertárba, a gyűjtemények közé, honnan minden ajtónyitáskor kitömött állatok, polcon tollászkodó kitömött madarak kandikáltak ki buta üvegszemükkel, s ahol a sarokban csöndesen, de méltósággal állongott a titkok titka, a rémek réme: egy megsárgult emberi csontváz.

És az osztály egy perc alatt künn volt a teremből. A nagy, oszlopos lépcsőházban vad rohánások történtek, melyek csak akkor szelidültek sietéssé, mikor egy-egy tanár magas alakja keveredett a zajgó gyerektömeg közé. Ilyenkor fékeztek a szaladók, egy-egy pillanatra csönd lett, de amint a professzor a kanyarodónál eltűnt, újra elkezdődött a lefelé való verseny.

A kapun csak úgy dült kifelé a sok gyerek. Fele jobbra, fele balra oszlott. És tanárok jöttek köztük, és ilyenkor lerepültek a kis kalapok. És mindnyája fáradtan, éhesen ballagott a ragyogóan napfényes utcán. Egy kis kábultság járt a fejükben, mely csak nagy lassan oszladozott a sok vidám és életet jelentő látványra, amit az utca nyújt. Mintha kiszabadult kis rabok lettek volna, úgy támolyogtak a sok levegőn és a sok napfényben, úgy kószáltak bele ebbe a lármás, friss, mozgalmas városba, amely számukra nem volt egyéb, mint kocsik, lóvasutak, utcák, boltok zürzavaros keveréke, amelyben haza kellett találni.

Csele titokban törökmézre alkudott egy szomszédos kapu alatt. A törökmézes ember ugyanis szemérmetlenül felemelte az árakat. A törökméz ára tudvalevőleg az egész világon egy krajcár. Ezt úgy kell érteni, hogy a törökmézes ember megfogja a kis bárdot, s amennyit a nagy darab fehér, mogyoróval spékelt masszából egy ütésre le tud belőle hasítani, az egy krajcárba kerül. Valamint hogy a kapu alatt minden egy krajcárba kerül, ez lévén az egység. Egy krajcár a fapálcikára nyársalt három szilva, három fél füge, három prűnella, három fél dió, mindmegannyi folyós cukorba mártva. Egy krajcár a nagy darab medvecukor, és ugyancsak egy krajcár az árpacukor. Sőt egy krajcár az úgynevezett diákabrak is, mely apró staniclikba van osztva, s mely a legízletesebb keverékek egyike. Van ebben mogyoró, mazsola, malagaszőlő, cukor-

darabka, mandula, utcai szemét, szentjánoskenyér-törmelék és légy. Egy krajcárért a diákok felöleli a gyárpar, a növény- és állatvilág igen sok termékét.

Csele alkudott, ami azt jelenti, hogy a törökmézes ember fölemelte az árakat. A kereskedelem törvényeinek ismerői jól tudják, hogy az árak akkor is emelkednek, ha az üzletcsinálás veszéllyel jár. Így például drágák azok az ázsiai teák, amelyeket rablók lakta vidékeken cipelnek végig a karavánok. Ezt a veszedelmet nekünk, nyugat-európai embereknek kell megfizetnünk. És a törökmézesben határozottan volt üzleti szellem, mert szegényt el akarták tiltani az iskola közeléből. Tudta jól szegény feje, hogy ha el akarják tiltani, hát el is tiltják, s minden cukorkészlete ellenére nem tud oly édesen mosolyogni az előtte elhaladó tanárookra, hogy azok benne az ifjúság ellenségét ne lássák.

- „A gyerekek minden pénzüket annál az olasznál költik el” - mondogatták. És az olasz érezte, hogy üzletének nem lesz hosszú élete a gimnázium mellett. Tehát fölemelte az árakat. Ha már mennie kell innen, legalább nyerjen rajta valamit. És meg is mondta Cselének:

- Azelőtt volt minden egy krajcár. Ezután most minden két krajcár.

És amíg nagy nehezen kinyögte ezeket a magyar szavakat, vadul hadonászott a levegőben a kis bárdal. Geréb odasúgott Cselének:

- Vágd a kalapodat a cukor közé!

Csele el volt ragadtatva ettől az eszmétől. Tyú, micsoda gyönyörűség lett volna ez! Hogy repültek volna jobbra-balra a cukrok! És hogy mulattak volna a fiúk!

Geréb, mint az ördög, suttogetta fülébe a csábítás ígét:

- Vágd oda a kalapodat! Ez uzsorás.

Csele levette a kalapját.

- Ezt a szép kalapot? - mondta.

El volt tévesztve a dolog. Geréb rossz helyen tette a szép ajánlatot. Hiszen Csele gigerli volt, és csak lapokat hozott a könyvekből.

- Sajnálod? - kérdezte tőle.

- Sajnálom - mondta Csele. - De azért ne hidd, hogy gyáva vagyok. Én nem vagyok gyáva, csak a kalapot sajnálom. Én ezt be is bizonyíthatom, mert ha akarod, én a te kalapodat nagyon szívesen odavágom!

Ilyet nem lehet Gerébnek mondani. Ez majdnem sértés volt. Fel is fortyant. Ezt mondta:

- Ha már az én kalapomról van szó, hát odavágom én magam. Ez egy uzsorás. Ha félsz, menj el.

És azzal a mozdulattal, ami nála a harciasságot jelentette, le is vette a kalapját, hogy szétüssön vele az x-lábú asztalon, mely teli volt rakva cukorral.

De valaki megfogta hátul a kezét. Egy majdnem férfiasan komoly hang ezt kérdezte tőle:

- Mit csinálsz?

Geréb hátranézett. Boka állt mögötte.

- Mit csinálsz? - kérdezte tőle ismét.

És komolyan, szelíden nézett rá. Geréb morgott egyet, mint az oroszlan, mikor az állatszélidítő a szemébe néz. Meghunyázkodott. A fejére tette a kalapot, és vonogatta a vállát.

Boka csöndesen mondta:

- Ne bántsд ezt az embert. Ёn szeretem, ha valaki батор, de ennek semmi Ёrtelme nincs. Gyere!

Ёs felёje nyújtotta a kezét. A keze csupa tinta volt. A tintatartó kedёlyesen csöpögtette a zsebёbe a sötétkék levet, Ёs Boka mit sem sejtve húzta ki a zseбёбől a kezét. De ezzel nem törödtek. Boka a falhoz kente a kezét, aminek az lett a következmёnye, hogy a fal tintás lett, de Boka keze viszont nem tisztult meg. A tintaügy azonban ezzel be volt fejezve. Boka karon fogta Gerёbet, Ёs elindultak a hosszú utcán. Mögöttük maradt a csinos kis Csele. Mёg hallották, amint fojtott hangon, a levert forradalmár бús lemondásával szólt az olasznak:

- Hát ha már ezentúl minden két krajcár, hát adjon két krajcárért törökmёzet.

Ёs belenyúlt finom kis zöld erszényёbe. Az olasz pedig mosolygott, Ёs azon törhette a fejét, hogy mi volna, ha holnaptól kezdve minden - három krajcár volna. De ez csak Ёlom volt. Ez olyasvalami volt, mint amikor valaki azt Ёlmodja, hogy minden forint egy százast Ёr. Nagyot sújtott a késsel a törökmёzre, s a lepattant szilánkot egy kis papírba tette.

Csele keserűen nézett rá.

- Hiszen ez kevesebb, mint azelött!

Az olaszt most már szemtelenné tette az üzleti siker. Vigyorogva szólt:

- Hát most drágább, hát most kevesebb.

Ёs már egy új vevő felё fordult, aki ezen az eseten okulva, a kezёben tartotta a két krajcárt. Ёs vagdosta a fehér cukormasszát a kis бárdal olyasvalami furcsa mozdulatokkal, mintha valami mesebeli középkori, Ёriási hóhér lett volna, aki apró, mogyorófejű emberkéeknek csapkodja le a fejüket egy kis arasznyi бárdal. Szinte vérengzett a törökmёzben.

- Pfuj - mondta Csele az új vevőnek -, ne vegyen enné! Ez uzsorás.

Ёs egyszerre csapta be a szájába az egész törökmёzet, amelyre a fele papír ráragadt, letéphetetlenül, de nem lenyalhatatlanul.

- Várjatok! - kiáltott Bokáék után, Ёs utánuk szaladt.

A sarkon Ёrte őket utol, s itt befordultak a Pipa utcába, a Soroksári utca felё. Ёsszekapaszkodtak hárman; középütt Boka ment, Ёs magyarázott valamit csöndesen, komolyan, ahogy szokta. Tizennégy esztendős volt, s arcán kevés nyoma volt még a férfiaságnak. De ha kinyitotta a száját, nyert néhány Ёvet. A hangja mély volt, szelíd Ёs komoly. S amit mondott, az is olyanforma volt, mint a hangja. Ritkán beszélt ostobaságot, Ёs nem mutatott semmi kedvet az ügynevezett csirkefogótempókhoz. Kisebb veszekedésebbe nem is szólt bele, sőt ha bírónak hívták, akkor is kitért. Ё már megtanulta, hogy az Ёtélet után az egyik fél mindig keserűséggel megy el, Ёs ezt a keserűséget a bíró iránt Ёrzi. De mikor már elhatalmasodott a baj, Ёs a veszekedés akkora lett, hogy már-már tanári beavatkozás vált szükségessé, akkor közbelépett Boka, бékíteni. Ёs aki бékít, arra legalább nem haragszik egyik fél sem. Szóval okos fiúnak látszott Boka, Ёs úgy indult, mint aki az Ёletben ha sokra nem is viszi, de becsületes férfi gyanánt fogja a helyét megállani.

A hazamenés iránya azt követelte, hogy a Soroksári utcából a Köztelek utcába forduljanak be. A csöndes kis utcán Ёdesen süтött a tavaszi nap, s halkan dohogott a dohánygyár, mely az egyik oldalán véges-végig húzódik. A Köztelek utcában mindössze két alak volt látható. A közёpen álltak Ёs vártak.

Csónakos volt az egyik, az Ёrős Csónakos, s a másik a kis szőke Nemecek.

Mikor Csónakos meglátta a három összefogódzott kis legényt, örömeben a szájába vette két ujját, és egy akkorát füttyölt, mint valami gőzmozdony. Ez a fütty különben az ő különlegessége volt. Ezt nem tudta utánacsinálni senki a negyedikben, sőt az egész gimnáziumban alig volt néhány fiú, aki ezt a kocsisfüttyöt értette volna. Mindössze talán csak Cinderről, az önképzőkör elnökéről tudták, hogy tud ilyen módon füttyölni, de Cinder csak addig füttyölt, amíg az önképzőkör elnökévé nem lett. Azontúl Cinder többé nem vette az ujját a szájába. Az önképzőkör elnökéhez, aki minden szerdán délután a magyartanár mellett ült a katedrán, ez nem illett volna.

Tehát süvített egyet Csónakos. A fiúk odaértek hozzá, és megállottak csoportban, az utca közepén.

Csónakos a kis szőke Nemecekhez fordult.

- Nekik még nem mondtad el?

- Nem - mondta Nemecek.

A többi mind egyszerre kérdezte:

- Mit?

Csónakos felelt a kis szőke helyett:

- A Múziumban tegnap megint *einstandot* csináltak!

- Kik?

- Hát a Pásztorok. A két Pásztor.

Nagy csönd lett erre.

Ehhez tudni kell, mi az az *einstand*. Ez különleges pesti gyerek szó. Mikor valamelyik erősebb fiú golyózni, tollazni vagy szentjánoskenyér-magba - pesti nyelven: *boxenlibe* - játszani lát magánál gyöngébbet, s a játékot el akarja venni tőle, akkor azt mondja: *einstand*. Ez a csúf német szó azt jelenti, hogy az erős fiú hadizsákmánynak nyilvánítja a golyót, s aki ellenállni merészel, azzal szemben erőszakot fog használni. Az *einstand* tehát hadüzenet is. Egyszeresmind az ostromállapotnak, az erőszaknak, az ököljognak és a kalózuralomnak rövid, de velős kijelentése.

Csele szólalt meg elsőnek. Borzadva mondta a finom Csele:

- *Einstandot* csináltak?

- Azt - mondta erre nekibátorodva a kis Nemecek, miután látta, hogy a dolog mily hatást tett.

Most Geréb fakadt ki:

- Ezt nem lehet tovább tűrni! Én már régen mondom, hogy kell valamit csinálni, de Boka mindig savanyú pofákat vág. Ha nem csinálunk semmit, még meg is vernek bennünket.

Csónakos szájába vette a két ujját, annak jeléül, hogy most füttyölni fog örömeben. Ő minden forradalomhoz kész volt örömmel csatlakozni. De Boka lefogta a kezét.

- Ne süketíts meg! - szólt rá. És komolyan kérdezte a kis szökétől: - Hát hogy történt?

- Az *einstand*?

- Az. Mikor volt?

- Tegnap délután.

- Hol?

- A Múziumban.

A Múzeum-kertet hívták így.

- Hát mondd el úgy, ahogy volt, de pontosan úgy, ahogy volt, mert nekünk az igazat kell tudnunk, ha csinálni akarunk ellenük valamit...

A kis Nemecek izgatott volt, mikor érezte, hogy egy fontos dolog középpontjává válik. Ez ritkán esett meg vele. Nemecek mindenkinek levegő volt. Se nem osztott, se nem szorozott, mint az *egy* a számtanban. Senki se törődött vele. Jelentéktelen kis sovány fiú volt, gyöngygyerek. És talán éppen ez tette alkalmassá arra, hogy jó legyen áldozatnak. Elkezdett beszélni, s a fiúk összedugták fejüket.

- Úgy volt - mondta -, hogy ebéd után kimentünk a Múziumba, a Weisz meg én meg Richter meg a Kolnay meg a Barabás. Előbb métát akartunk játszani az Eszterházy utcában, de a labda a realistaké volt, és azok nem engedték. Akkor azt mondja Barabás: „Menjünk be a Múziumba, és golyózzunk a falnál!” És akkor mind bementünk a Múziumba, és golyózni kezdtünk a falnál. Azt játszottuk, hogy mindenki gurít egy golyót, és akinek a golyója eltalál egy olyan golyót, ami már oda van gurítva, akkor azé az összes golyó. És sorba gurítottuk a golyókat, már volt a falnál vagy tizenöt golyó, és volt közte két üveg is. És akkor egyszerre csak azt kiáltja a Richter: „Vége van, jönnek a Pásztorok!” És a sarkon jöttek is a Pásztorok, zsebre volt dugva a kezük, és lehajtották a fejüket, és olyan lassan jöttek, hogy mi mindnyájan nagyon megijedtünk. Hát hiába is voltunk mi öten, ők ketten olyan erősek, hogy tízet is elvernek. És nem is szabad minket úgy számítani, hogy mi öten vagyunk, mert ha baj van, akkor a Kolnay is elszalad, és a Barabás is elszalad, hát csak hármat szabad számítani. Esetleg én is elszaladok, hát csak kettőt szabad számítani. És ha esetleg mind az öten elszaladunk, akkor se ér az egész semmit, mert a Pásztorok a legjobb futók az egész Múziumban, és mink hiába szaladunk, mert utolérnek. Hát csak jöttek a Pásztorok, egyre közelebb jöttek, és nézték nagyon a golyókat. Mondom a Kolnaynak: „Te, ezeknek tetszik a mi golyónk!” És még a Weisz volt a legokosabb, mert ő mindjárt mondta: „Gyönnék, gyönnék, ebből a gyövésből nagy einstand lesz!” De én azt gondoltam, hogy nem fognak minket bántani, hiszen mi soha nem csináltunk nekik semmit. És eleinte nem is bántottak, csak odaálltak, és nézték a játékot. A Kolnay azt súgta a fülemben: „Te, Nemecek, hagyjuk abba.” Azt mondom neki: „Hogyne, majd éppen most, amikor te gurítottál, és nem találtál! Most rajtam a sor. Ha megnyerem, abbahagyjuk.” Közben a Richter gurított, de annak már reszketett a keze a félelemtől, és fél szemmel a Pásztorokra nézett, hát persze hogy nem talált. De a Pásztorok nem is mozdultak, csak ott álltak, zsebre dugott kézzel. Akkor aztán én gurítottam és találtam. Megnyertem az összes golyókat. És oda akarok menni, hogy összeszedjem, volt már vagy harminc golyó, de élémbe ugrott az egyik Pásztor, a kisebbik, és rám kiáltott: *Einstand!* Én hátranéztem, és Kolnay meg a Barabás már szaladtak, a Weisz a falnál állt, és sápadt volt, a Richter meg még gondolkozott, hogy szaladjon-e vagy nem. Én próbáltam előbb becsületesen. Azt mondtam: „Kérem, ehhez maguknak nincs joguk.” De akkor már az öregebbik Pásztor szedte fel a golyókat, és rakta be a zsebébe. A fiatalabbik meg megfogta a mellemen a kabátomat, és rám kiáltott: „Nem hallottad, hogy einstand?!” Hát persze aztán én se szóltam semmit. A Weisz pityeregni kezdett a falnál. És a Kolnay meg a Kende a Múzeum sarkáról kukucskáltak vissza, hogy mi történik. És a Pásztorok mind fölszedték a golyókat, és egy szót sem szóltak, csak továbbmentek. Ez volt az egész.

- Hallatlan! - mondta fölháborodva Geréb.

- Valóságos rablás!

Ezt Csele mondta. Csónakos süvített egyet, annak jeléül, hogy puszkaporos a levegő. Boka csöndesen állt és gondolkozott. Mindenki őt figyelte. Mindenki arra volt kíváncsi, hogy mit fog Boka szólni ezekhez a dolgokhoz, amiket már mindenki panaszkodott hónapok óta, s amiket eddig Boka nem vett komolyan. Ez az eset azonban, ennek az esetnek kiáltó igazságtalansága még Bokát is megindította.

Halkan szólt:

- Hát most csak menjünk ebédelni. Délután találkozunk a grundon. Ott mindent meg fogunk beszélni. Most már én is azt mondom, hogy ez hallatlan dolog!

Mindenkinek tetszett ez a kijelentés. Boka nagyon rokonszenves volt ebben a pillanatban. Szeretettel néztek rá a fiúk, mosolyogva nézték okos kis fejét, ragyogó fekete szemét, amelyben most valami harcias tűz lobogott. Szerették volna megcsókolni Bokát, amiért végre ő is felháborodott.

Elindultak hazafelé. Egy vidám harang kongott valamerre a Józsefvárosban, a nap sütött, és minden szép volt, és minden örömmel volt teli. A fiúk nagy dolgok előtt állottak. Mindenikben fellobbant a tettvágy, s mindeniket izgatta, hogy most már mi lesz. Mert ha Boka mondta, hogy valami lesz, akkor lesz valami!

Mentek, mendégéltek az Üllői út felé. Csónakos hátramaradt Nemecekkel. Mikor Boka hátrafordult feléjük, mind a ketten a dohánygyár egyik pinceablakánál állottak, melyre vastag, sárga rétegben rakódott le a finom dohánypor.

- Tubák! - kiáltotta vígan Csónakos, újra süvített egyet, és telegyömösölte az orrát a sárga porral.

Nemecek szívből nevetett, a kis majom. Ő is odanyúlt, és felszipantott vékony kis ujjá hegyéről egy kicsit a dohányporból. És tüsszögve vonultak végig ketten a Köztelek utcán, boldog örömet érezve e fölfedezésén. Csónakos nagyokat, bömbölőeket tüsszentett, mint valami ágyú. A kis szőke meg csak prüszkölt, mint a tengerinyúl, ha bosszantják. És prüszköltek, nevettek, szaladtak, s ebben a percben ez oly nagy boldogság volt, hogy még azt a nagy igazságtalanságot is elfelejtették, amire Boka, maga Boka, a csöndes és komoly Boka is azt mondta, hogy hallatlan.

II.

A grund... Ti szép, egészséges alföldi diákok, akiknek csak egyet kell lépnetek, hogy künn legyetek a végtelen rónán, a csodálatos nagy, kék bura alatt, melynek égbolt a neve, akiknek a szemetek hozzászokott a nagy távolságokhoz, a messzenézéshez, akik nem éltek magas házak közé ékelve, ti nem is tudjátok, mi a pesti gyerekek egy üres telek. A pesti gyerekek ez az alföldje, a rónája, a síksága. Ez jelenti számára a végtelenséget és a szabadságot. Egy darabka föld, melyet egyik oldalról düledező palánk határol, s melynek többi oldalain nagy házfalak merednek az ég felé. Most már a Pál utcai grundon is nagy, négyemeletes ház szomorkodik, tele lakóval, akik közül talán egy se tudja, hogy ez a darabka föld néhány szegény pesti kisdiáknak a fiatalságát jelentette.

A grund maga üres volt, mint ahogy ez üres telekhez illik is. A palánkja a Pál utca felől húzódott végig. Jobbról-balról két nagy ház határolja, s hátul... igen, hátul volt az, ami a grundot nagyszerűvé, érdekessé tette. Itt tudniillik egy másik nagy telek következett. Ezt a másik nagy telket egy gőzfűrészelő cég bérelte, s a telek telis-tele volt farakásokkal. Szabályos kockákba rakva állott itt az ölfá, s a hatalmas kockák közt kis utcák voltak. Valóságos labirintus. Ötven-hatvan kis szűk utca keresztezte egymást a néma, sötét farakások közt, s nem volt könnyű dolog ebben a labirintusban eligazodni. Aki mégis nagy nehezen keresztül-vergődött rajta, az egy kis térre jutott, amelyen kis házikó állt. Ez a házikó volt a gőzfűrész. Furcsa, titokzatos, félelmes kis ház volt. Nyáron a vadszőlő véges-végig befutotta, s a zöld lomb közül pöfögött ki a karcsú kis fekete kémény, amely az óramű pontosságával, szabályos időközökben köpködte a tiszta fehér gőzt. Ilyenkor azt hitte volna az ember, ha messziről hallotta, hogy a farakások közt valahol egy gőzmozdony kínlódik, amely nem tud elindulni.

A házikó körül nagy, otromba faskocsik állottak. Időről időre az egyik kocsi odaállott a ház eresze alá, s akkor recsegés-ropogás hallatszott. A házikó eresze alatt volt egy kis ablak, s az ablakból deszkavályú nyúlt ki. Mikor a kocsi odaállott a kis ablak alá, egyszerre csak potyogni kezdett a deszkavályúból az aprófa, s szinte csurgott a nagy kocsiba, olyan szaporán jött. És mikor a kocsi tele lett aprófával, a kocsis kiáltott egyet. Erre abbamaradt a kis kémény pöfögése, egyszeribe nagy csönd támadt a házikóban, a kocsis rászólt a lovakra, és a lovak elindultak a tele kocsival. Aztán másik kocsi állt az eresz alá, éhesen, üresen, s akkor megint pufogni kezdett a gőz a fekete vaskéményben, és megint potyogott az aprófa. És ez így ment évek óta. Ami fát a kis házban felaprózott a masina, ahelyett nagy szekerek újat hoztak a telekre. Így aztán sose fogyott el a farakás a nagy udvarról, és sose szűnt meg a gőzfűrész sivítása. Néhány csenevész eperfa állott a kis ház előtt, s az egyik eperfa tövében fakalyiba volt összetákolva. Ebben lakott a tót, aki éjszaka a fát őrizte, hogy el ne lopják, vagy föl ne gyújtsák.

Hát kellett ennél gyönyörűbb hely a mulatozásra? Nekünk, városi fiúknak bizony nem kellett. Ennél szebbet, ennél indiánosabbat mi el se tudtunk képzelni. A Pál utcai telek gyönyörű sík föld volt, s ez volt az, ami az amerikai préríket helyettesítette. A hátulsó rész, a fatelep, ez volt minden egyéb: ez volt a város, az erdő, a sziklás hegyvidék, szóval mindennap az volt, amivé éppen aznap kinevezték. És valahogy azt ne higgyétek, hogy védtelen hely volt a fatelep! Az egyes nagyobb farakások tetejébe várak, erődök voltak építve. Hogy melyik pontot kell megerősíteni, azt Boka határozta meg. Az erődöt azonban Csónakos meg Nemeček építette. Négy-öt ponton volt erőd, és minden erődnek megvolt a maga kapitánya. Kapitány, főhadnagy, hadnagy. Ez volt a hadsereg. Közlegény, fájdalom, nem volt, csak egy. Az egész grundon a

kapitányok, főhadnagyok és hadnagyok egyetlen közlegénynek parancsoltak, egyetlen közlegényt egzecírozattak, egyetlen közlegényt ítétek holmi kihágásokért várfogságra.

Talán nem is kell mondani, hogy ez az egyetlen közlegény Nemecek volt, a kis szőke Nemecek. A kapitányok, főhadnagyok és hadnagyok csak amúgy kedélyesen szalutáltak egymásnak a grundon, még ha százszor is találkoztak egy délután. Úgy kutyafuttában emelték a kezüket a sapkájukhoz, és azt mondták egymásnak:

- Szervusz!

Csak a szegény Nemeceknek kellett magát minduntalan haptákba vágnia, és némán, mereven szalutálni. És aki csak elsétált előtte, mind rákiáltott:

- Hogy állasz?

- Össze a sarkot!

- Ki a mellet, be a hasat!

- Hapták!

És Nemecek boldogan engedelmeskedett mindenkinek. Olyan fiúk is vannak, akiknek öröm az: szépen engedelmeskedni. De a legtöbb fiú mégis parancsolni szeret. Ilyenek az emberek. És ezért volt természetes dolog az, hogy a grundon mindenki tiszt volt, csak éppen Nemecek volt a közlegény.

Délután fél háromkor még senki se volt a grundon. A kaliba előtt lópokróc volt a földön, és ezen aludt édesen a tót. A tót mindig nappal aludt, mert éjszaka a farakások közt kóborolt, vagy fönn ült az egyik erődben, és bámulta a holdvilágot. A gőzfűrészt zúgott, a kis fekete kémény köpködte a hófehér gőzfelhőcskéket, és az aprófa potyogott a nagy kocsiba.

Fél három után néhány perccel megcsikordult a Pál utcai kisajtó, és bejött rajta Nemecek. Egy nagy darab kenyeret húzott ki a zsebéből, körülnézett, s miután látta, hogy még senki sincs itt, csöndesen majszolni kezdte a kenyér héját. De előbb gondosan bereteszelt az ajtót, mert a grund törvényei közt az volt egyike a legfontosabbaknak, hogy aki bejön, tartozik maga után bereteszeln az ajtót. Aki ezt elmulasztotta, annak várfogság járt. Általában igen nagy volt a katonai fegyelem.

Nemecek leült egy kőre, ette a kenyérhéjat, és várta a többit. Ma nagyon érdekesnek ígérkezett a grund. A levegőben volt, hogy ma nagy dolgok fognak történni, s mi tagadás, Nemecek e pillanatban nagyon büszke volt arra, hogy ő is tagja a grundnak, a Pál utcai fiúk híres társaságának. Majszolta egy ideig a kenyeret, s aztán unalmában sétálni indult a farakások felé. A kis utcákban mászkált, s egyszer találkozott a tót nagy fekete kutyájával.

- Hektor! - kiáltott rá barátságosan, de Hektor egy csöpp kedvet nem mutatott arra, hogy a köszönést viszonzza. Röpke kis farkcsóválást jelzett, ami a kutyáknál olyanforma jelentőségű, mint mikor mi siettünkben megbillentjük a kalapunkat. Azzal továbbvágatott, és dühösen ugatott. A szőke Nemecek pedig utánaszaladt. A Hektor egy farakás alatt állott meg, s azt ugatta nagy hévvel. A farakás egyike volt azoknak, amelyekre a fiúk erődöt építettek. Fenn, a rakás tetején védőfal volt hasábfákból, és egy vékony pálcikán kicsi piros-zöld zászló lengett. A kutya körülugrálta az erődöt, és szünet nélkül ugatott.

- Mi lehet ez? - kérdezte a kis szőke a kutyától, mert a kis szőke nagy barátságban volt a fekete kutyával. Talán azért, mert rajta kívül Hektor volt az egyetlen közlegény a hadseregben.

Felnézett az erődre. Nem látott fenn senkit, de érezte, hogy valaki motoszkál az ölfák közt. Hát nekiindult, és fölkapaszzkodott a kiálló végeken. Feleúton volt, amikor tisztán és világosan hallotta, hogy valaki teszi-veszi fõnn a fadarabokat. Dobogni kezdett a szíve, s most kedve lett volna visszafordulni. De mikor lenézett, és lenn meglátta Hektort, megint nekibátorodott.

- „Ne félj, Nemecek” - mondta magának, és óvatosan kapaszkodott tovább. Minden foknál újra bátorította magát. Egyre ezt mondogatta: - „Ne félj, Nemecek.” „Ne félj, Nemecek.”

És felért a farakás tetejére. Ott még egy utolsó „ne félj, Nemecek”-et mondott, mikor az erõd alacsony falán át akart lépni, de ijedtében a levegõben maradt a lába, amelyikkel lépni akart.

- Jesszus! - kiáltotta.

És hanyatt-homlok kapaszkodott visszafelé a fokokon. Mikor a földre ért, hangosan dobogott a szíve. Fõlnézett az erődre. A zászló mellett, jobb lábát az erõd falára téve, állott fõnn Áts Feri, a rettenetes Áts Feri, mindnyájuk ellensége, a fûvészkeri vezére. Bõ, vörös ingét lobogtatta a szél, õ pedig gúnyosan mosolygott.

Csendesen szólt le a kisfiúnak:

- Ne félj, Nemecek!

De Nemecek akkor már félt, sõt szaladt. A fekete kutya utánarohant, s együtt kanyarogtak a farakások közt, vissza a grund felé. A szél szárnyán utánuk repült Áts Feri gúnyos kiáltása:

- Ne félj, Nemecek!

De mire a telekrõl visszanézett, már nem volt fenn a tetõn Áts Feri vörös inge. Hanem a zászló is hiányzott az erõdrõl. A kis piros-zöld zászlót, amelyet a Csele nõvére varrt, magával vitte. Eltűnt a farakások közt. Talán kiment a Mária utcán, a gõzfürész felõl, de az is meglehet, hogy elrejtõzött valahol a barátaival, a Pásztor fiúkkal.

És arra a gondolatra, hogy a Pásztorok is itt vannak, végigment a hideg Nemecek hátán. Ő már tudta, mi az: a Pásztorokkal találkozni. De Áts Ferit most látta elõször közelrõl. Nagyon megijedt tõle, de õszintén megvallva, tetszett neki a fiú. Szép, vállas, barna fiú volt, s pompásan illett rá a bõ, vörös ing. Ez valami harciasságot adott a megjelenésének. Valami „garibaldis” volt abban a vörös ingben. A fûvészkeri különben mind vörös inget hordtak, mert mind utánozták Áts Ferit.

A grund palánkjának ajtaján szabályos egymásutánban négyet koppantottak. Nemecek föl-lélegzett. A négy koppantás a Pál utcai fiúk jele volt. Odarohant a bereteselt ajtóhoz, és kinyitotta. Boka jött Cselével és Gerébbel.

Nemecek alig várta, hogy elmondhassa nekik a félelmetes újságot, de azért nem feledkezett meg arról, hogy õ közlegény, s hogy mivel tartozik a fõhadnagyoknak és a kapitányoknak. Tehát haptákba állott, és feszesen szalutált.

- Szervusz! - mondták az újonjõttek. - Mi újság?

Nemecek a levegõbe kapkodott, és szeretett volna mindent egyszerre, egy szuszra elmondani.

- Borzasztó! - kiáltotta.

- Micsoda?

- Rettenetes! Nem fogjátok elhinni!

- De micsoda?

- Áts Feri itt volt!

Most a másik három legényen volt a sor. Hirtelen elkomolyodtak.

- Nem igaz! - mondta Geréb.

Nemecsek a mellére tette a kezét.

- Isten bizony!

- Ne esküdjözzél! - szólt rá Boka, s hogy nagyobb nyomatékokat adjon a szavának, rákiáltott: - Hapták!

Nemecsek összecsapta a sarkát. Boka odalépett hozzá.

- Részletesen mondd el, mit láttál.

- Mikor odamentem az utcák közé - mondta -, a kutya ugatott. Utánamentem, és valami recsegést hallottam a középső citadellában. Fölmásztam rá, és fönn állott Áts Feri vörös ingben.

- Fönn állott? A citadellán?

- Fönn! - mondta a kis szöke, és majdnem megesküdött megint. Már a mellén volt a keze, de Boka szigorú pillantására visszakapta. És hozzátette: - A zászlót is elvitte.

Csele fölszisszent.

- A zászlót?

- Azt.

Odaszaladtak mind a négyen. Nemecsek szerényen leghátul szaladt, részben azért, mert ő közlegény volt, részben azonban azért, mert nem lehetett tudni, hátha ott bujkál még az utcákban Áts Feri. Az erőd előtt megállottak. Valóban, a zászló hiányzott. Még a nyele se volt ott. Mindnyájan nagyon izgatottak voltak, csak Boka tartotta meg a hidegvérét.

- Mondd meg a nővérednek - fordult Cseléhez -, hogy holnapra csináljon új zászlót.

- Igen ám - szólt Csele -, de már nincs több zöld szövetje. Piros még van, de zöld már nincs.

Boka nyugodtan intézkedett:

- Fehér van?

- Van.

- Hát akkor csináljon egy piros-fehér zászlót. Ezentúl piros-fehér lesz a színünk.

Ebben megnyugodtak.

Geréb rákiáltott Nemecsekre:

- Közlegény!

- Jelen!

- Holnapra javítsa ki a törvényekben, hogy ezentúl nem piros-zöld a színünk, hanem piros-fehér.

- Igenis, főhadnagy úr!

És Geréb kegyelmesen vetette oda a feszesen álló kis szökének:

- Pihenj!

A kis szőke pedig „pihent”. A fiúk felmásztak a várba, és konstatálták, hogy a zászló nyelét letörte Áts Feri. A nyél oda volt szögezve, s az a kis darabja, ami a szög alatt volt, még most is ott búslakodott.

A grundról kiáltások hallatszottak:

- Hahó, hó! Hahó, hó!

Ez volt a jelszavuk. Úgy látszik, már megérkeztek a többiek is, és keresték őket. Élesen hangzott a sok gyerektorokból:

- Hahó, hó! Hahó, hó!

Csele odaintette magához Nemeceket:

- Közlegény!

- Jelen!

- Feleljen a többieknek!

- Igenis, hadnagy úr!

És tölcserít csinálva a szája előtt a tenyeréből, kieresztette vékony kis gyerekhangját:

- Hahó, hó!

Azzal lemásztak, és megindultak a síkság felé. A síkság közepén csoportba verődve álltak a többiek: Csónakos, Weisz, Kende, Kolnay és még néhányan. Mikor Bokát meglátták, mind haptákba állottak, mert ő volt a kapitány.

- Szervusztok! - mondta Boka.

Kolnay kiállott a csomóból.

- Alássan jelentem - mondta -, mikor bejöttünk, a kiskapu nem volt bezárva. A törvény szerint pedig a kapunak belülről be kell reteszelve lennie.

Szigorúan nézett hátra Boka a kísérete felé. És a többiek is mind Nemecekre néztek. Nemeceknek már megint a mellén volt a keze, és épp esküdni akart, hogy nem ő hagyta nyitva az ajtót, mikor a kapitány megszólalt:

- Ki jött be utoljára?

Nagy csönd lett. Senki se jött be utoljára. Egy pillanatig hallgatott mindenki. És ekkor Nemeceknek földerült az arca. Megszólalt:

- A kapitány úr jött be utoljára.

- Én? - mondta Boka.

- Igen.

Kissé gondolkozott.

- Igazad van - mondta aztán komolyan. - Elfelejtettem bereteszni az ajtót. Ezért írja fel a nevemet a fekete könyvbe, főhadnagy úr.

Gerébhez fordult. Geréb kivett a zsebéből egy kis fekete noteszkönyvet, és nagy betűkkel beleírta: „Boka János.” És hogy tudja is, miről van szó, melléje jegyezte: „ajtó”.

Ez tetszett a fiúknak. Boka igazságos fiú volt. Ez az önbüntetés oly gyönyörű példája volt a férfiaságnak, aminőt még a latinórán se lehetett hallani, pedig a latinóra tele volt római jellemekkel. De Boka is ember volt. Boka se volt ment minden gyöngeségtől. Felíratta ugyan magát, de odafordult Kolnayhoz, aki a nyitott ajtót bejelentette.

- Neked pedig ne járjon mindig a szád. Főhadnagy úr, írja fel Kolnayt árulkodásért.

A főhadnagy úr megint előkaparászta a rettenetes noteszt, és beleírta Kolnayt. Nemecek pedig, aki leghátul állott, örömeben egy csendes kis csárdást táncolt, hogy ez egyszer nem őt írják be a könyvbe. Mert tudni kell, hogy a könyvben egyéb se volt olvasható, mint a Nemecek neve. Mindig, mindenért mindenki csak őt íratta fel. És a törvényszék, mely minden szombaton ült össze, mindig őt ítélte el. Hiába, ez így volt.

Ő volt az egyetlen közlegény.

És most nagy megbeszélés következett. Néhány perc múltán mindenki tudta a nagy újságot, hogy Áts Feri, a vörösingések kapitánya idemerészkedett, a grund szívébe, felmászott a középső citadellába, és elvitte a zászlót. A szörnyűködés általános volt. Az egész társaság Nemeceket vette körül, aki egyre újabb és újabb részletekkel toldotta meg a szenzációs hírt.

- És mondott neked valamit?

- Hogyne! - büszkélkedett Nemecek.

- Mit?

- Rám kiáltott.

- Mit kiáltott?

- Azt kiáltotta, hogy: „Nem félsz, Nemecek?”

Itt nyelt egyet a kis szőke, mert érezte, hogy ez nem volt egészen igaz. Sőt épp az ellenkezője volt az igazságnak. Mert ez úgy hangzott, mintha ő nagyon is bátor lett volna, úgyhogy ezen Áts Feri is elcsodálkozott, és rászólt: „Nem félsz, Nemecek?”

- És te nem féltél?

- Nem én! Megálltam az erőd alatt. Aztán ő oldalt lemászott és eltűnt. Elszaladt.

Geréb közbekiáltott:

- Az nem igaz! Áts Feri még sohasem szaladt el senki elől!

Boka ránézett Gerébre.

- Ejnye, de véded! - mondta.

- Csak azért mondom - szólt egy kicsit csöndesebb hangon Geréb -, mert az nem valószínű, hogy Áts Feri megijedt Nemecektől.

Erre mindnyájan nevettek. Igazán, ez nem volt valószínű. Nemecek zavartan állt a csomó közepén, és a vállát vonogatta. Aztán Boka állott a közepre.

- Hát itt tenni kell valamit, fiúk. Mára úgyis elnökválasztást hirdettünk. Elnököt fogunk választani, mégpedig teljhatalmú elnököt, akinek minden parancsát vakon kell teljesíteni. Meglehet, hogy a dologból háború lesz, és akkor szükség van valakire, aki a dolgokat előre elintézza, mint az igazi csatában. Közlegény, álljon elő! Hapták! Vágjon annyi darabka papirost, ahányan vagyunk, és mindenki reá fogja írni a papírra, hogy kit akar elnöknek. A papírokat majd egy kalapba dobjuk, és aki a legtöbb szavazatot kapja, az lesz az elnök.

- Éljen! - kiáltotta egyszerre mind, és Csónakos a szájába vette a két ujját, és olyat füttyölt, mint egy cséplőgép. Noteszkönyvekből papírlapok kerültek elő, és Weisz elővette a ceruzáját. Hátról ketten azon veszekedtek, hogy kinek a kalapját érje a megtiszteltetés. Kolnay és Barabás, akiknek mindig volt bajuk egymással, már majdhogyanis öltre nem mentek. Kolnay azt mondta, hogy a Barabás kalapja nem jó, mert zsíros. Kende viszont azt állította, hogy a Kolnay kalapja még zsírosabb. Erre rögtön zsírpróbát is tartottak. Kis késsel vakargatták egymás kalapjában a belső bőrszalagot. De már akkor késő is volt. Csele odaadta a közcélra csinos kis fekete kalapját. Hiába, kalap dolgában Cselén nem tett túl senki.

Nemecsek azonban, legnagyobb meglepetésre, ahelyett hogy szétosztotta volna a cédulákat, felhasználta az alkalmat, hogy a közfigyelem egy pillanatra feléje terelődött, és piszkos kis kezébe szorítva a cédulákat, előlépett. Haptákba vágta magát, és remegő hangon így szólt:

- Kérem, kapitány úr, az mégse járja, hogy én itt egyedül legyek közlegény... Már azóta, mióta a társaságot megalapítottuk, mindenki tiszt lett, csak én vagyok még mindig közlegény, és nekem mindenki parancsol... és mindent nekem kell csinálni... és... és...

Itt nagyon elérzékenyedett a szóke, és finom kis arcán kövér könnyecsek kezdtek végigfolyni.

Csele előkelően szólott:

- Ki kell zárni. Sír.

Egy hang megszólalt hátul:

- Bóg.

Mind nevettek. És ez végképpen elkésztette Nemecseket. Nagyon fájt szegénykének a szíve, s most aztán szabadjára eresztette a könnyeit. Zokogott, és sírás közben ezt mondta:

- Nézzétek meg... a... a... fekete könyvben is... is... én vagyok mindig beírva... én... én... én vagyok a kutya...

Boka nyugodtan szólt:

- Ha azonnal nem hagyod abba a bögést, többé nem jöhetsz velünk. Pockokkal nem játszunk.

A „pocok” szó aztán megtette a hatását. Nemecsek, szegény kis Nemecsek nagyon megijedt, és lassankint abbahagyta a sírást. A kapitány pedig a vállára tette a kezét.

- Ha jól viseled magad, és kitünteted magad, májusban még tiszt lehet belőled. Most egyelőre megmaradsz közlegénynek.

A többiek ezt helyeselték, mert ha Nemecsek is tiszt lett volna a mai napon, igazán nem ért volna az egész semmit. Nem lett volna kinek parancsolni. Felharsant Geréb éles hangja:

- Közlegény, hegyezze meg ezt a ceruzát!

A markába nyomták a Weisz ceruzáját, melynek a hegye a zsebben, a golyók közt letörött. És a közlegény engedelmesen vette át a ceruzát, könnyes szemmel, könnyes arccal állt haptákba, s aztán elkezdte hegyezni, hegyezni, egy kicsit szípegve-szípogva, ahogy nagy sírás után szokás, és minden bánatát, kis szívének minden keserűségét belehegyezte ebbe a kettős számú Hardtmuth ceruzába.

- Me... meg van hegyezve, főhadnagy úr!

Visszaadta, és nagyot sóhajtott. S ezzel a sóhajással egyelőre le is mondott az előléptetésről.

Kiosztották a cédulákat. Mindenki félrevonult, mindenki külön ment, mert ez nagy és fontos ügy volt. Aztán a közlegény összeszedte a cédulákat, és beledobta valamennyit a Csele kalapjába. Mikor a Csele kalapját körülvitte, oldalba lökte Barabás Kolnayt.

- Ez is zsíros.

Kolnay belenézett a kalapba. És érezték mind a ketten, hogy nincs többé min szegyenkezniök. Ha már a Csele kalapja is zsíros, akkor már igazán vége a világnak.

Az összegyűjtött cédulákat Boka olvasta fel, és mindeniket átadta a mellette álló Gerébnak. Tizenegy cédula gyűlt össze. Sorba olvasta: Boka János, Boka János, Boka János. Aztán egyszer azt olvasta: Geréb Dezső. A fiúk összenéztek. Tudták, hogy ez a Boka cédulája volt. Udvariasságból szavazott Gerébre. Aztán megint csupa Boka János következett. És akkor megint egy Geréb Dezső. És végül még egy Geréb Dezső. Tehát tizenegy szavazata volt Bokának, és három Gerébnak. Geréb zavartan mosolygott. Most történt először, hogy nyíltan a vetélytársa volt a társaságban Bokának. És jólesett neki ez a három szavazat. Bokának azonban a három közül kettő fájt. Egy pillanatig gondolkozott azon, hogy ki lehet az a kettő, akinek ő nem tetszik, de aztán belenyugodott.

- Tehát engem választottatok elnökké.

Megint éljeneztek, és Csónakos megint füttyölt. Nemeceknek még könnyes volt a szeme, de azért óriási lelkesedéssel éljenzett. Szerette Bokát nagyon.

Az elnök pedig intett, hogy csönd legyen, mert beszélni akar.

- Köszönöm, fiúk - mondta -, és azonnal lássunk is hozzá a dolgunkhoz. Azt hiszem, mindnyájan tisztában vagytok azzal, hogy a vörösingesek el akarják tőlünk venni a grundot és a fánakásokat. Már tegnap is elvették a fiúktól a golyókat a Pásztorok, és ma itt bujkált Áts Feri, és elvitte a zászlónkat. Előbb-utóbb ide fognak jönni, hogy minket innen elkergessenek. Márpedig mi ezt a helyet meg fogjuk védelmezni!

Csónakos közbebömbölt:

- Éljen a grund!

És fölrepültek a kalapok. Mindenki teli torokkal, lelkesen kiáltotta:

- Éljen a grund!

Szétnéztek a szép nagy telken és a fánakásokon, melyeket beragyogott az édes tavaszi délután napja. Látszott a szemükön, hogy szeretik ezt a kis darabka földet, és hogy meg is küzdenének érte, ha arra kerülne a sor. Ez a hazaszeretetnek egy neme volt. Úgy kiáltották, hogy: „Éljen a grund!” - mintha azt kiáltották volna, hogy: „Éljen a haza!” És ragyogtak a szemeik, és mindenkinek tele volt a szíve.

Boka pedig folytatta:

- Mielőtt még ők ide fognak jönni, mi fogunk elmenni hozzájuk a Fűvészkertbe!

Máskor ilyen merész terv elől talán meghátráltak volna a fiúk. De a lelkesedés ez órájában mindenki egy szívvel-lélekkel kiáltotta:

- Elmegyünk!

És miután mindenki azt kiáltotta, hogy elmegy, hát Nemecek is azt kiáltotta, hogy: „Elmegyünk!” Ő, szegény, úgylátva hátul fog menni, és cipelni fogja a tiszt urak kabátját. És egy borízú hang is jött a farakások felől. Az is azt kiáltotta, hogy: „Elmegyung!” Odanéztek. A tót volt. Ott állt, pipával a szájában, vigyorogva. Mellette a Hektor. A fiúk nevettek. A tót pedig utánozta őket: levegőbe dobta a kalapját, és ordított:

- Elmegyung!

S ezzel a hivatalos dolgok véget értek. Méta következett. Valamelyik gögösen kiáltott:

- Közlegény, menjen a raktárba, és hozza elő a labdát meg a levattát!

És Nemecek szaladt a raktárba. A raktár egy farakás alatt volt. Alábújt, és kihúzta a levattát meg a labdát. A farakás mellett állott a tót, és a tót mellett állott Kende és Kolnay. Kendének a kezében volt a tót kalapja, Kolnay pedig zsrpróbát csinált benne. Határozottan a tóté volt a legzsírosabb.

Boka odament Gerébhez.

- Te is kaptál három szavazatot - mondta neki.

- Igen - felelt büszkén Geréb, és erősen a szemébe nézett.

III.

A haditerv másnap délután, a gyorsírási óra után már készen volt.

A gyorsírási órának ötkor volt vége, s az utcán már gyújtogatták a lámpákat. Az iskolából kijövet Boka azt mondta a fiúknak:

- Mielőtt támadnánk, be fogjuk bizonyítani, hogy mi is vagyunk olyan bátrak, mint ők. Én magam mellé fogom venni a két legbátrabb emberemet, és kimegyünk velük a Fűvészkertbe. Be fogunk hatolni az ő szigetjükre, és odaszögezzük a fára ezt a papirost.

Azzal elővett a zsebéből egy darabka piros papírt, amelyre csupa nagybetűvel ez volt írva:

ITT VOLTAK A PÁL UTCAI FIÚK!

A többiek áhítattal nézték a papirost. Csónakos, aki nem tanult gyorsírást, de akit a kíváncsiság idevonzott, megjegyezte:

- Valami gorombaságot is kellene arra a papírra írni.

Boka tagadólag rázta a fejét.

- Nem szabad. Sőt mi nem fogunk olyasmit cselekedni, aminőt Áts Feri tett, mikor elvitte a zászlókat. Mi csak meg fogjuk nekik mutatni, hogy nem félünk tőlük, s oda merünk menni az ő birodalmukba, ahol a gyűléseiket tartják, és ahol a fegyvereik le vannak rakva. Ez a darab piros papír a mi névjegyünk. Ezt ott hagyjuk nekik.

Csele is megszólalt:

- Kérlek - mondta -, én úgy hallottam, hogy ők ilyenkor este vannak ott a szigeten, és rabló-pandúrt szoktak játszani.

- Nem baj. Áts Feri is olyankor jött, amikor tudta, hogy mi a grundon leszünk. Aki fél, az nem jön velem.

De senki se félt. Sőt Nemecek határozottan bátornak mutatkozott. Látni való volt, hogy érdemeket akar szerezni az előléptetésre.

Büszkén állott elő.

- Én veled megyek!

Itt az iskola előtt ugyanis nem kellett haptákba állani és szalutálni, mert csak a grundon voltak érvényesek a törvények. Itt mindenki egyforma volt. Csónakos is előállott.

- Én is!

- De ígérd meg, hogy nem fogsz fütyölni!

- Megígérem. Csak most... hagyjatok még egyszer, utoljára fütyölni egyet!

- Hát fütyölj!

Csónakos pedig fütttyentett. Amolyan jót, kedvére valót, hogy az emberek visszafordultak az utcán.

- Most kifütyöltem magamat mára! - mondta boldogan.

Boka Cseléhez fordult.

- Te nem jössz?

- Mit csináljak? - szólt szomorúan Csele. - Nem mehetek, mert otthon kell lennem fél hatra. Az édesanyám számon tartja, hogy mikor végződik a gyorsírásóra. És félek, hogy ha ma elkésem, többet aztán nem enged sehova.

És roppantul megijedt ennél a gondolatnál. Vége volna mindennek: a grundnak, a főhadnagyságnak.

- Hát akkor maradj. Elviszem magammal Csónakost és Nemeceket. És holnap reggel az iskolában megtudtok mindent, ami történt.

Kezet fogtak. Bokának eszébe jutott valami:

- Mondjátok, ugye, Geréb ma nem volt gyorsírásórán?

- Nem.

- Talán beteg?

- Nem hinném. Délben együtt mentünk haza. Kutya baja volt.

Nem tetszett neki Geréb viselkedése. Geréb a legnagyobb mértékben gyanús volt előtte. Tegnap oly furcsán, oly sokat jelentőn nézett a szemébe, mikor elváltak. Látszott a fiún, hogy megérezte, hogy amíg Boka ebben a társaságban van, addig őbelőle itt nem lehet semmi. Féltékeny volt Bokára. Őbenne sokkal több volt a vér, a vakmerőség; Boka csendes, okos, komoly természete nem tetszett neki. Ő magát sokkal külön legénynek tartotta.

- Tudja isten - mondta csöndesen, és elindult a két fiúval. Csónakos komolyan ment mellette. Nemecek pedig vidám volt, és úszott a boldogságban, hogy végre ilyen kevesedmagával vesz részt egy érdekes kalandban. Oly vidám volt, hogy Boka meg is róttá:

- Ne bolondozz, Nemecek! Vagy talán azt hiszed, hogy mulatni megyünk? Ez a kirándulás sokkal veszedelmesebb, mint gondold. Emlékezzél csak a Pásztorokra!

Ennél a szónál aztán a kis szökének is a torkán akadt a bolondozás. Hiszen Áts Feri is rettenetes fiú volt, sőt híre járt, hogy kicsapták a reáliskolából. Erős gyerek volt, és hihetetlenül merész. De volt a szemében valami kedves és megnyerő, ami a Pásztorok szeméből hiányzott. Ezek mindig lehajtott fővel jártak, komoran és szúrósan néztek, napbarnított, fekete fiúk voltak, és még soha senki nem látta őket nevetni. A Pásztoroktól lehetett félni. És a három kislegény sietve ment kifelé a végtelen Üllői úton. Most már egészen besötétedett, korán este lett. A lámpák mind égtek már az úton, s ez a szokatlan idő nyugtalanná tette a fiúkat. Ők ebéd után szoktak szórakozni. Ilyenkor ők nem jártak az utcán, hanem otthon kuksoltak a könyveik mellett. Némán mentek egymás mellett, s negyedóra alatt kiértek a Fűvészkerthez. A kőfal mögül ijesztően meredtek feléjük a nagy fák, melyek most kezdtek lombosodni. A szél zúgott a friss lomb között, sötét volt, és ahogy elterült előttük az óriási Fűvészkert a maga titokzatos, zárt kapujával, rejtelmesen susogva, megdobbant a szívük. Nemecek csöngetni akart a kapun.

- Az istenért, valahogy ne csöngess! - mondta Boka. - Megtudják, hogy itt vagyunk! Vagy az úton találkozunk velük... és különben se nyitják ki nekünk a kaput!

- Hát hogy megyünk be?

Boka a szemével intett a fal felé.

- A falon?

- A falon.

- Itt, az Üllői úton?

- Dehogy! Megkerüljük a kertet. Hátul sokkal alacsonyabb a fal!

Azzal befordultak a sötét kis utcába, ahol a kőfalat csakhamar deszkapalánk váltotta fel. Itt baktattak a palánk mellett, keresve valami alkalmas helyet, ahol be lehetne mászni. Egy helyen, ahová az utcalámpa világossága nem hatolt el, megállottak. A deszkapalánkon belül, közvetlenül a palánk mellett egy nagy akácfa állott.

- Ha itt fölmásznak - suttogetta Boka -, akkor ezen az akácán könnyű lesz lemászni. És azért is jó, mert a fa tetejéről messzire elláthatunk, s megfigyelhetjük, hogy nincsenek-e a közelben.

Ezt a másik kettő is helyeselte. S a következő pillanatban már hozzá is fogtak a munkához. Csónakos leguggolt, s kezével a palánknak támaszkodott. Boka óvatosan felállott a vállára, és benézett a kerítésen. Nagy csöndben voltak, egyikük se piszent. Miután Boka meggyőződött arról, hogy nincs a közelben senki, intett a kezével.

Nemecsek pedig odasúgta Csónakosnak:

- Emeld!

És Csónakos beemelte a palánkon az elnököt. Az elnök felkapaszkodott a palánk tetejére, s ekkor recsegni-ropogni kezdett alatta a korhadó alkotmány.

- Ugorj be! - súgta Csónakos.

Még néhány roppanás hallatszott, s a következő pillanatban tompa puffanás. Boka benn volt, egy veteményeságynak a közepén. Utána Nemecsek mászott be, majd Csónakos. De Csónakos előbb felmászott az akácára, ő értett a fára mászáshoz, mert ő vidéki fiú volt. A másik kettő alulról kérdezgette:

- Látsz valamit?

Fojtott hang felelt a fa tetejéről:

- Nagyon keveset, mert sötét van.

- A szigetet látod?

- Azt látom.

- Van ott valaki?

Csónakos figyelmesen hajolt jobbra-balra az ágak közt, s merően nézett a sötétbe, a tó felé.

- A szigeten nem látni semmit a fáktól meg a bokroktól... de a hídon...

Itt elhallgatott. Följebb mászott egy ággal. Onnan folytatta:

- Most már jól látom. A hídon két alak áll.

Boka csöndesen szólt:

- Ott vannak. A hídon, azok az örök.

Aztán újra recsegték az ágak. Csónakos lemászott a fáról. Nagy csöndben állottak ott hárman, s azon gondolkodtak, hogy most mitévők legyenek. Legubbaszkodtak egy bokor mögé, hogy senki meg ne láthassa őket, s ott csöndes, suttogó hangon indult meg a tanácskozás.

- A legjobb lesz - mondta Boka -, ha most itt a bokrok mentén valahogy eljutunk a várromig. Tudjátok... van ott egy várrom, arra jobbra, egy domb szélébe van beépítve.

A másik kettő némán intett, hogy ismeri ezt a helyet.

- A várromig el lehet jutni óvatosan, guggolva a bokrok közt. Ott aztán valamelyik fel fog mászni a dombra, és körülnéz. Ha nincs senki, akkor hasra fekszünk, és lemászunk a dombról. A domb egyenest a tónak megy. Ott aztán elbújunk a sás között, és majd meglátjuk, mit csinálunk.

Két villogó szempár figyelte Bokát. Csónakos meg Nemecek minden szavát szentírásnak vette.

Boka megkérdezte:

- Jó lesz?

- Jó! - intett a másik kettő.

- Hát akkor rajta, előre! Csak jertek mindenütt utánam! Én ismerem itt a járást.

És elkezdett négykézláb mászni az alacsony bokrok között. Alig térdelt a földre két kísérője, hosszú, éles fütty hallatszott a távolból.

- Észrevettek! - mondta Nemecek, és talpra ugrott.

- Vissza! Vissza! Hasalj le! - adta ki Boka a parancsot, és erre mind a hárman lehasáltak a fübe. Visszafojtott lélegzettel várták, hogy most mi fog történni. Csakugyan észrevették volna őket?

De nem jött senki. A szél zúgott a fák között. Boka suttogva szólt:

- Semmi.

De ekkor újra éles fütty hasította a levegőt. Ismét vártak, de megint nem jött senki. Nemecek reszketve szólt egy bokor tövében:

- Körül kellene nézni a fáról.

- Igazad van. Csónakos, menj fel a fára!

És Csónakos, mint a macska, már fenn is volt megint a nagy akácán.

- Mit látsz?

- A hídon alakok mozognak... most négyen vannak... most kettő visszament a szigetre.

- Akkor rendben van minden - mondta megnyugodva Boka. - Gyere le. A fütty azt jelentette, hogy a hídon felváltották az öröket.

Csónakos lejött a fáról, s azzal elindultak mind a hárman, szépen négykézláb, a domb felé. A nagy, titokzatos Fűvészkertre ilyenkor ráül a csönd. A látogatók elmennek a jelző harangszóra, s nem marad ott más idegen, mint csak az, aki rossz járatban van, vagy az, aki haditerveket forgat a fejében, mint ez a három kis sötét alak, aki gombóccá gubbaszkodva lopózott egyik bokortól a másikig. Nem szóltak egymáshoz egy szót sem, oly fontosnak érezték a küldetésüket. Sőt őszintén megvallva, egy kis félelem is szorult beléjük. Nagy merészség kellett hozzá: a vörösingesek jól felszerelt várába, egy kis tó közepén álló szigetre bejutni akarni, mikor az egyetlen fahídon, mely a szigetre vezet, örök állanak.

„Talán éppen a Pásztorok” - gondolta Nemecek, és eszébe jutottak a szép, finom, színes golyók, amelyek közt üveggolyó is volt, és még most is bosszankodott arra a gondolatra, hogy épp akkor hangzott el a borzasztó „einstand” szó, amikor ő gurított, és mindezt a sok szép golyót megnyerte volna...

- Jaj! - kiáltott Nemecek.

A másik kettő ijedten hagyta abba a mászást.

- Mi az?

Nemecsek akkor már térden állott, és az ujját tövig beszopta.

- Mi történt veled?

Ki se vette ujját a szájából, úgy felelt:

- Csalánba léptem - a kezemmel!

- Szopd, csak szopd, papuskám - mondta Csónakos, de esze volt, és a saját kezét bekötötte a zsebkendőjével.

Csúsztak-másztak tovább, és csakhamar a dombhoz értek. Ide, a domb egyik oldalába, mint már tudjuk, olyan kis mesterséges várromot építettek, aminőt nagyúri kertekbe szokás építeni, gondosan utánozva a régi várak építési módját, mesterséges mohával teletűzdelve a nagy kövek közeit.

- Ez itt a várrom - magyarázta Boka. - Itt vigyáznunk kell, mert hallottam, hogy a vörösingések ide is ki szoktak rándulni.

Csónakos is megszólalt:

- Micsoda vár ez? A történelemben nem tanultuk, hogy a Fűvészkertben vár lett volna...

- Ez csak rom. Ezt már romnak építették.

Nemecsek nevetni kezdett.

- Hát ha már építették, miért nem építettek új várat? Száz év múlva magától rom lett volna belőle...

- Ejnye, de jó kedved van! - szólt rá Boka. - Bezzeg ha majd szemedbe néznek a Pásztorok, elmegy a kedved a tréfától!

Valóban, a kis Nemecsek erre savanyú pofát vágott. Olyan fiú volt, aki minduntalan elfelejtette, hogy baj van. Folyton emlékeztetni kellett rá.

S azzal fölfelé kezdtek mászni a bodzabokrok közt, a rom kövein kapaszkodva, a dombra. Most Csónakos ment elől. Egyszerre úgy, ahogy volt, négykézláb, megállott. Fölemelte a jobb kezét. Majd hátrafordult, és ijedt hangon szólt:

- Itt jár valaki.

Lebújtak a magas fűbe. A mindenféle gizgaz jól eltakarta kis alakjukat. Csak a szemek villogtak ki a sűrűből. Figyeltek.

- Tedd a földre a füledet, Csónakos - adta ki suttogva a parancsot Boka. - Az indiánok így szoktak hallgatózni. Így könnyen meghallja az ember, ha jár valaki a közelben.

Csónakos engedelmeskedett. Lehasalt a földre, s egy helyen, ahol nem nőtt fű, a földre hajtotta a fülét. De rögtön fel is kapta.

- Jönnék! - suttogta rémülten.

Most már indián módszer nélkül is lehetett hallani, hogy valaki csörtet a bokrok közt. S ez a titokzatos valaki, akiről egyelőre azt se lehetett tudni, hogy állat-e vagy ember, egyenesen feléjük jött. A fiúk megszeppentek, és még a fejüket is lekapták a fűbe. Csak Nemecsek szólalt meg halk, nyöszörgő hangon:

- Én haza szeretnék menni.

Csónakos nem vesztette el a kedélyét. Ezt mondta:

- Lapulj meg, papuskám.

De miután Nemecek még erre sem volt hajlandó bátornak lenni, Boka kidugta a fejét a füből, és haragtól villogó szemmel szólt rá, persze suttogva, hogy el ne árulja magát:

- Közlegény, lapuljon meg a fűben!

Ennek a parancsnak engedelmeskedni kellett. Nemecek meglapult. A titokzatos valaki pedig egyre csörtetett, de most már úgy hallatszott, mintha irányt változtatott volna, s nem feléjük jönne. Boka újra felágaskodott a fűben, és szétnézett. Sötét alakot látott, aki most már lefelé ment a dombról, s botjával a bokrokat piszkálta.

- Elment - mondta a fűben hasaló fiúknak. - Az őr volt.

- A vörösingések őre?

- Nem. A Fűvészkert őre.

Erre föllélegzettek. Felnőtt embertől ők meg nem ijedtek. Példa reá a bibircsós orrú öreg honvéd a Múzeumkertben, aki nem bírt velük. Tovább folytatták a mászást. De ekkor, úgy látszik, az őr meghallott valamit, mert megállt, és fülelni kezdett.

- Észrevettek - dadogta Nemecek. Most mind a ketten Bokára néztek, várva intézkedését.

- Be a romba! - adta ki a parancsot Boka.

Mind a hárman hanyatt-homlok bukácsoltak lefelé a dombon, melyre az imént oly óvatosan másztak fel. A romnak kis csúcsíves ablakai voltak. Ijedten vették észre, hogy az első ablakot vasrács védi. A másodikhoz sompolyogtak, azon is vasrács volt. Egy helyen végre találtak a kövek közt egy akkora hasadékot, amelyen éppen befértek. Bebújtak a sötét fülkébe, és lélegzetüket is visszafojtották. Az őr alakja elhaladt az ablakok előtt. Innen látták, hogy most végképpen elmege a kert Üllői úti része felé, ahol a lakóháza volt.

- Hála istennek - szólalt meg Csónakos -, ezen átestünk.

S azzal körülnéztek a sötét fülkében. Nyirkos, dohos volt itt a levegő, mintha valami igazi vár pincéjében lettek volna. Botorkálás közben egyszerre megállott Boka. Elbotlott valamiben. Lehajolt, és fölvetette ezt a valamit. A másik kettő odaugrott melléje, s az alkonyat gyér világosságánál látták, hogy az a valami - egy tomahawk. Olyan szekercéféle, aminővel a regények tanúsága szerint az indiánok szoktak hadakozni. A tomahawk fából volt faragva, s ezüstpapírral volt beragasztva. Félelmetesen csillogott a sötétben.

- Ez az övék! - mondta áhítattal Nemecek.

- Úgy van - jegyezte meg Boka -, s ha ez az egy itt volt, akkor itt többnek is kell lenni.

Kutatni kezdtek, s az egyik sarokban még hetet találtak. Ebből könnyű volt kitalálni, hogy nyolcan vannak a vörösingések.

Úgy látszik, ez volt a rejtett fegyvertáruk. Csónakosnak az volt az első gondolata, hogy a nyolc szekercét hadizsákmány gyanánt el kellene vinni.

- Nem - szólt Boka -, azt nem tesszük. Ez egyszerű lopás volna.

Csónakos elszégyellte magát.

- Most beszélj, papuskám! - bátorodott neki Nemecek, de Boka gyöngéden oldalba bökte, mire elhallgatott.

- Ne vesztegessük az időt. Másszunk ki, és fel a dombra! Nem akarom, hogy akkor éadjunk a szigetre, amikor már nincs ott senki.

Ez a merész gondolat aztán újra kedvet adott nekik a kalandhoz. A szekercéket szétszórták a fülkében, hogy lássák, járt itt valaki. Aztán kimásztak a hasadékon, és most már bátorságra kapva siettek fel a domb tetejére. A domb tetejéről messzire el lehetett látni. Megálltak egymás mellett, és szétnéztek. Boka egy kis csomagot vett ki a zsebéből. Újságpapirost göngyölt le róla, s a papirosból egy kis gyöngyház távcsövet vett elő.

- Ez a Csele nővérenek a színházi gukkerja - mondta, és belenézett. De szabad szemmel is el lehetett látni a szigetre. A kis sziget körül fénylett a kicsike tó, ahol a vízínövényeket tenyésztik, s amelynek a partja sűrűn be volt növe sással meg náddal. A sziget lombos fáit, magas bokrai közt kicsi fénypont csillogott. Erre a látványra mind a három fiú elkomolyodott.

- Ott vannak - szólt fojtott hangon Csónakos.

Nemecseknek a lámpa tetszett.

- Lámpájuk is van!

A kis fénypont izgett-mozgott a szigeten, hol eltűnt egy bokor mögött, hol megint fölillant a parton. Valaki vitte a lámpát ide-oda.

- Úgy látom - szólt Boka, aki el nem vette volna a szeme elől a távcsövet egy pillanatra sem -, úgy látom, hogy készülődnek valamire. Vagy esti gyakorlatot tartanak... vagy...

Itt hirtelen elhallgatott.

- Nos? - kérdezte aggódva a másik kettő.

- Szent isten! - mondta Boka, egyre a távcsőbe nézve -, az, aki a lámpát viszi... az...

- Nos? Ki az?

- Ismerős alak... csak nem...

Följebb ment, hogy jobban lásson, de akkor a lámpafény eltűnt egy bokor mögött. Boka levette szeme elől a gukkert.

- Eltűnt - mondta csendesen.

- De ki volt?

- Nem mondhatom meg. Nem láttam jól, és épp mikor szemügyre akartam venni, eltűnt előlem. S amíg biztosan nem tudom, nem akarok senkit meggyanúsítani...

- Talán valaki a mieink közül?

Szomorúan felelt az elnök:

- Azt hiszem.

- De hiszen ez árulás! - kiáltott fel Csónakos, elfeledkezve arról, hogy csöndben kell maradni.

- Hallgass! Ha odaérünk, mindent meg fogunk tudni. Légy addig türelemmel.

Most bizony már a kíváncsiság is hajtotta őket. Boka nem akarta megmondani, kihez hasonlított a lámpás alak. Találgatták, de ezt is megtiltotta az elnök, azzal a megjegyzéssel, hogy nem szabad gyanúba keverni senkit. Izgatottan siettek le a dombról, s lenn ismét négykézláb folytatták útjokat a fűben. Most már észre se vették, ha túske, csalán vagy éles kavics akadt a kezük alá. Siettek, némán csúsztak egyre közelebb a titokzatos kis tó partjához.

Odaérték. Itt föl lehetett állni, mert a sűrű sás, nád meg a parti bokor oly magas volt, hogy eltakarta kis alakjukat. Boka hidegvérrel adta ki a parancsokat:

- Itt valahol egy csónaknak kell lenni. Én majd jobbra megyek a parton, keresni a csónakot Nemecekkel, te meg, Csónakos, balra mégy. Aki előbb akad rá a csónakra, az megvárja a másikat.

Néma csöndben rögtön el is indultak. De alig tettek néhány lépést, Boka a sás között meglátta a csónakot.

- Várjunk - mondta.

Vártak, míg Csónakos majd egészen megkerüli a tavat, és a túlsó oldalról visszakerül ide. Leültek a partra, s kis ideig a csillagos eget nézték. Aztán figyeltek, hogy nem hallatszik-e át valami beszéd a szigetről. Nemecek okos akart lenni.

- Te - mondta -, majd én a földre hajtom a fületem.

- Hagyd csak a füledet békén - szólt Boka -, azt ugyan hiába hajtánád víz partján a földre. De ha lehajolunk a víz fölé, ott jobban hallunk. A halászokat láttam, amint a Dunán a víz fölé hajolva diskurálnak egymással az egyik partról a másikra. Este a víz kitűnően viszi a hangot.

Le is hajoltak a víz fölé, de nem hallottak érthető szavakat. Csak suttogás, motoszkálás hallatszott a kis szigetről. Közben megérkezett Csónakos, és búsan jelentette:

- Nincs csónak sehol.

- Ne búsulj, papuskám - vigasztalta Nemecek -, már megvan.

És elindultak, le a csónak felé.

- Beleülünk?

- Nem itt ülünk bele - szólt Boka. - A csónakot előbb elvontatjuk a híddal átellenben eső partra, hogy ha észrevesznek, ne legyünk a híd közelében. A hídtól legmesszebb eső ponton fogunk átevezni, hogy nagyot kelljen kerülniök, ha utánunk akarnak szaladni.

Ez az előrelátó okosság tetszett a másik kettőnek. Bátorságot öntött beléjük az a tudat, hogy a vezérük ilyen okos fiú, s ilyen ügyesen tud számítani. A vezér pedig megszólalt:

- Kinél van spárga?

Csónakosnál volt. Csónakos zsebében minden volt. Nincs az a bazár, amiben annyi minden lett volna, mint a Csónakos zsebében. Volt abban bicska, spárga, golyó, rézkilincs, szög, kulcs, rongy, noteszkönyv, srófhúzó, meg még Isten tudja, micsoda. Elővette a spárgát, és ezt Boka rákötötte a csónak orrán levő karikára. S azzal a parton vontatni kezdték nagyon lassan, óvatosan a csónakot a sziget túlsó oldala felé. Miközben vontatták, folyton figyelték a szigetet. És mikor elérkeztek arra a helyre, ahol be akartak ülni a rozoga alkotmányba, ismét hallották az iménti füttyöt. De most már nem ijedtek meg tőle. Tudták jól, hogy ez jelenti az őrváltást a hídon. És már csak azért sem voltak most már ijedősek, mert úgy érezték, hogy benne vannak a harc hevében. Így vannak ezzel az igazi katonák is, az igazi háborúban. Amíg nem láttak ellenséget, minden bokortól ijedeznek. Mikor aztán az első golyó elfütyült a fülük mellett, nekibátorodnak, szinte megrészegednek tőle, és elfelejtik, hogy a halálnak rohannak.

A fiúk beültek a csónakba. Elsőnek Boka lépett bele, másodiknak Csónakos. Nemecek félénken lépkedett az iszapos parton.

- Gyere, gyere, papuskám! - biztatta Csónakos.

- Jövök, papuskám - mondta Nemecek, azzal egyet csúszott, ijedtében belekapaszkodott egy vékony nádszálba, és szó nélkül belepottyant a vízbe. Nyakig merült a lébe, de kiáltani nem mert. Rögtön felállott a sekély mederben, és nagyon nevetséges kis figura volt, amint csurgott róla a víz, s a kezében még mindig görcsösen szorongatta a tollszár vékonyságú nádszálát.

Csónakos nem tudta visszatartani a nevetést, kipuffant:

- Ittál, papuskám?

- Nem ittam - mondta ijedt arccal a kis szőke, s amúgy vizesen, sárosan, csurogva-csöpögve beült a csónakba. Még sápadt volt az ijedségtől.

- Nem hittem volna, hogy ma még fürödni is fogok - mondta csöndesen.

De nem volt veszteni való idő. Boka meg Csónakos megkapták az evezőket, és ellökték a parttól a csónakot. A nehéz csónak lustán lendült ki a vízre, és felfodrozta a csöndes tavacskaát maga körül. Az evezőket nesztelenül mártogatták a vízbe, s olyan nagy volt a csönd, hogy tisztán lehetett hallani, amint a csónak orrában gubbaszkodó kis Nemeceknek vacogott a foga. Néhány pillanat múlva a sziget partjára szaladt a csónak. A fiúk sietve jöttek ki belőle, s azonnal lebújtak egy bokor mögé.

- No, idáig is eljutottunk volna - mondta Boka, s halkán, óvatosan mászni kezdett a parton. A másik kettő utána.

- Hohó - fordult vissza az elnök -, a csónakot nem hagyhatjuk magára! Ha meglátják, nem tudunk elmenekülni a szigetről. A hídon örök állanak. Te maradj a csónaknál, úgyis Csónakos a neved. És ha valaki észreveszi a csónakot, vedd a szádba az ujjadat, és füttyülj akkorát, amekkorát csak tudsz. Mi majd visszaroohanunk, beugrunk a csónakba, és te eltaszítod a parttól.

Csónakos visszakullogott a ladikhoz, és titokban annak örült, hogy talán lesz alkalma egy akkorát füttyenteni, amekkorát csak tud...

Boka pedig továbbment a kis szökével a víz mentén. Ahol a bokrok magasabbak voltak, ott felállottak, s úgy osontak tovább. Az egyik ilyen magas bokornál aztán megállottak. Itt félrehajtották a lombot. Beláttak a sziget közepére, melyen kis tisztás volt, s ekkor meglátták a vörösingesek félelmetes csapatját. Nemeceknek dobogni kezdett a szíve. Közelebb simult Bokához.

- Ne félj - súgta a fülébe az elnök.

A tisztás közepén nagy kő volt, s a kövön volt a lámpa. A lámpa körül guggoltak a vörösingesek. Valóban mindnyájának vörös volt az inge.

Áts Feri mellett guggolt a két Pásztor, és a kisebbik Pásztor mellett valaki, akinek nem volt vörös tornainge...

Boka érezte, amint Nemecek reszketni kezd mellette.

- Te... - mondta Nemecek, de csak ennyit tudott mondani - te... te...

Aztán halkán hozzátette:

- Látod?

- Látom - szólt szomorúan Boka.

A vörösingesek mellett ott guggolt Geréb. Tehát nem csalódott, mikor a dombról erre nézett. Valóban Geréb volt az, aki a lámpával járt-kelt az imént. Most kettőzött figyelemmel figyelték a vörösinges csapatot. A lámpa furcsán világította meg a sötét arcú Pásztorokat meg a többiek

vörös ingét. Mind hallgattak, csak Geréb beszélt csöndesen. Valami olyat adhatott elő, ami nagyon érdekelte a többit, mert mind feléje hajoltak, s nagy figyelemmel hallgatták. Az esti nagy csöndben a két Pál utcai fiú is hallotta Geréb szavait. Ezt mondta:

- A grundra kétfelől lehet bejutni... Be lehet menni a Pál utcáról, de onnan nehéz, mert törvénybe van írva, hogy aki bemegy, annak be kell reteszelnie maga után az ajtót. A másik bejárás a Mária utca felől van. Itt a gőzfűrés nagy kapuja tárva-nyitva áll, s a farakások közt el lehet innen jutni a grundra. Ez csak azért nehéz, mert a farakások közt az utcákban erődök vannak...
- Tudom - szólt közbe Áts Feri mély hangon, mely megborzongatta a Pál utcaiakat.
- Tudhatod, hiszen ott voltál - folytatta Geréb. - Az erődökben örök vannak, s ezek azonnal jelt adnak, ha valaki közeledik a farakások közt. Nem is ajánlom, hogy arról jöjjetek...

Tehát arról volt szó, hogy a vörösingések odajöjjenek a grundra...

Geréb tovább beszélt:

- A legjobb az lesz, ha előre megbeszéljük, hogy mikor jöttök. Akkor majd én megyek be a grundra utolsónak, és nyitva hagyom a kisajtót. Nem fogom bereteszelné.
- Jól van - szólt közbe Áts Feri -, ez helyes. A világért sem akarom olyankor elfoglalni a grundot, amikor nincs ott senki. Annak rendje és módja szerint háborút fogunk viselni. Ha ők meg tudják védeni a grundjukat, jó. Ha nem tudják megvédeni, elfoglaljuk, és kitűzzük a vörös zászlónkat. Nem kapzsiságból tesszük, hiszen tudjátok...

Az egyik Pásztor szólalt most meg:

- Azért tesszük, hogy legyen hol labdázunk. Itt nem lehet, és az Eszterházy utcában mindig veszekedni kell a helyért... Nekünk labdaterület kell, és punktum!

Íme, éppolyan okból határozta el a háborút, mint amilyen okokért az igazi katonák szoktak harcolni. Az oroszoknak tenger kellett, azért hadakoztak a japániakkal. A vörösingéseknek labdahely kellett, s miután másképp nem ment, háború útján akarták megszerezni.

- Tehát annyiban maradunk - szólt a vörösingések vezére, Áts Feri -, hogy a megbeszélés szerint te nyitva fogod felejtetni a Pál utcai kiskaput.
- Igen! - mondta Geréb.

Szegény kis szőke Nemeceknek azonban most már nagyon fáj a szíve. Ott állott, csuromvíz ruhában, nagyra nyitott szemmel nézve a tűzfény körül ülő vörösingéseket s köztük az árulót. Annyira fáj a szíve, hogy mikor Geréb szájából elhangzott az „igen”, mely azt jelentette, hogy Geréb hajlandó elárulni a grundot, sírva fakadt. Megölelte Boka nyakát, csöndesen zokogott, és csak azt mondogatta:

- Elnök úr... elnök úr... elnök úr...

Boka szelíden eltolta magától.

- Most nem érünk semmit a sírással.

De az ő torkát is fojtogatta valami. Nagyon szomorú dolog volt az, amit Geréb itt művelt.

De most hirtelen, Áts Feri intésére felállottak a vörösingések.

- Haza fogunk menni - szólt a vezér. - Mindenkinek megvan a fegyvere?
- Igen - mondták egyszerre valamennyien, s fölverték a földről hosszú falándzsáikat, melyeknek a végén pici vörös zászlócska volt.

- Előre - vezényelte Áts Feri -, be a bokrok közé, gúlába rakni a fegyvereket!

És elindultak mind, Áts Ferivel az élükön, a kis sziget belseje felé. Geréb is velük ment. A kis térség üresen maradt, közepén a kő, a kővön az égő lámpa. Hallatszottak a lépteik, amint egyre távolodtak, mentek befelé a sűrűbe, elrejtteni a lándzsáikat.

Boka megmozdult.

- Most - súgta oda Nemeceknek, s a zsebébe nyúlt.

A piros cédulát vette elő, melybe már bele volt illesztve egy rajzszög. Félrehajtotta a bokor ágait, s hátraszólt a kis szökének:

- Itt várj! Meg se moccanj!

S azzal beugrott a kis tisztásra, ahol az előbb még körben ültek a vörösingések. Nemecek még a lélegzetét is visszafojtotta, úgy nézett utána. Bokának első dolga az volt, hogy a nagy fához ugrott, mely a tisztás szélén állott, s mely lombkoronájával, mint valami nagy ernyő, az egész szigetet betakarta. A fatörzsre egy szempillantás alatt feltűzte a piros cédulát, s azzal a lámpához osont. Kinyitotta a lámpa egyik ablakát, s belefűjt. A gyertya elaludt, s e pillanatban Nemecek Bokát is elvesztette szem elől. De még hozzá sem szokott a szeme a sötétséghez, már mellette állott Boka, s karon fogta.

- Rohanj utánam, ahogy csak tudsz!

Azzal vágatni kezdtek a sziget partjára, a csónak felé. Mikor Csónakos meglátta őket, beugrott a ladikba, a partnak támasztotta az evezőt, hogy minden pillanatban kész legyen az indulásra. A két fiú beugrott a csónakba.

- Mehetünk - lihegte Boka.

Csónakos nekifeszítette a partnak az evezőt, de a csónak nem indult. Nagyon erősen szaladtak neki idejövet a partnak, s a csónak félig szárazon volt. Valakinek ki kellett szállani belőle, hogy megemelje az orrát, s beletaszítsa a vízbe. De már ekkor hangok hallatszottak a tisztás felől. A vörösingések visszatértek a fegyvertárból, és eloltva találták a lámpát. Eleinte azt hitték, hogy a szél fűtta el, de mikor Áts Feri megnézte, látta, hogy a lámpa kis ablaka nyitva van.

- Itt járt valaki! - kiáltotta bömbölő hangján, s oly hangosan, hogy a csónakkal kínlódó fiúk is meghallották.

Meggyújtották a lámpát, s ekkor mindenkinek szemébe tűnt a fára tűzött cédula: ITT VOLTAK A PÁL UTCAI FIÚK! A vörösingések összenéztek. Áts Feri elkiáltotta magát:

- Hát ha itt voltak, akkor még itt is vannak! Utánuk!

Nagyot fűttengett. A hídról besiettek az örök, és jelentették, hogy a hídon senki sem jöhetett be a szigetre.

- Csónakon jöttek - mondta a fiatalabbik Pásztor.

És a csónakkal bajlódó három fiú rémülten hallotta a rájuk vonatkozó harsány kiáltást:

- Utánuk!

S épp mikor ez a szó elhangzott, sikerült a Csónakosnak a ladikot a vízbe taszítani, s neki magának még beleugrani. Rögtön meg is kapták az evezőket, és teljes erővel kezdtek a part felé evezni.

Áts Feri ordítva adta ki a rendelkezéseket:

- Wendauer, fel a fára, utánuk nézni! Pásztorék, ki a hídra, és jobbról-balról a tó partján keríts!

Most úgy látszott, hogy be vannak kerítve. Amíg azt a négy-öt evezőcsapást megteszik, mely a partra viszi őket, addig a gyorsan futó Pásztorok megkerülik a tavat, s aztán nincs menekvés se jobbra, se balra. Ha pedig előbb jutnak a partra, mint a Pásztorok, akkor a fa tetejére küldött őrszem szemmel tarthatja őket, s megmondja, merre menekülnek. A csónakból látták, amint Áts Feri a lámpával a kezében futkosott a sziget partján. Aztán dobogás hallatszott: most rohantak ki a Pásztorok a fahídon a szigetről...

Mire azonban az őrszem felkapaszkodott a fára, ők partot értek.

- Most kötött ki a csónak a parton! - süvöltözött egy hang a fáról. S rögtön felelt rá a vezér mély hangja:

- Utánuk mindenki!

A három Pál utcai fiú azonban most már lélekszakadtából futott.

- Nem szabad, hogy utolérjenek - mondta futás közben Boka. - Sokkal többen vannak, mint mi!

Továbbvágattak, úton, gyepen keresztül, elől Boka, nyomában a másik kettő. Egyenest az üvegház felé tartottak.

- Be az üvegházba! - lihegett Boka, s az üvegház kisajtaja felé rohant. Az ajtó szerencsére nyitva volt. Besurrantak, és elbújtak a nagy ciprusok mögé. Künn csönd volt. Úgy látszik, az üldözők elvesztették a nyomot.

A három kislegény most megpihent kissé. Körülnéztek a furcsa épületben, melynek üveg-tetején, üvegfalain beszűrődött a városi este halvány világossága. Furcsa, érdekes hely volt ez a nagy üvegház. Ők a bal szárnyában voltak, s azon túl még az épület középrésze következett, majd a jobb szárnya. Véges-végig nagy levelű, kövér törzsű fák állottak nagy, zöld dézsákban. Hosszú ládákból a páfrány és mimóza tenyészett. A középső rész nagy kupolája alatt pedig legyezőlevelű pálmák meredtek fölfelé, s délszaki növényekből valóságos kis erdő állott itt. Az erdő közepén aranyhalas medence, a medence mellett pad. Aztán megint magnóliák, babérok, narancsfák, óriási páfrányok. Csupa erős, fojtó illatú növény, amely fűszeres szaggal tölti meg a levegőt. S a gőzzel fűtött, nagy üvegcsarnokban állandóan csurgott-csöpögött a víz. Koppantak a csöppek a nagy, kövér leveleken, s amikor egy-egy nagy pálmalevél megzörrent, a fiúk mindig valami furcsa, délszaki állatot véltek látni, amely itt futkos, ebben a meleg, nyirkos, sűrű kis erdőben, a zöld dézsák között. Biztonságban érezték magukat, s kezdtek azon tünődni, hogy mikor fognak innen szabadulni.

- Csak ránk ne zárják az üvegházat - suttogta Nemecek, aki kimerülten ült egy nagy pálma tövében, s akinek jólesett a fűtött helyiség, mert bőrig át volt ázva.

Boka megnyugtatta:

- Ha eddig nem zárták be, ezúttal se zárják be.

Hát ültek és füleltek. Semmi hang. Itt senkinek se jutott eszébe keresni őket. Aztán fölkeltek, és botorkálni kezdtek a magas polcok között, melyek telis-tele voltak rakva zöld bokrocskakkal, szagos füvekkel, nagy virágokkal. Csónakos neki is ment az egyik polcnak, és beléje botlott. Nemecek szolgálatkész akart lenni.

- Megállj - mondta -, majd világítok.

És mielőtt Boka ebben megakadályozhatta volna, gyújtót vett elő a zsebéből, és rápörcentett az egyikre. A gyújtó fellobbant, de a következő pillanatban kis is aludt, mert Boka kiütötte a kis szőke kezéből.

- Majom! - szólt rá haragosan. - Elfelejtetted, hogy üvegházban vagy? Hiszen ennek a háznak a fala is üvegből van... most biztosan meglátták a fényt!

Megálltak és hallgatóztak. Valóban, Bokának igaza volt. A vörösingések meglátták a fellobbanó világosságot, mely egy pillanatra az egész üvegházat kivilágította. S a következő pillanatban már hallatszottak a kavicson ropogó lépteik. Ők is a bal szárny ajtaja felé tartottak. Hallották, amint Áts Feriből megint kitört a hadvezér:

- Pásztorok a jobb kisajtón - kiáltotta -, Szebenics a középajtón, én meg itt!

A Pál utcaiak egy pillanat alatt elbújtak. Csónakos egy polc alá hasalt. Nemeceket pedig azzal a megokolással, hogy ő már úgymint vizes, beleküldték az aranyhalas medencébe. A kis szőke állig bújt le a vízbe, s a fejét egy nagy páfránylevél alá húzta. Bokának már csak annyi ideje maradt, hogy a nyitott ajtó mögé állhasson.

Áts Feri pedig bevonult kíséretével az ajtón, a lámpával a kezében. A lámpa fénye úgy esett az üvegajtóra, hogy Boka jól láthatta Áts Ferit, de ez nem láthatta az ajtó mögé rejtőzött Bokát. És Boka jól megnézte a vörösinges vezért, akit csak egyszer látott közléről, a Múzeumkertben. Szép fiú volt Áts Feri, s most ragyogott a szeme a harcúgytól. De csakhamar eltűnt előle. Bejárta a többivel az utakat, s a jobb szárnyban a polcok alá is néztek. A medencében egyiknek sem jutott eszébe keresgélni. Csónakos pedig csak úgy menekedett meg a fölfedeztetéstől, hogy mikor az ő polca alá akartak nézni, az a fiú, akit Áts Feri Szebenicsnek nevezett, így szólt:

- Ezek már rég kimentek innen a jobb oldali ajtón...

És miután ő arra indult, a keresgélés hevében a többi is utánaszaladt. Keresztúlvágtattak az üvegházon, s néhány tompa puffanás jelezte, hogy ők se nagyon kímélték a cserepeket. Aztán kimentek, s újra csönd lett. Elsőnek Csónakos bújt elő.

- Papuskám - mondta -, a fejemre dőlt egy cserép. Csupa föld vagyok...

És buzgón köpte a homokot, amivel tele volt orra-szája. Másodiknak, mint valami vízi szörnyeteg, Nemecek bújt ki a medencéből. Szegényke megint csurgott-csöpögött, s amint ő már szokta, pityergőre álló hangon panaszkodott:

- Hát én már egész életemben folyton a vízben leszek? Mi vagyok én? Béka?

Megrázta magát, mint a vízzel leöntött pincsikutya.

- Ne siránkozzál - szólt rá Boka. - És most gyerünk, hadd legyen már vége egyszer ennek az estének...

Nemecek sóhajtott:

- De szeretnék már otthon lenni!

Itt eszébe jutott, hogy milyen fogadtatásban lesz része otthon, ha meglátják a vizes ruháját. Hát kijavította, amit mondott.

- Nem is szeretnék olyan nagyon otthon lenni!

Szaladtak vissza az akácfa mellé, ahol bemásztak a düledező palánkon. Néhány perc alatt elérték. Csónakos fel is mászott a fára, de mielőtt rálépett volna a kerítés tetejére, visszanezett a kertbe. Ijedten kiáltotta:

- Ott jönnek!

- Vissza a fára! - szólt Boka.

Csónakos visszament a fára, s maga után fölsegítette két társát. Olyan magasra másztak, amilyen magasan csak bírta őket az ág. Bosszantotta őket az a gondolat, hogy épp most csípjék el őket, mikor már olyan közel voltak a meneküléshez.

A vörösinges csapat hangos trappolással érkezett a fához. A fiúk fönn némán kuksoltak, mint három nagy madár a sűrű lomb között.

Megint az a Szebenics szólalt meg, aki az üvegházban is elbolondította előlük a csapatot:

- Láttam, amint keresztülgrottak a kerítésen!

Úgy látszik, ez volt a legostobább köztük, ez a Szebenics. És mivel rendesen a legostobább egyszersmind a leglármasabb is, hát folyton ő kiabált. A vörösingesek, akik ügyes tornászok voltak, egy pillanat alatt átvették magukat a palánkon. Áts Feri utolsó maradt, s mielőtt kimászott volna, elfújta a lámpát. Ugyanazon az akácfán kapaszkodott fel ő is a palánkra, amelynek tetejében a három madár fészkel.

Sőt Nemecekről, aki még egyre csöpögött, mint valami lyukas eresz, a nyaka közé is hullott néhány kövér vízcsepp.

- Esik az eső! - kiáltotta Áts Feri, megtörülte a nyakát, és azután ő is kiugrott az utcára.

- Ott mennek! - hangzott az utcáról, s mind szaladni kezdtek, annak jeléül, hogy Szebenics megint tévedett. Meg is jegyezte Boka:

- Ha ez a Szebenics nem volna, már rég a kezük közé kerültünk volna...

Most már érezték, hogy végleg megmenekültek a vörösingesek elől. Látták őket, amint két csöndesen ballagó fiú után szaladtak az egyik kis utcán. A két fiú megijedt tőlük, és szintén szaladni kezdett. Nagy ordítás tört ki erre, és a vörösingesek nekivadultan rohantak utánuk. A lárma messze halt el, valami józsefvárosi kis utcácskában...

Lemásztak a kerítésről, és nagyot lélegzettek, mikor megint az utca kövezetét érezték a lábuk alatt. Egy öregasszony baktatott arrafelé, majd más járókelők jöttek. Érezték, hogy megint a városban vannak, s itt már semmi bajuk nem történhetik. Fáradtak, éhesek voltak. A közeli árvaházban, melynek ablakai barátságosan világítottak ki a sötét estébe, vacsorára harangoztak.

Nemecek didergett.

- Siessünk - mondta.

- Megállj - szólt Boka -, te lóvonaton menj haza. Nesze, adok pénzt!

A zsebébe nyúlt, de bennakadt a keze. Csak három krajcárja volt az elnöknek. Nem volt más a zsebében, mint három rézkrajcár meg a finom tintatartó, melyből vidáman folydogált a kék tinta. Előhúzta a tintás három krajcárt, és odaadta Nemeceknek.

- Csak ennyi van.

Csónakosnál akadt még két krajcár. És a kis szökének volt egy angyalos szerencsekrajcárja, amit egy pilulásskatulyában hordott magával. Ez összesen hat krajcár volt. Ezzel fölült a lóvonatra.

Boka megállott az utcán. Még mindig tele volt a szíve a Geréb dalgával. Szomorúan állott és hallgatott. De Csónakos még nem tudott az árulásról semmit, tehát ő vidám volt.

- Ide figyelj, papuska! - mondta, s mikor Boka odanézett, bekapta két ujját a szájába, és fülrepestőt süvített. Akkorát, amekkorát csak tudott. Aztán úgy nézett körül, mintha ezzel a füttyel jóllakott volna.

- Ezt már egész este tartogatom - mondta vidáman -, de most kikíváncozott belőlem, papuskám!

Karon fogta a szomorú Bokát, s azzal ennyi izgalom után fáradtan kezdtek a város felé ballagni a hosszú Üllői úton...

IV.

Az osztályteremben ismét egyet ütött az óra, s a fiúk a könyveikhez kaptak. Rác tanár úr becsapta a könyvét, és felállott a katedrán. A szolgálatkész kis Csengey, az első pad első odaugrott hozzá, és fölsegítette rá a felöltőt. A Pál utcaiak a különböző padokból összenéztek, várva Boka intézkedését. Tudták, hogy ma délután már kettőkor lesz a gyülekezés a grundon, mert a három tagból álló előőrscsapat be fog számolni fűvészkerti élményeiről. Azt mindenki tudta, hogy a kirándulás sikerült, s hogy a Pál utcaiak elnöke bátran adta vissza a látogatást a vörösingéseknek. De a dolog részleteire voltak kíváncsiak, az egyes kalandokra, a veszedelmekre, melyekben a fiúk ferohtak. Bokából harapófogóval sem lehetett volna egy szót sem kivenni. Csónakos mindenfélét beszélt összevissza, s Isten bocsássa meg neki, de nagyokat füllentett. Még vadállatokról is beszélt, amelyekkel a fűvészkerti romok közt találkoztak... Hogy Nemecek majd belefúlladt a tóba... Hogy a vörösingések egy rettenetes máglya körül ültek... De összevissza beszélt, és épp a fontos dolgokat felejtette mindig ki. És nem lehetett a beszédjét végighallgatni, mert majd megsüketítette a hallgatóit a folytonos füttyökkel, melyeket pontok helyett rakott a mondatok végére.

Nemecek meg olyan fontosnak érezte a szerepét, hogy nagyon komolyan titkolózott. Ha kérdezték, így felelt:

- Nem mondhatok semmit.

Vagy azt mondta:

- Kérdezzétek meg az elnök úrtól.

A többiek rettenetesen irigyelték Nemeceket, aki közlegény létére ilyen gyönyörű kalandban vehetett részt. A hadnagyok és főhadnagyok érezték, hogy ezek után ők eltörpülnek a közlegény mellett, sőt némelyek már azt is hangoztatták, hogy a kis szökét ezek után okvetlenül tisztte fogják előléptetni, s akkor nem marad más közlegény a grundon, mint Hektor, a tót fekete kuttyája...

Még mielőtt Rác tanár úr kiment volna az osztályból, Boka felemelte két ujját a Pál utcaiak felé, annak jeléül, hogy két órákor lesz a találkozó. A többi fiúk, akik nem tartoztak a Pál utcaiak közé, rettenetesen irigyelték őket, mikor Boka intésére valamennyien szalutáltak, ezzel mutatva, hogy tudomásul vették az elnök jelét.

És már mind indulni akartak, mikor történt valami.

Rác tanár úr megállott a katedra lépcsőjén.

- Várjatok - mondta.

Nagy csönd lett erre.

A tanár úr kis cédulát húzott elő a felöltője zsebéből. Föltette a szemüvegét, s a céduláról olvasni kezdte a következő neveket:

- Weisz!

- Jelen - mondta ijedten Weisz.

A tanár úr folytatta:

- Richter! Csele! Kolnay! Barabás! Leszik! Nemecek!

Valamennyi rendre felelt:

- Jelen!

Rác tanár úr zsebre tette a cédulát, és így szólt:

- Ti most nem mentek haza, hanem bejöttök velem a tanári szobába. Egy kis dolgom van veletek.

Azzal elindult, s anélkül, hogy ennek a furcsa meghívásnak okát adta volna, kisetett a teremből.

Nagy zúgás, zsongás támadt erre.

- Miért hív?

- Miért maradunk itt?

- Mit akarnak velünk?

Ezt kérdezték egymástól a meghívottak. És miután valamennyien Pál utcaiak voltak, Boka köré sereglettek.

- Én nem tudom, mi lehet - mondta az elnök. - Csak menjetek be, és én majd megvárlak a folyosón benneteket.

Azzal a többiekhez fordult.

- Hát nem kettőkor találkozunk, hanem háromkor. Akadály jött közbe.

Az iskola nagy folyosója megnépesült. A többi osztályok is ontották magukból a fiúkat, nagy kavarodás, sietés, csoszogás lett úrrá a máskor csöndes, nagyablakos folyosón. Mindenki sietett.

- Be vagytok zárva? - kérdezte egy fiú a szomorú csoporttól, mely a tanári szoba előtt feketéllett.

- Nem - mondta büszkén Weisz.

A fiú azzal elszaladt. Irigyen néztek utána. Ő már hazamehet...

Néhány percnyi várakozás után kinyílt a tanári szoba ajtaja, s a tejüveges ajtó mögött megjelent Rác tanár úr magas, sovány alakja.

- Gyertek be - szólt és előrement.

A tanári szoba üres volt. A hosszú, zöld asztal körül állottak a fiúk, halálos csöndben. Az utolsó tiszteletteljesen csukta be az ajtót. Rác tanár úr leült az asztalfőre, és körülnézett.

- Mind itt vagytok?

- Igen.

Alulról, az udvarról, a hazasiető fiúk boldog lármája hallatszott fel. A tanár úr becsukta az ablakot, s most ijesztő lett a csönd a nagy, könyvtáros szobában. Síri csöndben szólalt meg Rác tanár úr:

- Itt arról van szó, hogy ti valami egyletet alakítottatok. Ezt megtudtam. Valami úgynevezett gittegyeletről hallottam. Akitől ezt tudom, az átadta nekem az egylet tagjainak névsorát is. Az egylet tagjai ti vagytok. Igaz-e?

Senki se felelt. Mind lehorgasztott fővel, némán állottak egymás mellett, annak jeléül, hogy a vád igaz volt.

A tanár úr folytatta:

- Menjünk szépen sorjában. Mindenekelőtt azt akarom tudni, hogy ki alapította az egyletet, mikor világosan megmondtam, hogy semmiféle egylet alapítását nem tűröm meg. Ki alapította?

Nagy csönd.

Egy félénk hang szólalt meg:

- A Weisz.

Rác tanár úr szigorúan nézett Weiszre.

- Weisz! Nem tudsz magadtól jelentkezni?

Szerényen hangzott a felelet:

- De igen, tudok.

- Hát miért nem jelentkezted?

Erre megint nem felelt szegény Weisz. Rác tanár úr rágyújtott egy szivarra, s a füstöt a levegőbe fújta.

- Hát menjünk szép sorjában - mondta. - Először is mondd meg nekem, mi az a gitt?

Felelet helyett Weisz kivett a zsebéből egy hatalmas gittet, és letette az asztalra. Egy ideig nézte, aztán olyan halkán, hogy alig lehetett hallani, kijelentette:

- Ez a gitt.

- És mi ez? - kérdezte a tanár.

- Ez egy olyan pép, amivel az üvegesek az ablakot beragasztják a fába. Az üveges bekenni oda, és az ember a körmével kikaparja az ablakból.

- És ezt te kapartad ki?

- Nem, kérem. Ez az egyleti gitt.

A tanár úr tágra nyitotta a szemét.

- Mi az? - kérdezte.

Weisz most már nekibátorodott egy kicsit.

- Ezt a tagok gyűjtötték - mondta -, és a választmány rám bízta, hogy én őrizzem meg. Mert azelőtt Kolnay őrizte, mert ő volt a pénztárnok, de nála elszáradt, mert ő sohasem rágta.

- Hát ezt rágni kell?

- Igen, mert különben megkeményedik, és nem lehet nyomkodni. Én mindennap megrágtam.

- Miért éppen te?

- Mert benne van az alapszabályokban, hogy az elnök köteles mindennap legalább egyszer megrágni az egyleti gittet, mert különben megkeményedik...

Itt sírva fakadt Weisz. Pityeregve tette hozzá:

- És most én vagyok az elnök...

Komoly volt a hangulat. A tanár szigorúan kiáltott:

- Hol szedtétek össze ezt a nagy darabot?

Csönd lett. A tanár Kolnayra nézett.

- Kolnay! Hol szedtétek ezt össze?

Kolnay hadarva felelt, mint aki őszinte vallomással akar segíteni a helyzetén:

- Ez van, kérem, tanár úr, már egy hónapja. Én egy hétig rágtam, de akkor kisebb volt. Az első darabot a Weisz hozta, és azért alapítottuk az egyletet. Őtet az apja elvitte kocsin, és ő a kocsablakból kaparta ki. Egész véres lett a körme. Aztán akkor betört az énekteremben az ablak, és én eljöttem délután, és egész délután vártam, amíg az üveges jött, és öt órakor jött az üveges, és én megszólítottam, hogy adjon nekem egy kis gittet, de ő nem felelt, mert ő nem tudott felelni, mert neki tele volt a pofája gittel.

A tanár úr szigorúan ráncolta össze a homlokát:

- Micsoda szavak ezek? Pofája a lónak van!

- Hát a szája volt tele. Ő is rágta. Aztán odamentem, és kértem, hogy hagyjon nézni, amíg ő az ablakot csinálja. És intett, hogy hagy. És én néztem, és ő bevágta az ablakot, és elment. És mikor ő elment, akkor én odamentem, és kikapartam a gittet az ablakból, és elvittem. De nem magamnak loptam, hanem az egyletnek... az ehegy... lehet... nehek... - Ő is sírt.

- Ne sírj - mondta Rácz tanár úr.

Weisz a kabátja szélét tépdeste, és zavarában szükségesnek találta megjegyezni:

- Mindjárt bőg...

De Kolnay csak zokogott, szívet tépően zokogott. Weisz sűgva szólt rá:

- Ne bőgj!

S azzal ő is bőgni kezdett. A nagy sírás meghatotta Rácz tanár urat. Nagyokat szippantott a szivarjából. S ekkor előlépett a sorból Csele, az elegáns Csele, büszkén kiállott a tanár elé, s elhatározta, hogy most ő is római jellem lesz, mint a minap a grundon Boka. Határozott hangon mondta:

- Kérem, tanár úr, én is hoztam az egyletnek gittet.

Büszkén nézett a tanár szemébe. Rácz tanár úr megkérdezte:

- Honnan?

- Odahaza - szólt Csele - összetörtem a madárfürdőkádat, és a mamám becsináltatta, és én rögtön kiszedtem a gittet. A víz mind kifolyt a szőnyegre, mikor a Mandi fürdött. Minek is kell fürödni egy ilyen madárnak? A verebek nem fürödnek soha, mégse piszkosak.

Rácz tanár úr előrehajolt a széken. Fenyegetőleg mondá:

- Jó kedved van, Csele, majd segíték én mindjárt a bajodon! Folytasd, Kolnay!

Kolnay szipogott és szepegett. Az orrát törülte.

- Mit folytassak?

- Honnan szedtétek a többit?

- Hát most mondta a Csele... És az egylet nekem adott egyszer hatvan krajcárt, hogy én is szerezzek.

Ez már nem tetszett Rácz tanár úrnak.

- Hát pénzért is vettetek?

- Nem - mondta Kolnay. - Hanem az én papám orvos, és délelőtt komfortáblin jár a betegekhez, és egyszer elvitt, és a kocsiblakból kiszedtem a gittet, és az nagyon jó puha gitt volt, és akkor az egylet adott hat hatost, hogy magam üljek be abba a kocsiba, és én délután beleültem, és kimentem vele a Tisztviselőtelepig, és kiszedtem belőle a gittet, mind a négy ablakból, és akkor gyalog jöttem haza a telepről.

A tanár emlékezett rá:

- Ez akkor volt, amikor találkoztam veled a Ludovikánál?

- Igen.

- És megszólítottalak... Te meg nem feleltél.

Kolnay lehajtotta a fejét, és szomorúan szólt:

- Mert tele volt a pofám gittel.

És újra eltörött a mécses, Kolnay újra sírni kezdett. Weisz megint izgatott lett, megint tépdesni kezdte a kabátja szélét, megint azt mondta zavarában, hogy:

- Mindjárt bög...

És ő maga is megint rákezde. A tanár úr felállott, s föl-alá kezdett sétálni a szobában. A fejét csóválta.

- Szép kis egylet. És ki volt az elnök?

Erre a kérdésre Weisz hirtelen elfelejtette a bánatát. Abbahagyta a sírást, és büszkén szólt:

- Én.

- És ki volt a pénztárnok?

- A Kolnay.

- Add elő, ami pénz maradt!

- Tessék.

Azzal a zsebébe nyúlt Kolnay. Neki se volt kisebb zsebe, mint Csónakosnak. Kotorászni kezdett benne, és sorra kirakott az asztalra belőle mindent. Mindenekelőtt egy forint negyvenhárom krajcár került elő. Aztán két darab ötkrajcáros bélyeg, egy zárt levelezőlap, két darab egykoronás okmánybélyeg, nyolc új toll és egy színes üveggolyó. A tanár úr megolvasta a pénzt, s ennek láttára elkomorodott.

- A pénzt hol vettétek?

- Tagdíjakból. Mindenki minden héten fizetett egy hatost.

- És mire kellett a pénz?

- Csak hogy be legyen fizetve a tagdíj. A Weisz lemondott az elnöki fizetéséről.

- Mennyi volt az?

- Öt krajcár egy hétre. A bélyegeket én hoztam, a levelezőlapot a Barabás és az okmánybélyegeket a Richter. Neki az apja... ő az apjától...

A tanár közbevágott:

- Lopta! Mi? Richter!

Richter előállt, és lesütötte a szemét.

- Loptad?

Némán intett, hogy igen. A tanár úr a fejét csóválta.

- Micsoda romlottság! Mi az apád?

- Dr. Richter Ernő köz- és váltóügyvéd. De az egylet visszalopta a bélyeget.

- Hogyhogy?

- Hát mert én elloptam a papától a bélyeget, és aztán félttem, és az egylet adott nekem egy koronát, és én vettem rajta másik bélyeget, és visszaloptam az íróasztalra. És a papa rajta-kapott, nem amikor loptam, hanem amikor visszatettem, és a nyakam közé szózott érte...

A tanár egy szigorú pillantására kijavította:

- ...megvert érte, és külön még megpofozott, mert visszatettem, és kérdezte, hogy hol loptam, és én nem akartam megmondani, mert akkor még megint külön megpofozott volna, hát azt mondtam, hogy a Kolnaytól kaptam, és akkor ő azt mondta, hogy: „Tüstént vidd vissza a Kolnaynak, mert az bizonyára valahol lopta” - és én visszavittem a Kolnaynak, és ezért van most az egyletnek két bélyege.

Gondolkodóba esett ezen Rácz tanár úr.

- Hát minek vettetek új bélyeget, hiszen a régit is visszatehetted volna!

- Azt nem lehetett - felelte helyette Kolnay -, mert már a hátán volt az egylet pecsétje.

- Pecsét is van? Hol a pecsét?

- A Barabás a pecsétőr.

Most Barabáson volt a sor. Most ő lépett elő. Gyilkos pillantást vetett Kolnayra, akivel mindig baja volt. Még emlékezetében volt a kalapügy a grundon... De nem tehetett semmi egyebet, szépen letette a gumiból készült bélyegzőt a zöld tanári asztalra, a hozzá való tintapárnás bádogskatulyával együtt. A tanár megnézte a pecsétnyomót. Ez volt ráírva: *Gittgyűjtő Egyesület, Budapest, 1889*. Rácz tanár úr elfojtotta a mosolygását, és megint megcsóválta a fejét. Ezen felbátorodott Barabás. Az asztal felé nyúlt, és vissza akarta venni a pecsétnyomót. De a tanár úr rátette a kezét.

- Mit akarsz?

- Kérem - vágta ki Barabás -, én esküt tettem, hogy inkább az életemmel is megvédelmezem a pecsétet, de a kezemből ki nem adom.

A tanár úr zsebre dugta a pecsétet.

- Csönd! - mondta.

De Barabás most már nem maradt nyugton.

- Akkor - szólt - tessék a Cselétől is a zászlót elvenni.

- Hát zászló is van? Add ide - mondta a tanár Csele felé fordulva. Csele benyúlt a zsebébe, és egy picike kis drótnyelű zászlót húzott onnan elő. Ezt is a nővére csinálta, mint a grund zászlóját. Általában az ilyen varrni való dolgokat mind a Csele nővére csinálta. De ez a zászló piros-fehér-zöld volt, s ez volt ráírva: *Gittgyűjtő Egyesület, Budapest, 1889. Esküszünk, hogy rabok tovább nem leszünk!*

- Hm - szólt a tanár úr -, ki az a finom madár, aki a *tovább*-ot egy b-vel írja? Ki írta ezt?

Senki nem felelt. A tanár úr dörgő hangon ismételte a kérdést:

- Ki írta ezt?

Ekkor Csele gondolt egyet. Azt gondolta, hogy miért mártsa ő be a bajba a fiúkat. A tovább-ot ugyan Barabás írta egy b-vel, de miért szenvedjen Barabás? Tehát szerényen ezt mondta:

- A nővérem írta, kérem.

És nyelt egyet utána. Nem volt szép tőle, de megmentette ezzel a pajtását... A tanár nem felelt semmit. És a fiúk most összevissza kezdtek beszélni.

- Kérem, a Barabástól nem szép, hogy elárulta a zászlót - jegyezte meg dühösen Kolnay.

Barabás mentegetőzött:

- Mindig velem van baja! Ha tőlem elvették a pecsétet, akkor már úgylis vége van az egyletnek.

- Csönd! - vágta el a vitát Rácz tanár úr. - Majd segíték én a bajotokon. Ezennel fel van osztva az egylet, és meg ne halljam többé, hogy ilyesmikbe keveredtek! Magaviseletből valamennyien szabályszerűt fogtok kapni, és Weisz pedig kevésbé szabályszerűt, mert ő volt az elnök.

- Pardon! - jegyezte meg szerényen Weisz. - Éppen ma voltam utoljára az elnök, mert ma kellett volna a közgyűlésnek lenni, és már mást jelöltünk erre a hónapra!

- A Kolnayt jelöltük - mondta vigyorogva Barabás.

- Az nekem mindegy - szólt a tanár. - Holnap valamennyien itt maradtok kettőig. Majd segíték én a bajotokon. Most pedig mehettek!

- Alászolgája! - hangzott kórusban, és mind megmozdultak. Ezt a zavaros pillanatot Weisz arra használta fel, hogy a gitt után nyúlt. A tanár meglátta.

- Nem hagyod békében?!

Weisz alázatos pofát vágott.

- Hát a gittet nem kapjuk vissza?

- Nem. Sőt akinél még van, az adja rögtön vissza, mert ha megtudom, hogy valamelyiknél maradt, azzal szemben a legszigorúbban fogok eljárni.

Erre előlépett a Leszik, aki eddig hallgatott, mint a potyka. Kivett a szájából egy darab gittet, és odaragasztotta az egyleti csomóhoz, fájó szívvel és maszatos kézzel.

- Több nincs?

Felelet helyett a Leszik kitérte a száját. Mutatta, hogy nincs több. A tanár úr a kalapját vette.

- És csak még egyszer halljam, hogy egyletet alapítottatok! Takarodjatok haza!

A fiúk némán sompolyogtak ki, csak egyikük szólalt meg csöndesen:

- Alászolgája! - mondta külön Leszik, mert az előbb, mikor a többiek köszöntek, neki tele volt a szája.

A tanár úr elment, s a fölösztatott gittegyelet egyedül maradt. Szomorúan néztek egymásra a fiúk. Kolnay a várakozó Bokának mesélte el a kihallgatás történetét. Boka föllélegzett.

- Nagyon megijedtem - mondta -, mert már azt hittem, hogy a grundot árulta el valaki...

Ezalatt Nemecek odament a csoporthoz, és suttogva szólt:

- Nézzétek... mialatt kihallgatott benneteket, én az ablaknál álltam... egy új ablak volt... és...

Megmutatta a darab friss gittet, amit az ablakból kapart ki. A többiek áhítattal nézték.

Weisznek fölragyogott a szeme.

- Hát ha gitt van, akkor megint egylet is van! A grundon megtartjuk a közgyűlést.

- A grundon! A grundon! - kiáltotta a többi is. És valamennyien szaladni kezdtek, hazafelé. A lépcső visszhangzott a kiáltásaiktól, amint a Pál utcaiak jelszavát harsogták:

- Hahó, hó! Hahó, hó!

És valamennyien kivágtattak a kapun. Boka egyedül ment, lassan. Neki nem volt jókedve. Neki Geréb járt az eszében, az áruló Geréb, aki a lámpát cipelte a fűvészkerti szigeten. Gondolatokba mélyedve ment haza, megebédelt, s nekilátott a másnapi latinleckének...

Isten tudja, hogy csinálták ilyen gyorsan, de a gittegyelet tagjai már fél háromkor megjelentek a grundon. Barabás egyenesen ebédre jött, mert még majszolt egy nagy darab kenyérhéjat. Az ajtóban várta Kolnayt, hogy barackot nyomjon a fejére. Sok volt már a Kolnay rovásán.

Mikor teljes számban voltak, Weisz a farakások közé hívta őket.

- Megnyitom a közgyűlést - mondta rettentő komolyan.

Kolnay, aki már megkapta, sőt Barabásnak vissza is adta a barackot, azon a nézetten volt, hogy a tanári tilalom ellenére fönn kell tartani az egyletet.

Barabás azonban meggyanúsította:

- Azért mondja, mert most rajta a sor elnöknek lenni. Én azt mondom, hogy elég volt a gittegyeletből. Ti itt mind sorra elnökök vagytok, mi meg hiába rájuk a gittet. Én már utálok. Hát már egyéb se legyen a szájamban, csak folyton ez a ragacs?

Most Nemecek akart felszólalni.

- Szót kérek - mondta az elnöknek.

- A titkár úr szót kér - mondta komolyan Weisz, és csöngetett egy kis kétkrajcáros csöngettyűvel.

Nemecekbe azonban, aki a gittegyeletben titkári tisztet viselt, belefagyott a szó. Meglátta az egyik farakás mellett Gerébet. Senki más nem tudta Gerébről azt, amit ő tudott, amit azon az emlékezetes estén Bokával együtt ő is látott. Geréb egyedül sompolygott a farakások között, és egyenesen a felé a kis kunyhó felé futott, amelyben a tót lakott a kutyájával. Nemecek érezte, hogy neki kötelessége szemmel tartani az árulót, vigyázni minden lépésére. Boka azt mondta, hogy addig, amíg ő nem jön, Gerébnek nem szabad megtudnia, hogy látták a vörösingesekkel ülni a lámpa körül a szigeten. Hadd higgye, hogy senki nem tud a dolog felől.

De most itt volt, itt sompolygott. Nemecek mindenáron tudni akarta, hogy miért megy a tóhoz. Tehát így szólt:

- Köszönöm, elnök úr, de a beszédemet majd máskor mondom el. Eszembe jutott, hogy valami dolgom van.

Weisz megint megrázta a kis csengőt.

- A titkár úr elhalasztja a beszédjét.

De a titkár úr akkor már szaladt. Szaladt, de nem Geréb után, hanem elébe. Keresztülvágatott az üres telken, és kiment a Pál utcára. Innen a Mária utcába kanyarodott, és lóhalálában száguldott a gőzfűrészes kapuja felé. Majdhogy el nem gázolta egy hatalmas aprófás szekér, amely épp akkor dőcögött ki a kapun. A kis vaskémény pöfögött, köpködte a fehér gőzt. A gőzfűrészes fájdalmasan visított benn a házban, mintha azt mondta volna:

- Viiiigyázz! Viiiigyázz!

- Bizony vigyázok is! - felelt neki futtában Nemecek, s a kis ház mellett elhaladva, lekerült a farakások közé, s egyenesen a tót kunyhója mögé ment. A tót kunyhójának menedékes volt a teteje, és majdnem összeért ennek a tetőnek a széle azzal a farakással, amely a kunyhó mögött volt. Nemecek fölkapaszkodott a farakásra, s hasra feküdt rajta. Oldalt pislogott ki, és várta, hogy most mi lesz. Mit akarhat Geréb a tóttól? Talán a vörösingéseknek valamely hadicsele volt ez? Elhatározta, hogy kihallgatja a beszélgetést, bármi történjék is vele. Ó, mily dicsőséget fog ez neki hozni! Mily büszke lesz, amiért ő fedezte fel ezt az újabb árulást!

Amint várt, nézegetett, egyszerre meglátta Gerébet. Geréb lassan, óvatosan közeledett a kunyhó felé, s folyton hátratekingetett attól való féltében, hogy követi valaki. S csak miután meggyőződött arról, hogy senki se jön utána, vágott neki bátran az útnak. A tót nyugodtan üldögélt a kunyhó előtt a padon, s szívta a pipájából azokat a szivarvégeket, amiket a fiúk szoktak volt neki hozni. Mert mindenki gyűjtötte a szivarvégeket Janónak.

Felugrott mellőle a kutya. Egyet-kettőt vakkantott Geréb felé, de mikor megérezte, hogy idevaló ember, visszafeküdt a helyére. Geréb egészen közel ment Janóhoz, úgyhogy a háztető elrejtette őket Nemecek szeme elől. De most már merész lett a kis szőke. Halkan, olyan halkan, ahogy csak tudott, átmászott a farakásról a kunyhó tetejére. Hasra feküdt a tetőn is, és úgy csúszott előre, fölfelé, hogy majd elöl, az ajtó fölött kidugja a fejét, és lenézzen rájuk. Egyet-kettőt reccsentek is a deszkák alatta, s ilyenkor Nemecek úgy érezte, hogy az ereiben megáll a vér... De továbbmászott, óvatosan előredugta a fejét, és ha e pillanatban a tótnak vagy Gerébnek eszébe jutott volna, hogy fölnézzen, ugyancsak megijedt volna, ha ott látja a deszkák peremén a Nemecek okos kis szőke fejét, amint tágra nyitott szemmel figyel le azokra a dolgokra, amik a kunyhó előtt történnek.

Geréb odalépett a tóthoz, és barátságosan mondta neki:

- Jó napot, Janó!

- Jó napot! - felelt a tót, és ki se vette a pipát a szájából.

Geréb közel hajolt hozzá.

- Szivart hoztam, Janó!

Erre már kivette a szájából a pipát a tót. Felragyogott a szeme. Szegény Janónak életében nem sokszor jutott osztályrészül az a szerencse, hogy egészben lássa a szivart. Ő csak olyankor jutott hozzá, amikor már valaki elszívta a javát.

Geréb három szivart vett elő a zsebéből, és Janó markába nyomta.

„Ejnye - gondolta magában Nemecek -, jól tettem, hogy felmásztam ide. Ez akar valamit a tóttal, ha szivarral kezd!”

És hallotta, amint Geréb csöndesen mondta a tótnak:

- Janó, jöjjön be velem a kunyhóba... nem akarok itt künn beszélni magával... nem akarom, hogy meglássonak... valami fontos dologról van szó. Lehet itt még szivart kapni nálam, többet is!

És kihúzott a zsebéből egy egész marék szivart.

Nemecsek a fejét csóválta a háztetőn.

„Nagy komizság lehet - gondolta -, ha ilyen sok szivart hozott!”

Persze a tót örömmel ment be a kunyhóba, s Geréb utána. Geréb után besompolygott a kutya is. Nemecsek bosszankodni kezdett.

„Semmit se fogok hallani abból, amit beszélnek - gondolta -, füstbe ment az egész jól kieszelt tervem...”

És nagyon irigyelte a kutyát, amely besompolyoghatott utánuk, még mielőtt becsukták az ajtót. Mert még az ajtót is becsukták maguk után. Nemecseknek eszébe jutottak azok a mesék, amelyekben a vasorrú bába fekete kutyává változtatja a királyfit - és igazán most szívesen adott volna érte tíz-húsz finom üveggolyót, ha valami vasorrú bába néhány percre fekete kutyává varázsolt volna, s helyette a Hektorból csinált volna egy kis szőke Nemecseket. Hisz elvégre kollégák voltak, közlegények voltak mind a ketten...

De vasorrú bába helyett segítségére jött - egy vasfogú bogár. Az a szegény szű, amely a fedél egyik deszkáját valamikor régen kirágta, s az egész családjával együtt jóllakott a jó puha fával, nem is sejtve, hogy valamikor milyen nagy szolgálatot fog tenni a Pál utcai fiúknak. Ahol a szű megrágta a deszkát, ott vékonyabb volt. Nemecsek ráhajtotta a fülét a deszkára, és hallgatózott. Tompa hangok jöttek a kis kunyhóból, s Nemecsek nemsokára örömmel tapasztalta, hogy minden szót, amit benn egymással beszélnek, kitűnően hall. Geréb csendesen beszélt, mint aki még ezen a magányos helyen is fél, hogy meghallja valaki, amit mond. Ezt mondta a tótnak:

- Janó, legyen esze. Tőlem annyi szivart kaphat, amennyit akar. De azért meg kell tenni valamit.

Janó dörögve kérdezte:

- Mit kell csinálni?

- Csak ki kell kergetni a fiúkat a grundról. Nem kell megengedni, hogy itt labdázzanak, hogy széthordják a farakásokat.

Most néhány pillanatig nem hallatszott semmi. Nemecsek ebből arra következtetett, hogy a tót gondolkodik. Aztán ismét hallatszott a tót hangja:

- Ki kell kergetni?

- Igen.

- Miért?

- Mert mások akarnak ide járni. Ezek a mások csupa gazdag fiúk... annyi szivar lesz, amennyi csak kell... még pénz is lesz...

Ez hatott.

- Pénz is lesz? - kérdezte Janó.

- Lesz. Forint lesz.

A forint aztán végleg lekenyerezte a tótot.

- Rendben van - mondta. - Ki fogjuk kergetni.

Csattant a kilincs, nyikorgott az ajtó. Geréb kilépett a kunyhóból. De már akkor Nemecek nem volt a háztetőn. Mint a macska, oly ügyesen mászott le róla, talpra ugrott, és rohant a farakások közt vissza, a grund felé. Nagyon izgatott volt a kis szőke, és érezte, hogy e pillanatban az összes fiúk sorsa, az egész grund jövője az ő kezében van. Mikor a csoportot meglátta, már messziről kiáltott:

- Boka!

De nem felelt senki.

Újra kiáltott:

- Boka! Elnök úr!

Egy hang felelt:

- Még nincs itt!

Nemecek száguldott, mint a szélvész. Erről az esetről azonnal értesíteni kell Bokát. Azonnal kell cselekedni, még mielőtt kikergetik őket a birodalmukból. Mikor az utolsó farakás mellett rohant el, meglátta a gittegyelet tagjait, akik még mindig gyűléseztek. Weisz még mindig komoly arccal elnökölt, és amikor a kis szőke elrobogott a közgyűlés mellett, rákiáltott:

- Hahó, hó! Titkár úr!

Nemecek futtában intett, hogy nem áll meg.

- Titkár úr! - süvöltött utána Weisz, s hogy nagyobb legyen a tekintélye, erősen megrázta az elnöki csengőt.

- Nem érek rá! - kiáltott vissza Nemecek, és szaladt, hogy Bokát a lakásán keresse föl. Weisz ekkor az utolsó eszökhöz nyúlt. Recsegő hangon kiáltott utána:

- Közlegény! Állj!

Erre aztán meg kellett állnia, hiszen Weisz hadnagy volt... Dúlt-fúlt mérgében a kis szőke, de kénytelen volt engedelmessé válni, mihelyt Weisz elővette a rangját.

- Parancsol, hadnagy úr?

És haptákba állt.

- Kérem - mondta a gittegyelet elnöke -, épp most mondtuk ki, hogy a gittegyelet máától fogva mint titkos egyelet fog tovább működni. Új elnököt is választottunk.

A fiúk lelkesen kiáltották az új elnök nevét:

- Éljen Kolnay!

Csak Barabás mondta vigyorogva:

- Abcug Kolnay!

Az elnök pedig folytatta:

- Ha a titkár úr meg akarja tartani a titkári állást, akkor most velünk együtt le kell tennie a titoktartási becsületszót, mert ha Rác tanár úr megtudja, hogy...

Ebben a pillanatban meglátta Nemecek a farakások közt sompolyogni Gerébet. Ha Geréb most elmegy, vége mindennek... Vége az erődöknek, vége a grundnak... De ha Boka itt a lelkére beszélne, még talán erőt venne rajta a jobb érzés. A kis szőke majdnem sírt dühében. Belevágott az elnök szavába:

- Elnök úr... én nem érek rá... nekem el kell mennem...

Weisz szigorúan kérdezte:

- Talán fél a titkár úr? Talán attól fél a titkár úr, hogy ha rájönnek, önt is megbüntetik?

De Nemecek már nem figyelt rá. Csak Gerébet nézte, aki meglapult a farakások között, s azt várta, hogy a fiúk másfelé menjenek, s ő azalatt kiosonhasson az utcára... És mikor ezt meglátta, se szó, se beszéd, faképnél hagyta a gittegyletet, összefogta elől a kabátját, s uccu neki! - mint a szélvész, keresztülvágtatott a grundon, és kirohant a kapun.

Néma csönd lett a közgyűlésen. A síri csöndben aztán megszólalt az elnök, síri hangon:

- A tisztelt tagok mindnyájan látták Nemecek Ernő viselkedését. Kijelentem, hogy Nemecek Ernő gyáva!

- Úgy van! - harsogta a közgyűlés.

Sőt Kolnay ezt kiáltotta:

- Áruló!

Richter izgatottan jelentkezett szólásra:

- Indítványozom, hogy a gyáva árulót, aki az együletet a bajban cserbenhagyta, csapjuk le a titkárságról, zárjuk ki az együletből, s vegyük bele a titkos jegyzőkönyvbe, hogy áruló!

- Éljen! - hangzott egyszerre minden torokból. S az elnök néma csöndben hirdette ki az ítéletét:

- A közgyűlés Nemecek Ernőt gyáva árulónak jelenti ki, a titkárságból lecsapja, és az együletből kizárja. Jegyző úr!

- Jelen! - szólt Leszik.

- Vegye be a jegyzőkönyvbe, hogy Nemecek Ernőt a közgyűlés árulónak nyilvánítja, és írja a nevét kisbetűvel.

Moraj futott végig a közgyűlésen. Az alapszabályok szerint ez volt a legszigorúbb büntetés. És sokan állták körül Lesziket, aki azonnal a földre ült, a térdére fektette azt az ötkrajcáros füzetet, mely az egyület jegyzőkönyve volt, s nagy ákombákom betűkkel beleírta, hogy:

nemecek ernő áruló!!!

Így vette el Nemecek Ernőtől a gittegylet a becsületét...

Nemecek Ernő pedig, vagy ha így jobban tetszik: nemecek ernő, rohant a Kinizsi utca felé, ahol Boka lakott egy kis, szerény földszintes házban. Berohant a kapu alá, s ott egyenesen nekiszaladt Bokának.

- Nini! - mondta Boka, mikor magához tért. - Hát te mit keresel itt?

Nemecek lihegve mondta el tapasztalatait, s a kabátjánál fogva húzta Bokát, hogy siessen. Most együtt szaladtak a grund felé.

- Te ezt mind hallottad, láttad? - kérdezte futtában Boka.

- Hallottam is, láttam is.

- És még ott van Geréb?

- Ha sietünk, még ott találjuk.

A klinika mellett meg kellett állniok. Szegény Nemecek köhögni kezdett. Nekitámaszkodott a falnak.

- Te csak... - mondta - te csak siess oda... én... én... majd kiköhögöm magamat.

És nagyokat köhögött.

- Meg vagyok hülve - mondta Bokának, aki nem mozdult mellőle. - A Fűvészkertben hültem meg... Mikor a tóba pottyantam, az még nem volt baj. De az üvegházban, mikor a medencében kucorogtam, ott nagyon hűvös volt a víz. Ott végigfutott rajtam a hideg.

Befordultak a Pál utcába. S épp akkor, mikor bekanyarodtak a sarkon, nyílott a palánk kiskapuja. Geréb jött ki rajta sietve. Nemecek hirtelen megfogta Bokát.

- Ott megy!

Boka tölcserít csinált a kezéből, és harsány hangon kiáltott végig a csendes kis utcán:

- Geréb!

Geréb megállott és visszafordult. Mikor Bokát meglátta, nagyot nevetett. És nevetve szaladt el előlük, ki a Körútra. A Pál utca házai közt élesen hangzott ez a gúnyos nevetés. Geréb kinevette őket.

A két fiú úgy állt ott az utcasarkon, mintha leszögezték volna őket. Geréb eltűnt a szemük elől. Érezték, hogy minden veszve van. Nem szóltak egymáshoz egy árva szót sem, s most már csendesen ballagtak a grund kisajtaja felé. Belülről a labdázó fiúk víg lármája hallatszott ki, s aztán egy harsány kiáltás: a gittegyetiek éljenezték az új elnöküket... Odabenn még senki se tudta, hogy ez a kis darabka föld talán már nem is az övék. Ez a kis darab természetlen, hepehupás pesti föld, ez a két ház közé szorított kis rónaság, ami az ő gyereklelkükben a végtelenséget, a szabadságot jelentette, ami délelőtt amerikai préri volt, délután Magyar Alföld, esőben tenger, télen az Északi-sark, szóval a barátjuk volt, s azzá változott, amivé ők akarták, csak hogy mulattassa őket.

- Látod - mondta Nemecek -, ők még nem is tudják...

Boka lehorgasztotta a fejét.

- Nem tudják - ismételte csendesen.

Nemecek a Boka fejében bízott. Nem vesztette el a reménységét, amíg okos, higgadt kis barátját látta. Csak akkor ijedt meg igazán, mikor meglátta Boka szemében az első könnyet, és hallotta, amint az elnök, maga az elnök mély szomorúsággal és reszkető hangon mondta:

- Hát most mit csináljunk?

V.

Két nappal ez után, csütörtökön, mikor a Fűvészkertre ráborult az este, a kis hídon álló két ór egy sötét alak közeledtére fegyverbe lépett.

- Tisztelegj! - kiáltotta az egyik.

S erre mind a ketten égnek emelték ezüstös végű lándzsáikat, melyeken megcsillant a halvány holdsugár. A tisztelgés a vörösingések vezérének, Áts Ferinek szólt, aki sietve haladt keresztül a hídon.

- Itt vannak mind? - kérdezte az öröktől.

- Igenis, kapitány úr!

- Geréb is itt van?

- Ő volt az első, kapitány úr.

A vezér némán szalutált, mire az örök ismét fejük fölé emelték lándzsáikat. Ez volt a vörösingések fegyveres tisztelgése.

A sziget kis tisztásán akkor már összegyűltek volt az összes vörösingések.

Mikor Áts belépett közéjük, az idősebbik Pásztor elkiáltotta magát:

- Tisztelegj!

És a sok hosszú, ezüstpapiros lándzsa felugrott a fejek fölé.

- Sietnünk kell, fiúk - mondta Áts Feri, miután viszonzta a köszöntést -, mert egy kicsit elkéstem. Azonnal lássunk a dologhoz. Gyűjtsátok meg a lámpát.

A lámpát sose volt szabad addig meggyújtani, amíg a vezér meg nem érkezett. Ha a lámpa égett, az azt jelentette, hogy Áts Feri is a szigeten van. A fiatalabbik Pásztor meggyújtotta a lámpát, s a vörösingések körbe lekuporodtak a kis fény köré. Senki nem szólt, mindenki a vezér szavát várta.

- Van valami jelentenivaló? - kérdezte ez.

Szebenics jelentkezett.

- Nos?

- Alássan jelentem, hogy a fegyvertárunkból hiányzik az a piros-zöld zászló, amit kapitány úr a Pál utcaiaktól zsákmányolt.

A vezér összeráncolta a szemöldökét.

- A fegyverek közül nem hiányzik egy sem?

- Nem. Mint fegyvertáros, mikor idejöttem, megnéztem a romban a tomahawkokat és a dárdákat. Egytől egyik mind ott volt, csak a kis zászló hiányzott. Azt ellopta valaki.

- Lábnyomokat láttál?

- Igen. Mint minden este, a törvény szerint, úgy tegnap is fölhintettem finom homokkal a rom belsejét, s mikor ma megvizsgáltam, találtam benne egy kis lábnyomot, amely a hasadéktól egyenesen abba a szögletbe vezetett, ahol a zászló volt, s aztán a szöglettől kivezetett a hasadékgig. Ott eltűnt a szemem előtt, mert ott már kemény és gyepes a föld.

- A lányom kicsi volt?

- Igen. Olyan kicsi, hogy sokkal kisebb, mint a Wendaueré, pedig neki van köztünk a legkisebb lába.

Nagy csönd lett.

- Valami idegen járt a fegyvertárban - mondta a vezér. - Mégpedig Pál utcai fiú volt.

Moraj futott végig a vörösingések közt.

- Onnan sejtem - folytatta Áts -, mert ha valami más gyerek lett volna, elvitt volna a fegyverek közül is legalább egyet. De ez csak a zászlót vitte el. Valószínűleg megbíztak valakit a Pál utcaiak, hogy a zászlójukat lopja vissza. Nem tudsz erről, Geréb?

Tehát Geréb már mint állandó kém szerepelt.

Felállott.

- Nem tudok róla.

- Jól van. Leülhetsz. Utána fogunk járni. De most intézzük el a dolgunkat. Tudjátok, milyen szégyen esett meg rajtunk a múltkor. Mialatt valamennyien itt voltunk a szigeten, az ellenség egy piros cédulát tűzött erre a fára. Nem tudtuk őket megfogni, olyan ügyesek voltak. Két idegen fiú után szaladtunk egészen a Tisztviselőtelepig, és csak ott sült ki, hogy ők ok nélkül szaladtak előlünk, mi pedig ok nélkül szaladtunk utánuk. A cédula idetűzése nagy megszégyenítés volt ránk nézve, és ezért bosszú jár. A grund elfoglalását is elhalasztottuk addig, amíg Geréb megvizsgálta a terepet. Most tehát Geréb jelentést fog tenni, s mi elhatározzuk, hogy mikor indulunk háborúba.

Gerébre nézett.

- Geréb! Állj fel!

Ismét felállt Geréb.

- Halljuk a jelentést. Mit végeztél?

- Én... - mondta kissé zavartan a fiú - azon a véleményen voltam, hogy talán harc nélkül is megszerezhetjük azt a területet. Elgondoltam, hogy hiszen valamikor én is közéjük tartoztam... és miért legyek éppen én az oka, hogy... szóval én megvesztegettem azt a tótót, aki a telepre felügyel, és aki most majd ki fogja őket onnan... onnan...

Beléje szorult a szó. Nem tudta folytatni, oly szigorúan nézett a szemébe Áts Feri. És meg is szólalt erős, mély hangján, melytől annyiszor reszkettek meg a fiúk, amikor az erős legény valamiért megharagudott rájuk:

- Nem - bömbölte -, te, úgy látszik, még mindig nem ismered a vörösingeseket! Nem megyünk mi vesztegetni meg alkudozni! Ha nem adják szépszerivel, hát elveszük. Nem kell nekem se tót, se kikergetés, aki mindene van! Micsoda alattomos dolog ez?!

Mindnyájan hallgattak, és Geréb lesütötte a szemét.

Áts Feri fölállott:

- Ha gyáva vagy, eridj haza!

Villogó szemmel mondta ezt Gerébnek. És Geréb e pillanatban nagyon megijedt. Érezte, hogy ha most a vörösingések kitessekelik maguk közül, akkor már igazán nincs sehol helye ezen a világon. Hát fölemelte a fejét, és bátor hangon próbált beszélni:

- Nem vagyok gyáva! Veletek vagyok, veletek tartok, hűséget fogadok nektek!

- Ez már beszéd - mondta Áts, de az arcán látszott, hogy nem rokonszenvezik a jövevényel. - Ha velünk akarsz maradni, leteszed a fogadalmat a mi törvényeinkre.

- Szívesen - mondta Geréb, és föllélegzett.

- Adj hát kezet!

Kezet fogtak.

- Mostantól kezdve hadnagyi rangod van nálunk. Szebenics majd neked is ad lándzsát és tomahawkot, s beírja a nevedet a titkos névsorba. És most hallgass ide! Nem lehet halogatni a dolgot. A támadás napját holnapra tűzöm ki. Holnap délután valamennyien itt gyülekezünk. A csapat fele a Mária utca felől megy be, és elfoglalja az erődöket. A csapat másik felének te fogod kinyitni a Pál utcai kiskaput, s ez a rész ki fogja kergetni a grundbelieket onnan, vagy ha a farakások közé menekülnek, akkor az erődökből támadják meg őket a többiek. Nekünk labdaterület kell, és ezt meg fogjuk szerezni, bármi történjék is!

Mindenki fölugrott.

- Éljen! - kiáltották mind a vörösingesek, és lándzsáikat a magasba emelték.

A vezér csöndet intett.

- Még meg kell tőled kérdeznem valamit. Nem gondolod, hogy a Pál utcaiak sejtik, hogy te hozzánk tartozol?

- Nem hinném - felelt az új hadnagy. - Még ha itt is volt valaki közülük a múltkor, mikor a piros cédulát a fára tűzték, nem láthatott a sötétben.

- Tehát nyugodtan mehetsz be közéjük holnap délután?

- Nyugodtan.

- Nem fognak gyanítani semmit?

- Nem. És ha gyanítanak is valamit, nem merne szólni egyik sem, mert mind fél tőlem. Nincs azok közt egy bátor fiú sem!

Egy éles hang vágott egyszerre közbe:

- Dehogyan nincs!

Körülnéztek. Áts Feri meglepetten kérdezte:

- Ki szólt?

Senki se felelt. És az éles hang újra megszólalt:

- Dehogyan nincs!

Most már világosan hallották, hogy a hang a nagy fa tetejéről jött. S rögtön ezután zörögni kezdtek az ágak, recsegett-ropogott valami a nagy fa lombjai közt, s egy pillanat múlva egy kis szőke fiú mászott le a fáról. Mikor az utolsó ágról a földre ugrott, nyugodtan letisztogatta a ruháját, megállott egyenesen, mint a cövek, és farkasszemet nézett a vörösingesek ámuló csapatával. Senki se szólt egy szót sem, úgy meglepett mindenkit ez a váratlanul idetoppant kis vendég.

Geréb elsápadt.

- Nemecek! - mondta ijedten.

És a kis szőke felelt is:

- Igen, Nemecek. Én vagyok. És ne kutassák, hogy ki lopta el a Pál utcai zászlót a fegyvertárból, mert azt én loptam el. Itt van, ni! Nekem van az a kis lábam, ami még a Wendauer lábánál is kisebb. És nem szóltam volna, fenn maradhattam volna a fa tetején, amíg maguk mind el nem mentek volna, hiszen ott gubbaszkodtam már fél négy óta. De mikor Geréb azt mondta, hogy köztünk nincs egy se, aki bátor volna, hát akkor gondoltam: „Megállj, majd én megmutatom neked, hogy akad még a Pál utcaiak közt is bátor fiú, ha nem más, hát a Nemecek, a közlegény!” Itt vagyok, kérem, kihallgattam az egész tanácskozást, visszaloptam a zászlókat, most tessék, csináljanak velem, amit akarnak, verjenek meg, csavarják ki a kezemből a zászlót, mert magamtól ugyan oda nem adom. Tessék, tessék, csak rajta! Hiszen én egyedül vagyok, maguk meg tízen vannak!

Kipirult, ahogy így beszélt, és kitárta a két karját. Az egyik kezében a kis zászlót szorongatta. A vörösingesek nem tudtak magukhoz térni ámulatukból, és csak nézték ezt a csöpp kis szőke legényt, aki az égből pottyant közibük, s aki itt bátran, hangos szóval kiabált az arcukba, fölemelt fővel, mintha olyan erős volna, hogy el tudná páholni ezt az egész társaságot, a két erős Pásztorral és Áts Ferivel együtt.

Leghamarább a Pásztoroknak jött meg a hidegvérük. Odamentek a kis Nemecekhez, és jobbról-balról megfogták a két karját. A fiatalabbik Pásztor állt a jobb oldalán, és ez már a kezéhez is nyúlt, hogy kicsavarja belőle a zászlót, mikor megszólalt a nagy csöndben Áts Feri hangja:

- Megállj! Ne bántsátok.

A Pásztorok csodálkozva néztek a vezérre.

- Ne bántsátok - mondta ez. - Ez a fiú tetszik nekem! Bátor fiú vagy, Nemecek, vagy ahogy hívnak. Itt a kezem. Csapj fel közénk vörösingesnek!

Nemecek tagadólag rázta a fejét.

- Nem én! - mondta dacosan.

Reszketett a hangja, de nem a félelemtől, hanem az izgatottságtól. Sápadtan, komoly tekintettel állott ott, és megismételte:

- Nem én!

Áts Feri elmosolyodott. Azt mondta:

- Hát ha nem csapsz fel, azt se bánom. Én ugyan még nem hívtam senkit közénk. Aki itt van, mind úgy kéredzkedett ide. Te voltál az első, akit hívtam. De hát ha nem akarsz, nem jössz...

És hátat fordított neki.

- Mi legyen vele? - kérdezték a Pásztorok.

A vezér csak úgy félvállról felelt:

- Vegyétek el tőle a zászlót.

Az idősebb Pásztor egy csavarintással kivette a Nemecek gyöngye kis kezéből a piros-zöld zászlót. Fájt a csavarás, a Pásztoroknak átkozottul kemény markuk volt, de a kis szőke összeszorította a fogát, és egy hang se röppent el az ajkáról.

- Megvan! - jelentette Pásztor.

Mindenki arra figyelt, hogy most mi lesz. Micsoda rettenetes büntetést fog kitalálni a hatalmas Áts Feri. Nemecek dacosan állott a helyén, és összeszorította az ajkát.

Áts Feri feléje fordult, és intett a Pásztoroknak:

- Ez nagyon gyöngö. Ezt nem illik elverni. Hanem... fűrösszéték meg egy kicsit.

Nagy nevetés támadt a vörösingések közt. Áts Feri is nevetett, a Pásztorok is nevettek. Szebenics feldobta a sipkáját a levegőbe, és Wendauer ugrált, mint valami bolond. Még Geréb is nevetett a fa alatt, és ebben az egész vidám társaságban csak egy arc maradt komoly: a Nemecek kis arca. Meg volt hülve, s már napok óta köhögött. Az édesanyja már a mai napra is megtiltotta neki, hogy elmenjen hazulról, de a kis szőke nem bírta a szobában. Három órákor megszökött hazulról, és fél négytől estig a fa tetején ült a szigeten. De a világért se szólt volna. Talán mondja azt, hogy meg van hülve? Még nagyobb nevettek volna rajta, és Geréb is nevetett volna, mint ahogy most nevetett: mind a foga kilátszott, olyan szélesre húzta a száját. Hát nem szólt. Túrte, hogy az általános hahota közepette a sziget partjára vezessék, s ott a két Pásztor belenyomja a sekély vizű tóba. Félelmetes két fiú volt a két Pásztor. Az egyik a két kezét fogta össze, a másik a tarkóját tartotta. Nyakig belenyomták a vízbe, s e pillanatban mindenki ujjongott a szigeten. A vörösingések vidám táncot jártak a parton, a sapkáikat dobálták, és nagyokat kurjantottak:

- Huja, hopp! Huja, hopp!

Ez volt az ő kiáltásuk.

És a sok „huja-hopp!” összeolvadt a nagy kacagással, vidám lárma verte föl a kis sziget esti csöndjét, s a parton, ahol Nemecek oly szomorú szemmel nézegetett ki a vízből, mint valami bánatos kis béka, ott állott szétterpesztett lábbal Geréb, nagyokat nevetve s a fejével integetve a kis szőke felé.

Aztán eleresztették a Pásztorok, és Nemecek kimászott a tóból. Most tört ki amúgy istenigazából a multság, amint csepegő-csurgó, sáros ruháját meglátták. Kis kabátjáról csurgott a víz, s ahogy a karját megrázta, úgy folyt ki a kabátujjából, mintha kannából öntötték volna. Mindenki elugrott előle, mikor megrázta magát, mint a vízzel leöntött pincsikutya. És gúnyos szavak röpködtek feléje:

- Béka!

- Ittál?

- Miért nem úsztál egy kicsit?

Egyikre sem felelt. Keserűen mosolygott, és simogatta a vizes kabátját. De akkor elébe állt Geréb, széthúzta vigyorogva a száját, és kevélyes fejbólintással ezt kérdezte tőle:

- Jó volt?

Nemecek ráemelte nagy kék szemét, és felelt:

- Jó volt - mondta csöndesen, és hozzátette: - Jó volt, sokkal jobb volt, mint a parton állni, és kinevetni engem. Inkább újesztendeig a vízben ülök nyakig, mint hogy összeszűrjem a levét a barátaim ellenségeivel. Én nem bánom, hogy a vízbe nyomtatok. A múltkor magamtól pottyantam a vízbe, akkor is láttalak a szigeten, az idegenek közt. De engem meghívhattok magatok közé, hízeleghettek nekem, adhattok ajándékot, amennyit csak akartok, semmi közöm hozzátok. És ha még egyszer a vízbe nyomtok, és ha még százszor és ezerszer a vízbe nyomtok, akkor is eljövök ide holnap is meg holnapután is! Majd csak megbújok valahol, ahol nem vesztek észre. Nem félek én egyikőtöktől sem. És ha eljöttek hozzánk a Pál utcába, elvenni a

földünket, hát majd mi is ott leszünk! És meg fogom nektek mutatni, hogy ahol mi is tízen vagyunk, ott másképpen fognak veletek beszélni, mint ahogy én most itt beszélek. Könnyű volt velem elbánni! Aki erősebb, az győz. A Pásztorok ellopták a golyóimat a Múzeum-kertben, mert ők voltak az erősebbek! Most meg beledobtatok a vízbe, mert ti vagytok az erősebbek! Könnyű tíznek egy ellen! De én nem bánom. Engem meg is verhettek, ha úgy tetszik. Hiszen ha akartam volna, nem kellett volna a vízbe mennem. De én nem csaptam fel közétek. Inkább fojtsatok vízbe, és verjetek agyon, de én ugyan nem leszek áruló, mint valaki, aki ott áll, ni... ott...

Kinyújtotta a karját, és Gerébre mutatott, akinek most a torkán akadt a nevetés. A lámpa fénye ráesett a Nemecek szép kis szőke fejére, víztől fényes ruhájára. Bátran, büszkén, tiszta szívvel nézett a Geréb szemébe, s Geréb ezt a nézést úgy érezte, mintha valami súly szállott volna a lelkére. Elkomolyodott, és lehorgasztotta a fejét. És ebben a pillanatban úgy hallgatott mindenki, olyan nagy volt a csönd, mintha templomban lettek volna a fiúk, s tisztán lehetett hallani, amint a Nemecek ruhájáról a kemény földre csöpögött a víz...

A nagy csöndbe belekiáltott Nemecek:

- Elmehetek?

Senki se felelt. Még egyszer kérdezte:

- Hát nem vertek agyon? Elmehetek?

És miután most se felelt neki senki, nyugodtan, szépen, lassan elindult a híd felé.

Egy kéz se mozdult, egyetlenegy fiú se moccant meg a helyéről. Most mindenki érezte, hogy ez a csöpp szőke gyerek valóságos kis hős, igazi férfi, aki megérdemelné, hogy felnőtt ember legyen... A hídnál álló két őr, aki az egész esetet végignézte, csak bámult rá, de hozzányúlni egyik se mert. Mikor Nemecek a hídra lépett, fölharsant Áts Feri mély, dörgő hangja:

- Tisztelegj!

És a két őr haptákba vágta magát, s magasba emelte ezüstös végű lándzsáját. És mind a fiúk összecsapták a bokájukat, és valamennyien a magasba emelték lándzsáikat. Senki se szólt, mikor az ezüsthegyű lándzsák megvillantak a holdfényben. Csak a Nemecek léptei dobogtak a hídon, amint távolodott. Aztán ez se hallatszott, csak valami cuppogás, mint mikor valaki vízzel teli cipőben jár... Nemecek elment.

A szigeten zavartan néztek egymásra a vörösingesek. Áts Feri a tisztás közepén állott, és lehajtotta a fejét. Ekkor odalépett elébe Geréb, fehérén, mint a fal. Motyogott valamit.

- Tudod... kérlek... - kezdte.

De Áts Feri hátat fordított neki. Ekkor Geréb visszament a mereven álló fiúkhoz, és odaállt az idősebb Pásztor elé.

- Tudod... kérlek - motyogta neki is.

De Pásztor követte a vezére példáját. Ő is hátat fordított Gerébnek, aki most tanácstalanul állott. Nem tudta, mit csináljon. Aztán megszólalt, fojtott hangon:

- Úgy látszik, elmehetek.

Erre se felelt senki. És most ő indult el ugyanazon az úton, amelyen az imént a kis Nemecek. De neki nem tisztegett senki. Az őrök a híd karfájára támaszkodtak, és belenéztek a vízbe. És Geréb léptei is elhangzottak a Fűvészkert csöndjében...

Mikor a vörösingesek így magukra maradtak, Áts Feri megindult, és odament az idősebbik Pásztor elé. Egészen közel állott elébe, úgyhogy az arca majdnem érte Pásztor arcát. Csöndesen kérdezte tőle:

- Te vetted el ettől a fiútól a golyóját a Múzeum-kertben?

Pásztor csöndesen felelt:

- Én.

- Az öcséd is ott volt?

- Igen.

- *Einstand* volt?

- Az.

- Hát nem megtiltottam, hogy a vörösingesek kis gyöngye gyerekektől golyót raboljanak?

A Pásztorok hallgattak. Áts Ferivel szemben nem volt ellenkezés. A vezér szigorúan végignézett rajtuk, és ellentmondást nem tűrő hangon, de nyugodtan szólt:

- Fürödjetek meg!

A Pásztorok értetlenül néztek rá.

- Nem értitek? Úgy, ahogy vagytok, ruhástul. Most ti fürödjetek meg!

És mikor egyik-másik arcon mosolyt látott, azt mondta:

- Aki pedig nevetni fog rajtuk, az szintén megfürdik.

Erre aztán mindenkinek elment a kedve a nevetéstől. Áts ránézett a Pásztorokra, s most már sürgető hangon mondta:

- No, fürödjetek meg! Nyakig. Egy-kettő!

A csapathoz fordult.

- Hátra arc! Ne bámuljátok őket!

A vörösingesek sarkon fordultak, és hátat fordítottak a tónak. Sőt Áts Feri sem nézte, hogy hogyan hajtják végre magukon a Pásztorok a büntetést. A Pásztorok pedig búsan, lassan mentek be a tóba, s engedelmesen beleültek a vízbe nyakig. A fiúk nem látták őket, csak a lubickolásukat hallották. Áts Feri a tóra nézett, s meggyőződött arról, hogy a két fiú valóban nyakig merült a vízbe. Ekkor kiadta a parancsot:

- Letenni a fegyvert! Indulj!

És elvezette a csapatot a szigetről. Az örök elfűjták a lámpát, és csatlakoztak a csapathoz, mely katonás léptekkel dobogott végig a hídon, és eltűnt a Fűvészkert sűrűjében...

A két Pásztor kimászott a vízből. Egymásra néztek, aztán beledugták kezüket a zsebükbe, ahogy szokták, s ők is elindultak. Egy szót se beszéltek egymással, és nagyon szégyellték magukat.

A sziget pedig magára maradt a holdvilágos tavaszi este csöndjében...

VI.

Mikor másnap délután a fiúk úgy fél három körül sorra beszállingóztak a grund kisajtaján, a palánk belső részén nagy papírlapot láttak, mely négy sarkán négy óriási szöggel volt a deszkákhoz szögezve.

A nagy papírlap kiáltvány volt, melyet éjszakája feláldozásával Boka írt. Nagy, nyomtatott betűkkel volt pingálva, fekete tussal, csak éppen a mondatok kezdőbetűi voltak vérpirosak. A kiáltvány teljes szövege így hangzott:

KIÁLTVÁNY!!!
MOST MINDENKINEK TALPON KELL LENNI!
BIRODALMUNKAT NAGY VESZEDELEM FENYEGETI,
ÉS HA NEM LESZÜNK BÁTRAK,
AZ EGÉSZ TERÜLETET ELVESZIK TŐLÜNK!
VESZÉLYBEN A GRUND!
A VÖRÖSINGESEK MEG AKARNAK BENNÜNKET TÁMADNI!
DE MI OTT LESZÜNK, ÉS HA KELL,
ÉLETÜNKKEL IS MEGVÉDELMEZZÜK BIRODALMUNKAT!
MINDENKI TELJESÍTSE KÖTELESSÉGÉT!
AZ ELNÖK

Ma nem volt kedve senkinek sem a métázáshoz. A labda csöndesen pihent Richter zsebében, mert ő volt a labdatáros. A fiúk föl-alá járkáltak, beszélgettek a nemsokára elkövetkezendő háborúról, majd újra meg újra visszatértek a palánkra ragasztott kiáltványhoz, tízszer, hússzor is elolvasták a lelkesítő szavakat. Többen már könyv nélkül is megtanulták, és egy-egy farakás tetejéről harcias hangon szavalták le az alatt állóknak, akik viszont szintén könyv nélkül tudták, de azért tátott szájjal hallgatták, s miután végighallgatták, visszasiettek a palánkhoz, újra elolvasták, és aztán maguk is egy farakás tetejére másztak, és ők is elszavalták.

Az egész csapat tele volt ezzel a kiáltvánnyal, mely első volt a maga nemében. Igazán nagyon nagy lehetett a baj, s igen komoly a veszedelem, ha Boka arra határozta el magát, hogy kiáltványt bocsát ki a saját legmagasabb aláírásával.

Egyes részleteket már hallottak a fiúk. Itt-ott hallatszott Geréb neve, de biztosat nem tudott róla senki. Az elnök különböző okokból jónak látta titokban tartani a Geréb ügyét. Többek közt azért is, mert úgy számított, hogy itt a grundon fogja rajtakapni, s itt fogja azonnal törvényszék elé állítani. Arra persze még maga Boka se gondolt, hogy a kis Nemecek a maga szakállára kiszökik a Fűvészkertbe, s ott az ellenséges hadak táborának kellős közepén világraszóló botrányt csinál... Ezt csak ma délelőtt tudta meg az elnök az iskolában, a latinóra után, mikor a pincében, ahol a pedellus a vajjas kenyeret árulta, Nemecek félrehívta, és mindent elmondott neki. A grundon azonban még fél háromkor is teljes bizonytalanság uralkodott, s mindenki az elnököt várta. Az általános izgatottsághoz járult még egy külön izgatottság is. A gittegylet kebelében botrány tört ki. Az egyleti gitt kiszáradt. Megrepedezett, és használhatatlanná vált, amit úgy kell érteni, hogy nem lehetett többé nyomkodni. Ez kétségkívül az elnök hibája volt, hisz azt talán a történetek után magyarázni se kell, hogy az egyleti elnök

kötelessége volt a gittet meg-megrágni. Kolnay, az új elnök ezt a kötelességét a legrútabbul elmulasztotta. Könnyű kitalálni, hogy kinek volt ez ellen leghamarabb kifogása. Barabás volt az, aki szóvá tette. Egyiktől a másikhoz ment, és éles szavakban kelt ki az új elnök hanyagsága ellen. Szaladgálásának sikere is volt, mert öt perc alatt sikerült a tagok egy részét rábírní arra, hogy rendkívüli gyűlés összehívását követeljék. Kolnay sejtette, hogy miről van szó.

- Jól van - mondta -, de a grund ügye most előbbre való. A rendkívüli gyűlést csak holnapra fogom összehívni.

De Barabás lármázott:

- Ezt nem tűrjük! Úgy látszik, hogy az elnök úr megijedt!

- Tőled?

- Nem tőlem, hanem a közgyűléstől! Követeljük, hogy még mára hívja össze a gyűlést.

Kolnay éppen felelni akart erre, mikor a kapu felől felhangzott a Pál utcaiak jelszava:

- Hahó, hó! Hahó, hó!

Mind odanéztek. Boka lépett be a kiskapun. Mellette Nemecek jött, nagy, piros, horgolt kendővel a nyaka körül. Az elnök megérkezése megakasztotta a vitát. Kolnay hirtelen engedett:

- Hát jó, még ma megtartjuk a közgyűlést. De most előbb meghallgatjuk Bokát.

- Ebbe belenyugszom - felelt Barabás, de már akkor a gittegyelet tagjai a többiekkel együtt mind Boka köré sereglettek, és ezer kérdéssel ostromolták.

Ők is odasiettek a csoporthoz. Boka intett, hogy csönd legyen. Aztán nagy figyelem közepette ezt mondta:

- Fiúk! Már olvashattátok a kiáltványban is, hogy milyen veszedelem fenyeget bennünket. Kémeink az ellentáborban jártak, és megtudták, hogy a vörösingesek holnapra tervezik a támadást.

Nagy moraj lett erre. Azt senki se várta, hogy már holnap kitör a háború.

- Igen, holnap - folytatta Boka -, és így máától kezdve kihirdetem az ostromállapotot. Följebbvalójának mindenki föltétlen engedelmességgel tartozik, s a tisztek valamennyien nekem tartoznak engedelmeskedni. Ne higgyétek azonban, hogy ez valami gyerekjáték lesz. A vörösingesek erős fiúk, és sokan vannak. A küzdelem nagyon heves lesz. Senkit se akarunk azonban kényszeríteni, és ezért még most kijelentem, hogy aki nem akar a harcban részt venni, az jelentkezzen.

Nagy csönd lett erre. Senki sem jelentkezett. Boka megismételte a felszólítást:

- Aki nem akar részt venni a háborúban, az álljon elő! Nem áll elő senki?

Egyszerre kiáltottak mind:

- Senki!

- Akkor valamennyien adjátok szavotokat, hogy holnap két órákor itt lesztek.

Sorra mindenki Boka elé járult, és Boka mindeniktől a szavát vette, hogy holnap eljön.

Mikor rendre mindenkivel kezét fogott, emelt hangon így szólt:

- Aki pedig holnap nem lesz itt, az becstelen szöszegő, és az be ne tegye ide többé a lábát, mert bottal verjük ki.

Leszik kilépett a sorból.

- Elnök úr - mondta -, mind itt vagyunk, csak Geréb nincs itt.

Erre halálos csönd lett. Mindenki kíváncsian figyelt, hogy ugyan mi is van Gerébbel. De Boka nem volt az a fiú, aki eltér az eredeti tervétől. Ő nem akarta kiszolgáltatni Gerébet, csak úgy, hogy itt a többiek előtt kapja rajta.

Többen kérdezték:

- Mi van Gerébbel?

- Semmi - felelt nyugodtan Boka. - Arról majd máskor beszélünk. Most egyelőre azon legyünk, hogy a csatát megnyerjük. Mielőtt azonban a parancsokat kiosztanám, valamit ki kell jelenítenem. Ha van köztetek valami harag, hát annak most legyen vége. Akik haragban vannak egymással, béküljenek ki.

Csönd lett.

- Nos? - kérdezte az elnök. - Nincs köztetek haragos?

Weisz szerényen szólt:

- Én úgy tudom...

- No, ki velem!

- Hogy... Kolnay... meg Barabás...

Boka ránézett Barabásra.

- Igaz ez?

Barabás elpirult.

- Igen - mondta -, a Kolnay...

Kolnay meg azt mondta:

- Igen... a Barabás...

- Hát béküljete ki azonnal - rivallt rájuk Boka -, mert különben mind a kettőtöket kidoblak innen! Harcolni csak úgy lehet, ha mindnyájan jó barátai vagyunk egymásnak!

A két haragos odasomfordált Boka elé, és kénytelen-kelletlen nyújtott egymásnak kezét. Még el sem eresztették egymás kezét, mikor Barabás megszólalt:

- Elnök úr!

- Mi kell?

- Egy kikötésem volna.

- Nos?

- Az hogy... hogy ha a vörösingesek véletlenül nem támadnának meg bennünket, akkor... akkor... én megint haragban lehessek a Kolnayval, mert...

Boka úgy nézett rá, mintha keresztül akarta volna szűrni ezzel a szempillantással:

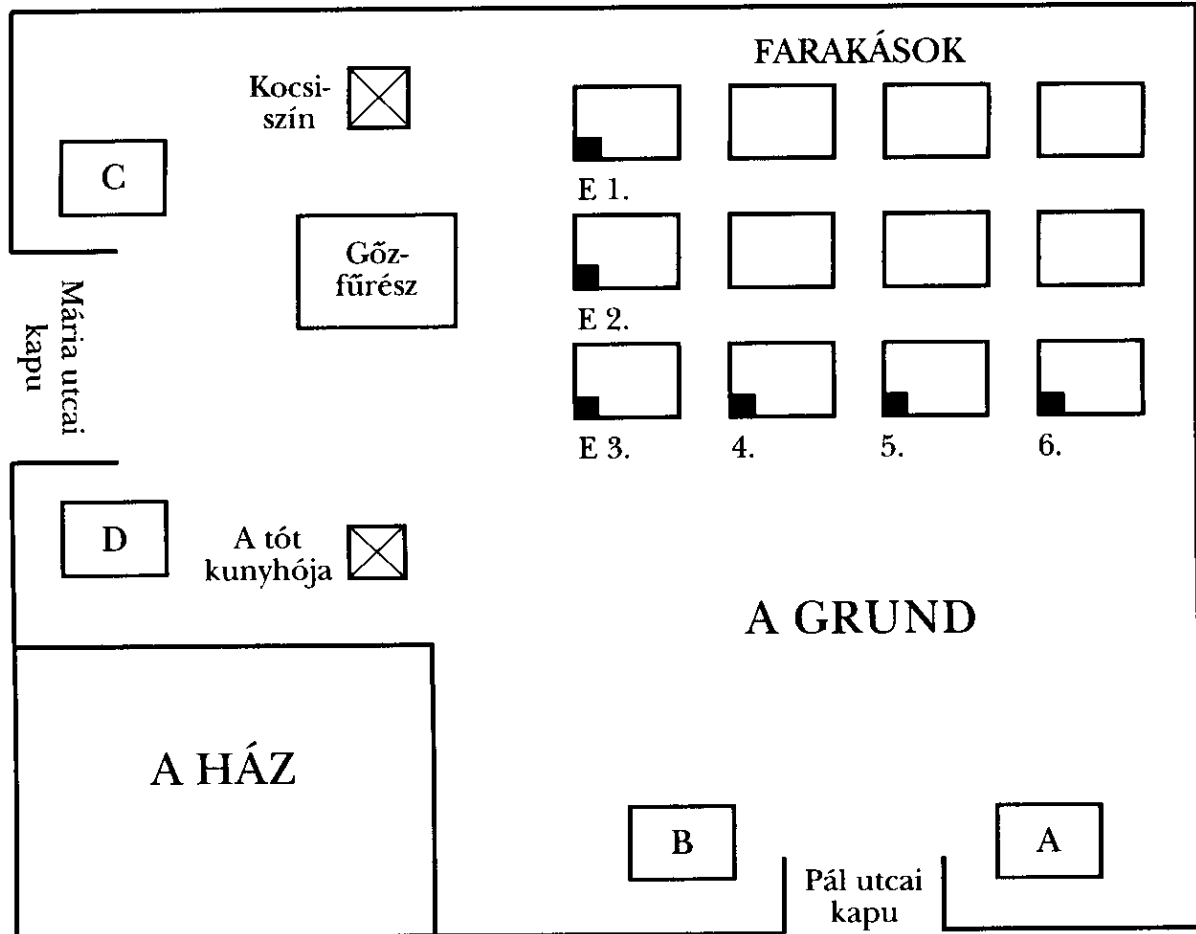
- Hallgass!

Erre elhallgatott Barabás. De dúlt-fült egy kicsit, és sokért nem adta volna, ha e pillanatban jól oldalba üthette volna Kolnayt, aki vidáman mosolygott...

- Most pedig - szólta Boka - , közlegény, adja ide a haditervet!

Nemecsek szolgálatkészen kapott a zsebéhez, és egy papírlapot vett onnan elő. Ez volt a haditerv, amit Boka ma ebéd után eszelt ki.

A haditerv ilyen volt:

Letette egy körre, s a fiúk mind köréje kuporodtak. Mindenki kíváncsian várta, hogy őt hova rendelik, hogy milyen szerep jut neki. Boka pedig elkezdte magyarázni a haditervet:

- Figyeljétek jól ide! Nézzétek mindig a rajzot! Ez itten a mi birodalmunknak a térképe. Az ellenség, a kémek jelentése szerint, egyszerre két oldalról fog támadni: a Pál utca felől és a Mária utca felől. Menjünk sorra. Ez a két négyszög, amelybe *A* és *B* van írva, jelenti a kapu védelmére rendelt két zászlóalj. Az *A* zászlóalj áll három emberből, Weisz vezérlete alatt. A *B* zászlóalj szintén három emberből, Leszik vezérlete alatt. A Mária utcai kaput szintén két zászlóalj védi. Itt a *C* csapat vezére Richter, a *D* csapat vezére Kolnay.

Egy hang szólt közbe:

- Mért nem én?

- Ki volt az? - szólta szigorúan Boka.

Barabás jelentkezett.

- Megint te? Ha még egy szót szólsz, haditörvényszék elé állítalak! Ülj le!

Barabás motyogott valamit, és leült. Boka pedig folytatta a magyarázatot:

- A fekete pontok, melyek *E* betűkkel és számokkal vannak jelölve, az erődöket jelentik. Ezeket homokkal látjuk el, úgyhogy két-három ember elég minden erődre. Homokkal harcolni könnyű. Az erődök különben oly közel vannak egymáshoz, hogy ha az egyiket megtámadják, a másik erőd is bombázhatja a támadókat. Az 1., 2. és 3. számú erődök a Mária utcai rész felől védik a grundot, a 4., 5. és 6. számú erődök pedig az *A* és *B* csapatokat támogatják homokbombákkal. Hogy melyik erődbe ki megy, azt később fogom csak megmondani. A zászlóaljparancsnokok pedig maguk választanak maguk mellé két-két embert. Értitek?

- Igen! - volt az egyhangú válasz.

A fiúk most már mind tátott szájjal, kerekre nyílt szemmel ülték körül a nagyszerű haditérképet, sőt némelyek noteszkönyvüket vették elő, és buzgón jegyezték azokat, amiket az elnökhadvezér mondott.

- Na mármost - mondta Boka -, ez volt az elhelyezés. Most jön a tulajdonképpeni hadiparancs. Figyeljen mindenki jól! Az *A* és *B* csapatok, mikor a palánk tetejére küldött őrszem jelentést tesz arról, hogy a vörösingesek közelednek, kinyitják a kaput.

- Kinyitjuk?

- Igenis, kinyitjátok. Mi nem zárkozunk be, mert mi föl vesszük a harcot. Jöjjenek előbb be, és aztán mi majd kiverjük őket. Tehát kinyitják a kaput, és beeresztik a csapatot. Amint az utolsó emberük is bejött, megtámadják őket. Ugyanekkor a 4., 5. és 6. számú erődök megkezdik a bombázást. Ez az egyik csapat kötelessége. Ez a Pál utcai hadsereg. Ha lehet, kiveritek őket, ha nem lehet, legalább azt akadályozzátok meg, hogy a 3., 4., 5. és 6. számú erődök által alkotott vonalon keresztülhatoljanak, és a grundon maradjanak. A másik hadsereg, a Mária utcai hadsereg már nehezebb feladatot kap. Figyeljete jól, Richter és Kolnay! A *C* és *D* zászlóalj a Mária utcába küld őrszemet. Mikor a vörösingesek másik csapata a Mária utca felől feltűnik, a zászlóaljak csatarendbe állnak. Mikor a nagykapun bejönnek a vörösingesek, akkor mind a két zászlóalj futást színlel. Ide nézzetek... a térképre... látjátok? A *C* zászlóalj, ez a tied, Richter... beszalad a kocsiszínbe...

Az ujjával mutatta.

- Ide, ni. Érted?

- Értem.

- A *D* zászlóalj pedig, a Kolnayé, beszalad a Janó kunyhójába. Most vigyázzatok, mert most következik a legfontosabb! És nézzétek jól a térképet! A vörösingesek erre megkerülik jobbról-balról a gőzfűrészt, és a gőzfűrész mögött szembe találják magukat az 1., 2. és 3. számú erődökkel. Ezek rögtön bombázni kezdenek. Ugyane pillanatban a két zászlóalj előrohan, az egyik a kocsiszínből, a másik a tót kunyhójából, és hátba támadja az ellenséget. Az ellenség, ha bátran harcoltok, itt kutyaszorítóba kerül, és kénytelen megadni magát. Ha pedig nem adja meg magát, beszorítjátok őket a kunyhóba, és rájuk zárjátok az ajtót. Mikor ez megtörtént, a *C* zászlóalj a kunyhó mellett, a *D* zászlóalj pedig a farakásokat megkerülve, a 6. számú erőd mellett bukkan ki, és az *A* és *B* segítségére siet. Az 1. és 2. számú erődök legénysége pedig a 4. és 5. számú erődbe megy, és hevesebbé teszi a bombázást. Ekkor aztán az *A*, *B*, *C* és *D* zászlóalj egy vonalba sorakozva támad, és hajtja a Pál utcai kapu felé az ellenséget, s ezalatt az összes erődök a fejünk fölött bombázzák az ellenséget, mely az egyesült erőnek képtelen lesz ellentállani. Akkor pedig kiverjük őket a Pál utcai kapun! Megértettétek?

Óriási lelkesedés tört ki erre a kérdésre. Kendőket lobogtattak, és kalapokat dobáltak a magasba. Nemecek lecsavarta a nyakáról a nagy, piros, horgolt kendőt, és náthás hangon kiáltott bele az általános éljenzésbe:

- Éljed az eldök!

- Éljen! - volt rá a felelet.

De Boka újra intett.

- Csönd! Még egyet. Én a *C* és *D* zászlóalj közelében fogok tartózkodni a hadsegédemmel. Amit ő általa üzenek, azt úgy kell venni, mintha én parancsoltam volna.

Egy hang megkérdezte:

- Ki a hadsegéd?

- Nemecek.

Egypáran összenéztek. A gittegyelet tagjai egy kicsit lökdösték is egymást, hogy ez ellen tiltakozni kellene. Ilyen hangok hallatszottak:

- Szólj már, no!

- Te szólj!

- Miért én? Szólj te!

Boka csudálkozva nézett rájuk.

- Talán valami kifogástok van ellene?

Leszik volt az egyetlen, aki szólni mert:

- Igen.

- Ugyan micsoda?

- A gittegyelet közgyűlésén, a múltkor... mikor...

Boka elvesztette a türelmét. Rákiáltott Leszike:

- Elég! Hallgass! Nem vagyok kíváncsi az ostobaságaitokra! Nemecek lesz a hadsegédem, és punktum. Aki egy szót szól ellene, az haditörvényszék elé áll.

Kissé szigorú volt ez a kijelentés, de mindenki belátta, hogy háborús időben csak így lehet boldogulni. Tehát belenyugodtak abba, hogy Nemecek legyen a hadsegéd. Egy kis csöndes sugdolózás támadt a gittegyelet vezéreiből. Azt mondták, hogy ez sértés a gittegyeletre nézve. És szégyellték, hogy a háborúban ilyen fontos szerep jut annak, akiről az ő közgyűlésük kimondta, hogy áruló, s akinek a nevét ők kisbetűvel írták be az egyelet fekete könyvébe. Pedig ha tudták volna...

Most névsort húzott elő a zsebéből Boka. Felolvasta róla, hogy kicsoda melyik erődbe van rendelve. A zászlóaljparancsnokok kiválogatták a maguk két-két emberét. Mindez roppant komolyan ment, s a fiúk olyan izgatottak voltak, hogy egyik se szólt egy szót se. Mikor mindez megtörtént, Boka kiadta a parancsot:

- Mindenki helyezkedjék el! Hadgyakorlatot fogunk tartani.

Hirtelen szétszaladtak mind, mindenki a helyére.

- Mindenki várjon, amíg újabb parancsot nem kap! - kiáltott utánuk Boka.

Most magára maradt a grund kellős közepén Nemecekkel, a hadsegéddel. A hadsegéd, szegény, nagyokat köhögött.

- Ernő - mondta neki szelíden Boka -, csavard vissza a kendőt a nyakadra. Nagyon meghűtöttem magad.

Nemecsek hálásan nézett a barátjára, és úgy engedelmeskedett neki, mintha a bátyja lett volna. Visszacsavarta a nagy, piros, horgolt kendőt a nyakára, úgyhogy csak a füle látszott ki belőle.

Mikor ez megtörtént, Boka így szólt:

- Most majd egy parancsot fogok veled küldeni a 2. számú erődbe. Figyelj jól...

De Nemecsek ebben a pillanatban valami olyat csinált, amelyet eddig még soha. Belevágott a följobbvalója szavába:

- Bocsáss meg - mondta -, de előbb szeretnék neked valamit mondani.

Boka összeráncolta a szemöldökét.

- Mi az?

- Itt az előbb a gittegylet tagjai...

- Ugyan, kérlek - kiáltott türelmetlenül az elnök -, te is komolyan veszed ezeket az ostobaságokat?

- Igen - felelt Nemecsek -, mert ők is komolyan veszik. És én érzem, hogy ők buták, és én nem bánom, ha ők akármit is gondolnak felőlem, de azt nem szeretném, ha te... ha te... ha te is megvetnél.

- Ugyan miért vetnélek meg?

A nagy, vörös kendő rojtjai közül pityergőre álló hang felelt:

- Mert ők kimondták rólam... hogy... hogy áruló vagyok...

- Áruló? Te?

- Igen. Én.

- No, erre igazán kíváncsi vagyok!

És Nemecsek akadozva, fojtott hangon adta elő a minap történeteket. Hogy épp akkor kellett sietnie, mikor a gittegylet tagjai titkos fogadalmat tettek. Hogy ezért rögtön kaptak ezen a véletlenségen, és kijelentették, hogy azért szalad, mert nem mer a titkos együletbe belépni. Hogy áruló és becsstelen.

És hogy mindez alapjában véve azért történt, mert a hadnagyok, főhadnagyok és kapitányok kezdik rossz néven venni, hogy az elnök nem velük pajtáskodik, hanem minden államtitokba az egyszerű közlegényt avatja be. És végül, hogy beírták a nevét a fekete könyvbe, csupa kisbetűvel.

Mindezt türelemmel hallgatta végig Boka. Aztán hallgatott megint. Fájt neki, hogy a fiúk közt ilyenek is vannak. Boka okos fiú volt, de azért azt még nem tudta, hogy más emberek egészen mások, mint mi, s hogy nekünk ezt mindig egy-egy fájdalmas érzés árán kell megtanulnunk. Aztán szeretettel nézett a kis szökére.

- Jól van, Ernő - mondta -, csak te menj a dolgod után, és ne törődj velük. Most nem akarok semmit sem szólni háború előtt. De ha egyszer túl leszünk a háborún, majd szétütök én közöttük. Hát most lovagolj hamar az 1. és 2. számú erődhöz, és vidd a parancsot, hogy azonnal másszanak át a 4. és 5. számú erődbe a fiúk. Látni akarom, hogy mennyi időre van szükségük ehhez az átmászáshoz.

A közlegény haptákba vágta magát, mereven szalutált, és ámbátor e percben arra gondolt, hogy milyen szomorú az, mikor a háború miatt az ő becsületének a kérdése halasztást szenved - minden keserűségét elfojtotta, és katonásan szólt:

- Igenis, elnök úr!

Azzal galoppozni kezdett. Felporzott utána a föld, és a hadsegéd nemsokára eltűnt a farakások közt, melyeknek tetején az erődökből buksi gyerekfejek kandikáltak ki, tágra nyitott szemmel. Az arcukon látható volt az izgatottság, amely a katonákat is előveszi ütközet előtt, mint ezt a bátor és emberismerő haditudósítók leírásából tudjuk.

Boka pedig egyes-egyedül maradt a grund kellős közepén. A nagy darab bekerített sík földre elhatott a robogó kocsik lármája, de azért Boka mégis úgy érezte, mintha nem volna egy nagyváros közepén, hanem valahol messze, idegen földön, valami nagy mezőségen, ahol holnap egy csata fogja eldönteni nemzetek sorsát. A fiúk egy kiáltást sem hallattak, mindenki nyugodtan állott a helyén, és várta a parancsot. Boka érezte, hogy most minden tőle függ. Tőle függ ennek a kis társaságnak a jóléte, a jövője. Tőle függenek a vidám délutánok, a labdázások, a különféle játékok és mulatságok, melyeket itt üzni szoktak a pajtásai. És Boka most büszke volt, hogy ilyen szép feladatra vállalkozott.

„Igenis - mondta magában -, meg foglak védeni benneteket!”

Körülnézett a kedves grundon. Aztán elnézett a farakások felé, melyek mögül kíváncsian emelkedett ki a gőzfűrészes karcsú vaskéménye, s vígan köpködté a hófehér gőzfelhőcskéket, éppoly vígan és éppolyan gondtalanul, mintha a mai nap is csak olyan volna, mint a többi, mintha nem is volna most kockán minden, de minden...

Igen, Boka úgy érezte most magát, mint egy nagy hadvezér a döntő csata előtt. A nagy Napóleonra gondolt... És elkalandozott a jövőbe. Hogy lesz? Mint lesz? Mi lesz belőle? Vajon katona lesz-e, igazi, s egyenruhás hadsereget fog-e vezényelni valamikor, valahol messze, igazi csatatéren - nem egy kis darab földért, mint amilyen kis darab föld ez a grund, hanem azért a nagy darab édes földért, amit hazának neveznek? Vagy orvos lesz, aki a betegségekkel vív mindennap nagy, komoly és bátor csatát?

Csendesen szállt le a kora tavaszi alkony, ahogy Boka így tünődött. Nagyon sóhajtott, és elindult a farakások felé, hogy szemlét tartson az erődök legénységén.

A fiúk meglátták a farakások tetejéről, hogy a hadvezér közeledik feléjük. Az erődökben mozgolódás támadt. A homokbombákat sorba rakták, s mindenki haptákba állt.

De a vezér egyszerre csak megállt a feleúton, és hátranézett. Mintha hallgatóznék. Aztán megfordult, és gyors léptekkel sietett vissza, a palánk kisajtájához.

Az ajtón kopogtattak. Boka félrehúzta a reteszt, és kinyitotta a kiskaput. Meglepetésében hátratántorodott. Geréb állott előtte.

- Te vagy az? - mondta zavartan.

Boka nem tudott hamarjában felelni. Geréb lassan bejött, és becsukta maga mögött az ajtót. Boka még mindig nem tudta, mit akar. De Geréb most nem volt oly vidám és nyugodt, mint máskor. Sápadt volt, és szomorú; kezével idegesen igazgatta a gallérját, és látszott rajta, hogy mondani akar valamit, de nem tudja, hogyan kezdje. Boka se szólt, ő se szólt, így hát néhány pillanatig némán állottak egymással szemben, és egyik se tudta, mit csináljon. Végre is Geréb szólalt meg:

- Azért jöttem, hogy... hogy beszéljek veled.

Erre aztán Bokának is megjött a hangja. Egyszerű, komoly hangon felelt:

- Nekem veled semmi beszédem nincs. A legokosabb, ha most kimégy ezen a kapun úgy, ahogy bejöttél.

A fiú azonban nem fogadta meg ezt a tanácsot.

- Nézd, Boka - mondta -, én már tudom, hogy te mindenre rájöttél. Tudom, hogy ti itt valamennyien tudjátok, hogy én a vörösingésekhez pártoltam. Én most nem mint kém jöttem ide, hanem mint jó barát.

Csöndesen szólt Boka:

- Te ide mint jó barát nem jöhettél.

Geréb lehorgasztotta a fejét. Arra el volt készülve, hogy gorombáskodni fognak vele, hogy ki fogják kergetni, de azt nem várta, hogy ilyen csöndes szomorúsággal fognak vele beszélni. Ez nagyon bántotta. Jobban, mintha megütötték volna. Most már ő is halkán és szomorúan beszélt:

- Én azért jöttem, hogy jóvátegyem a hibámat.

- Azt nem lehet - mondta Boka.

- De én megbántam... nagyon megbántam... és visszahoztam tőlük a zászlótokat, amit Áts Feri vitt el innen, és amit a kis Nemecek visszalopott... és amit aztán a Pásztorok kicsavartak a kis Nemecek kezéből...

Ezt mondván, a kabátja alól előhúzta a kis piros-zöld zászlót. Bokának felragyogott a szeme. A kis zászló meg volt gyűrve, meg volt tépdesve, látszott rajta, hogy már harcok folytak érette. De éppen az volt a szép a kis zászlóban. Rongyos volt, mint egy igazi zászló, amely csaták hevében rongyolódott el.

- A zászlót - mondta Boka - majd visszavesszük a vörösingésektől mi magunk. És ha nem tudjuk visszavenni, akkor már úgyis hiába minden... Akkor már úgyis elmegyünk innen, szétszóródunk... nem leszünk többé együtt... De így nem kell a zászló. És te sem kellesz...

Azzal úgy tett, mintha indulni akarna. Mintha faképnél akarná hagyni Gerébet. De ez megfogta a kabátja szélét.

- János - mondta elfulladó hangon -, én belátom, hogy nagyot vétettem ellenetek. Én jóvá akarom tenni a hibámat. Bocsássatok meg nekem!

- Ó - felelt Boka -, én már megbocsátottam neked!

- És visszavesztek?

- Azt már nem.

- Semmi módon?

- Semmi módon.

Geréb elővette a zsebkendőjét, és a szeméhez emelte. Boka szomorúan mondta neki:

- Ne sírj, Geréb, nem akarom, hogy itt előttem sírj. Menj szépen haza, és hagyj minket békében. Most persze ide jöttél, mert a vörösingeseknél is elfogyott a becsületed.

Geréb zsebre tette a zsebkendőjét, és férfiasnak akart látszani.

- Hát jó - szólt -, elmegyek. Ti engem már nem láttok többet. De szavamat adom nektek, hogy nem azért jöttem ide, mert a vörösingések meggyűlöltek. Más oka volt ennek.

- Ugyan micsoda?

- Azt nem mondom meg. Talán még megtudod. De jaj nekem, ha ezt te megtudod...

Nagyot nézett erre az elnök.

- Ezt nem értem.

- Most nem magyarázom meg - dadogta Geréb, és a kiskapu felé indult. Ott megállott, és visszafordult még egyszer. Ezt mondta: - Hiába kérnélek még egyszer, hogy vegyetek vissza?

- Hiába.

- Akkor hát... nem is kérlek.

Kirohant, és becsapta a kisajtót. Boka egy pillanatig habozott. Életében először volt kegyetlen valakivel szemben. És már meg is mozdult, hogy utánamenjen, hogy utánakiáltson: „Gyere vissza, de aztán jól viseld magad!” - mikor hirtelen eszébe jutott egy jelenet. Az a nevetés, amellyel Geréb a minap elszaladt előle a Pál utcában. Amikor kinevette őket. Mikor ott álltak Nemecekkel a gyalogjáró szélén, szomorúan, lehorgasztott fővel, a fülükben azzal a gúnyos, kaján nevetéssel, amellyel Geréb elugrott előlük.

„Nem - szólt önmagának -, nem hívom vissza. Ez rossz fiú.”

Azzal megfordult, hogy a farakások felé menjen, de meglepetésében meg kellett állnia. Ott álltak a farakások tetején az összes fiúk, mind valamennyien, és nézték ezt a jelenetet. Még azok is ott álltak, akik nem voltak az erődökbe rendelve. Az egész kis hadsereg némán sorakozott fenn a szabályos fakockákon, egyik se szólt egy szót sem, mindenik visszafojtott lélegzettel várta, hogy mi fog történni Boka és Geréb között. És amikor Geréb kiment, s Boka a farakások felé indult, az elfojtott izgatottság kitört, és az egész hadsereg hirtelen, egyszerre, mint egy ember kezdett el éljenezni.

- Éljen! - hangzott a sok friss gyerekhang a farakások felől, és sapkák repültek a levegőbe.

- Éljen az elnök!

S egy rettenetes fütty hasította végig a levegőt, akkora fütty, amekkorát talán még a gőzmozdony se tud produkálni, ha mégúgy összeszedi is magát. Harsány, diadalmas fütty volt. Persze hogy Csónakos füttyentett. És boldogan nézett szét, és vigyorogva mondta:

- Na, soha életemben még nem füttyültem ilyen jóízűet!

Boka pedig megállott a grund közepén, és meghatva, boldogan szalutált a hadsereg felé. Most megint a nagy Napóleonra gondolt. Azt szerette ilyen nagyon az ő öreg gárdája...

Mindenki látta a jelenetet, és most már mindenki tisztában volt Gerébbel. Nem hallatszott odáig, hogy a két fiú mit beszélt a kapuban, de látták a mozdulatokat, és ezekből megértettek mindent. Látták Boka elutasító mozdulatát. Látták, hogy nem adott neki kezet. Látták, amikor Geréb sírva fakadt, s azt is, ahogy elment. Akkor, mikor a kapuban visszafordult, s visszaszólt Bokának, mindnyájan megszeppentek egy kissé.

Ezt suttogta Leszik:

- Jaj... hátha most megbocsát neki!

De amikor Geréb mégis elment, és látták, hogy Boka tagadólag rázza a fejét, egyszeribe kitört belőlük a lelkesedés. És felharsant az „éljen!”, amikor az elnök feléjük fordult. Tetszett nekik, hogy az elnökük nem gyerek, hanem komoly férfi. Szerették volna megölelni és megcsókolni.

De háborús volt az idő, nem lehetett egyebet tenni, mint kiáltani. Azt aztán meg is tették, teli tüdőből, ahogy csak bírta a torkuk.

- Kemény legény vagy, papuskám! - mondta Csónakos büszkén. De meg is ijedt, és kijavította hirtelen: - Nem „papuskám”... bocsánat... elnök úr.

S ezzel megkezdődött a gyakorlat. Harsány vezényszavak hangzottak, csapatok száguldoztak a farakások közt, erődöket rohantak meg, s repültek a homokbombák jobbra-balra. Minden pompásan ment. A kiosztott szerepet mindenki jól tudta. S ez nagyra növelte a lelkesedést.

- Győzni fogunk! - hallatszott mindenünnen.

- Ki fogjuk őket verni!

- Össze fogjuk kötni a foglyokat!

- Magát Áts Ferit fogjuk elfogni!

Csak Boka maradt komoly.

- Ne szálljon a fejetekbe a dicsőség - mondta nekik. - Majd háború után legyetek jókedvűek. Most pedig, aki akar, hazamehet. Még egyszer mondom: aki holnap idején nem lesz itt, az szószegő!

Ezzel vége volt a gyakorlatnak. De nem volt kedve senkinek sem hazamenni. Csoportokba oszlottak, és a Geréb-ügyet beszéltek meg.

Barabás rikácsoló hangon kiabált:

- Gittegylet! Gittegylet!

- Mit akarsz? - kérdezték a fiúk.

- Közgyűlés!

Kolnaynak eszébe jutott a közgyűlés, melyet az imént megígért, s melynek színe előtt neki tisztázni kell magát ama vád alól, hogy az egyleti gittet ki hagyta száradni. Szomorúan nyugodott bele.

- Hát jó - mondta -, közgyűlés. Kérem a tisztelt tagokat, vonuljanak félre.

És a tisztelt tagok, élükön a kárörvendő Barabással, kivonultak a farakások közül, előre, a palánk mellé, hogy ott tartsák meg a közgyűlést.

- Halljuk, halljuk! - kiabált Barabás. Kolnay pedig hivatalos hangon szólt:

- Megnyitom az ülést. Barabás úr jelentkezett szólásra.

- Khm, khm... - köszörilte a torkát vészjóslóan Barabás. - Tisztelt közgyűlés! Az elnök úrnak szerencséje volt, mert a hadgyakorlat miatt már majdnem elmaradt ez a gyűlés, mely az elnököt le fogja csapni.

- Ohó! Ohó! - kiáltotta az ellenpárt.

- Nekem hiába ohóznak - ordított a szónok -, mert én tudom, hogy mit beszélek! Az elnök úr a gyakorlattal elhalasztotta a dolgot egy kicsit, de most már nem halaszthatja tovább. Mert most...

Hirtelen abbahagyta. A palánk kiskapuján erős zörgetés hallatszott, s mostanában nagyon ijedeztek a fiúk minden zörgésre. Nem lehetett tudni, nem az ellenség jön-e.

- Ki volt az? - kérdezte a szónok. És mindnyájan figyeltek.

Most újra hallatszott az erős, türelmetlen zörgetés.

- Az ajtón zörögnek - mondta reszkető hangon Kolnay, s azzal kinézett a palánk deszkái közt levő hasadékon. Aztán csudálkozó arccal fordult a fiúk felé. - Egy úr van itt.

- Egy úr?

- Igen. Egy szakállas úr.

- Hát nyisd ki neki!

Kinyitotta a kaput. Valóban, egy jól öltözött úr lépett be, nagy, fekete galléros felöltőben. Fekete körszakálla volt, és szemüveget viselt. Megállott a küszöbön, és bekiáltott:

- Ti vagytok a Pál utcai fiúk?

- Igen! - felelt az egész gittegylet egyszerre.

Erre bejött a köpönyeges ember, és egyszerre szelídebben nézett rájuk.

- Én Gerébnak az apja vagyok - mondta, miközben becsukta maga mögött a kiskaput.

Erre csönd lett. Ez már komoly dolog volt, ha Gerébnak az apja jött ide. Leszik oldalba lökte Richtert:

- Szaladj, hívd ide Bokát!

Richter elrohant a gőzfűrészfélé, ahol Boka éppen a Geréb viselt dolgait beszélte el a fiúknak. A körszakállas úr pedig a gittegylet felé fordult:

- Hát miért dobtátok ki innen a fiamat?

Kolnay állott elő.

- Mert elárult minket a vörösingeseknek.

- Kik azok a vörösingesek?

- Az egy másik csapat fiú, akik a Fűvészkertbe járnak... de most el akarják tőlünk venni ezt a helyet, mert nekik nincs labdajátékterületük. Ezek a mi ellenségeink.

A szakállas ember összeráncolta a homlokát.

- A fiam most az imént sírva jött haza. Sokáig faggattam, hogy mi baja, de nem akarta kivallani. Végre aztán, mikor ráparancsoltam, annyit bevallott, hogy árulással gyanúsították. Hát erre azt mondtam neki: „Én most veszem a kalapomat, és elmegyek azokhoz a fiúkhoz. Beszélni fogok velük, és meg fogom tőlük kérdezni, hogy mi igaz ebből. Ha nem igaz, akkor én követelni fogom tőlük, hogy bocsánatot kérjenek tőled. Ha azonban igaz, akkor nagy baj lesz belőle, mert a te apád világéletében becsületes ember volt, és nem fogja tűrni, hogy az ő fia a pajtásainak az árulója legyen.” Ezt mondtam neki. Hát most itt vagyok, és felszólítalak benneteket, mondjátok meg becsülettel, igaz lelketekre, áruló volt-e köztetek az én fiam, vagy nem. Nos?

Néma csönd lett erre.

- Nos? - ismételte Geréb apja. - Ne féljetek tőlem. Mondjátok meg az igazat. Nekem tudnom kell, hogy igaztalanul bántottátok-e a fiamat, vagy hogy büntetést érdemel-e.

Nem felelt senki. Nem akarta senki sem elkéséríteni ezt a jónak látszó köpönyeges embert, aki ilyen nagyon féltékeny a kis gimnazista fia jellemére. Ez pedig Kolnayhoz fordult.

- Te mondtad, hogy elárult benneteket. Most neked kell bizonyítanod. Mikor árult el? Hogy árult el?

Kolnay hebegett:

- Én... én... én csak hallottam...

- Az semmi. Ki az, aki biztosat tud felőle? Ki látta? Ki tudja?

Ebben a pillanatban feltűnt az erődök alatt Boka meg Nemecek. Richter hozta őket. Kolnay föllélegzett.

- Kérem - mondta -, ott jön... az a kis szőke... az a Nemecek... az látta. Az tudja.

Megvárták, amíg a három fiú a közelükbe érkezett. De Nemecek egyenest a kapu felé ment. Kolnay odakiáltott:

- Boka! Gyertek csak ide!

- Most nem lehet - felelt Boka -, tessék egy kicsit várni. A Nemecek nagyon rosszul van, köhögési rohamot kapott... most haza kell kísérem...

A köpönyeges ember, mikor meghallotta a Nemecek nevét, rákiáltott:

- Te vagy az a Nemecek?

- Igen - mondta halkán a kis szőke, és odament a fekete emberhez. Ez szigorúan mondta neki:

- Én Geréb apja vagyok, és azért jöttem ide, hogy megtudjam, áruló-e a fiam, vagy nem. A pajtásaid azt mondják, hogy te láttad, te tudod. Hát felelj igaz lelkedre: igaz-e, vagy nem?

Nemeceknek égett a láztól az arca. Most már komolyan beteg volt. Lüktetett a halántéka, forró volt a keze. És olyan különös volt körülötte az egész világ... Ez a szakállas, szemüveges bácsi, aki olyan szigorúan szólt rá, mint ahogy Rác tanár úr szokott beszélni a rossz tanulókkal... ez a sok bámuló fiú... a háború... ez a sok izgalom, minden... és ez a szigorú kérdés, amely mögött ott volt az is, hogy ha valóban áruló a Geréb fiú, akkor nagy baja lesz...

- Felelj! - sürgette a fekete ember. - Most beszéljete! Felelj! Áruló volt?

És a kis szőke bátran felelt, a láztól piros arccal, a láztól ragyogó szemmel, csöndesen, mintha ő lett volna a bűnös, aki most bevall valamit:

- Nem, kérem. Nem áruló.

Az apa büszkén fordult a többiek felé.

- Hát akkor hazudtatok?

A gittegyelet elképedve állott ott. Egy pisszenés se hallatszott.

- Haha! - mondta gúnyosan a fekete szakállú ember. - Hát hazudtatok! Mindjárt tudtam én, hogy az én fiam becsületes gyerek!

Nemecek alig állott a lábán. Szerényen kérdezte:

- Elmehetek?

A szakállas ránevetett.

- Elmehetsz, te kis mindentudó!

És Nemecek kitámolygott az utcára Bokával. Most már összefolyt a szeme előtt minden. Most már nem látott semmit. Zűrzavarban táncolt előtte a fekete ember, az utca, a sok farakás, furcsa szavak zúgtak a fülében. „Fiúk, az erődökre!” - süvített egy hang. Majd egy másik hang ezt mondta: „Áruló a fiam?” És a fekete ember gúnyosan nevetett, és nevetés közben akkorára nőtt a szája, mint az iskola kapuja... és ezen a kapun Rác tanár úr jött ki...

Nemecek levette a kalapját.

- Kinek köszönsz? - kérdezte tőle Boka. - Hiszen egy lélek se jár az egész utcában.

- Rác tanár úrnak köszönök - mondta halkán a kis szőke.

És Boka sírni kezdett. Sietve vitte, húzta a sötétedő utcán haza a kis barátját.

Benn a grundon előállt Kolnay, és ezt mondta a fekete embernek:

- Kérem, ez a Nemecek egy hazug fráter. Mi árulónak mondtuk ki, és kitagadtuk az egyletből.

Az apa boldog volt, és ráhagyta:

- Meg is látszik rajta. Sunyi pofa. Rossz a lelkiismerete.

És boldogan ment haza, megbocsátani a fiának. Az Üllői út sarkán még látta, amint Boka Nemecekkel átbetorkált a klinika előtt a kocsúton a túlsó oldalra. De akkor már Nemecek is sírt, nagyon szomorúan, nagyon keservesen, az ő közlegényszívének minden mélységes fájdalomával, és ebben a lázas sírásban egyre csak ezt motyogta:

- Kisbetűvel írták a nevemet... kisbetűvel írták az én szegény, tisztességes kis nevemet...

VII.

Másnap délelőtt a latinórán oly nagy volt az izgalom az egész osztályban, hogy Rác tanár úr észre is vette.

A fiúk mozgolódtak a padokban, elbámultak, nem nagyon figyeltek arra, aki éppen felelt, s nemcsak a Pál utcaiak voltak ilyen rendkívüli állapotban, hanem a többiek is, mondhatnám: az egész iskola. A nagy hadikészülődéseknek hamar híruk ment a nagy épületben, s még a felső osztályokba járó fiúk, az úgynevezett hetedisták és nyolcadisták is nagyon érdeklődtek a dolog iránt. A vörösingesek a józsefvárosi reáliskolába jártak, s így a gimnázium a Pál utcaiaknak kívánta a győzelmet. Sőt némelyek egyenesen az iskola becsületét kötötték ehhez a győzelemhez.

- Mi van ma veletek? - kérdezte türelmetlenül Rác tanár úr. - Mozgolódtok, szórakozottak vagytok, valami máson jár az eszetek!

De nem nagyon firtatta tovább, hogy mi van a fiúkkal. Megelégedett azzal, hogy az osztálynak ma nyugtalan napja van. Zsörtölődő hangon mondta:

- Persze, itt a tavasz, a golyózás, labdázás... most nem esik jól az iskola! Majd adok én nektek!

De ezt csak mondta. Rác tanár úr szigorú képű, de szelíd lelkű ember volt.

- Leülhatsz! - szólt annak, aki felelt, és keresgélni kezdett a noteszében.

Ilyenkor mindig halálos csönd volt az osztályban. Mindenki visszafojtotta a lélegzetét, még az is, aki jól fel volt készülve, és mereven nézte a tanár ujjait, amelyek lassan forgatták a kis noteszben a lapokat. A fiúk már azt is tudták, melyiküknek a neve a notesz melyik lapján van. Mikor a notesz végén lapozott a tanár, az A és B betűsők lélegzettek fel. Mikor aztán a névsor végéről hirtelen visszafordított az elejére, akkor meg az R, S, T betűsőknek kerekedett jókedvük.

Böngészett a névsorban, és aztán halkán ezt mondta:

- Nemecek.

- Nincs itt! - harsogta az osztály. És egy hang, egy jól ismert Pál utcai hang hozzátette:

- Beteg.

- Mi baja?

- Meghült.

Rác tanár úr végignézett az osztályon, és csak ennyit mondott:

- Mert nem vigyáztok magatokra.

De a Pál utcaiak összenéztek. Ők jól tudták, hogy hogyan és miért nem vigyázott magára Nemecek. Szétszóródva ültek az osztályban, ki az első padban, ki a harmadikban, sőt Csónakos, mi tagadás, az utolsóban, de most összenéztek egymásra. Minden arcra le lehetett olvasni, hogy ez a Nemecek valami szép dologban hült meg. Egyszerűen szólván: a hazáért hült meg szegény Nemecek, megfürdött vagy háromszor, egyszer véletlenül, egyszer becsületből, egyszer meg kényszerűségből. És a világért nem árulta volna el senki ezt a nagy titkot, pedig most már mindenki tudta, még a gittegylet is. Sőt a gittegylet kebelében mozgalom is indult meg aziránt, hogy Nemecek nevét kitöröljék a fekete könyvből, csak egyelőre még nem

tudtak megegyezni arra nézve, hogy előbb javítsák-e ki a kis kezdőbetűket nagy kezdőbetűkre, s csak azután töröljék-e ki, avagy hogy kitöröljék minden teketória nélkül. Minthogy Kolnay, aki még mindig elnök volt, azt mondta, hogy teketória nélkül kell kitörölni, természetes, hogy Barabás pártot alakított, mely azt vitatta, hogy előbb vissza kell adni a nevének a becsületet.

De ez most mellékes kérdés volt. Az érdeklődést a háború kötötte le, melyet ma délután kellett megvívni. A latinóra után tömegesen jöttek idegen osztálybeliek Bokához, s ajánlkoztak, hogy eljönnek segíteni. Boka mindenkinek azt felelte:

- Nagyon sajnáljuk, de nem fogadhatjuk el. Mi magunk fogjuk megvédelmezni az országunkat. Ha a vörösingesek talán erősebbek is, mint mi, majd győzzük mi ügyességgel. Lesz, ahogy lesz, de mi már csak magunk akarunk harcolni.

Oly nagy volt az érdeklődés, hogy nemcsak a más osztályok növendékei jelentkeztek, hanem egy órakor, mikor hazafelé rohantak valamennyien ebédelni, a törökmézet áruló ember, aki még mindig ott volt a szomszéd kapualjban, szintén felajánlotta szolgálatait Bokának.

- Ifiúr - mondta -, ha én odamegyek, egymagam kidobom valamennyit!

Boka mosolygott.

- Csak bízza ránk, öregem!

És sietett hazafelé ő is. Az iskola kapujában az osztálytársak körülvették a Pál utcaiakat, és mindenféle hasznos tanácsokkal látták el őket. Még olyanok is akadtak, akik megtanítottak egy-egy Pál utcait arra, hogy hogyan kell gáncsot vetni. Mások kémeeknek ajánlkoztak. Ismét mások arra kérték őket, hogy legyen szabad végignézniök a küzdelmet. De erre sem kapott engedelmet senki. Boka szigorú rendelete az volt, hogy a harc megkezdésekor a kaput be kell csukni, s csak akkor kell a kapuőröknek megint kinyitni a kaput, mikor már kifelé szorítják az ellenséget.

De mindez csak néhány percig tartott. A fiúk elszéledtek, mert pontban két órakor már a grundon kellett lenniök. És egynegyed kettőkor már néptelen volt a gimnázium tájéka, a törökmézes is csomagolt, és csak az iskolaszolga pipált csöndesen a kapu előtt, miközben néhányszor gúnyosan szólt rá a törökmézes emberre:

- Na, a maga élete se lesz hosszú itt a szomszédban. Eltiltjuk innen azzal a sok szeméttel!

Amire a törökmézes nem is felelt, csak a vállát vont. Ő nagy úr volt, neki piros fez volt a fején, ő holmi iskolaszolgával szóba se állott. Különösen ilyenkor, mikor érezte, hogy annak a holmi iskolaszolganak van igaza.

És pont két órakor, mikor Boka, fején a Pál utcaiak színeit viselő piros-zöld sapkával megjelent a grund kapujában, katonás sorban állott a telek közepén az egész hadsereg. Ott volt mind egy szálig az egész társaság, csak egyetlenegy tagja hiányzott: Nemecek, aki betegen feküdt otthon. Így történt, hogy a Pál utcaiak hadserege a csata napján, éppen a csata napján közlegény nélkül maradt. Aki ott volt, mind hadnagy, főhadnagy, kapitány volt. Maga a közlegény, maga a tulajdonképpeni hadsereg otthon feküdt a Rákos utca egyik kertes kis házában, annak is egy csöpp kis ágyában, betegen.

Boka rögtön munkához kezdett. Katonás hangon kiáltotta:

- Vigyázz!

Mind haptákba állottak. Boka harsányan szólt:

- Ezennel tudatom veletek, hogy leteszem az elnöki rangot, mert ez csak békés időben jó. Most hadiállapot van, tehát fölveszem a tábournoki címet.

Mind nagyon meg voltak hatva ebben a pillanatban. És valóban fölemelő, szinte történelmi pillanat volt az, mikor a háború napján, a legnagyobb veszedelem idején Boka fölvette a tábornoki címet. Majd hozzátette:

- És most utoljára elmondom a haditervet, hogy aztán semmi félreértés ne legyen.

El is mondta, s ámbátor már mindenki könyv nélkül tudta a hadiparancs minden szavát, feszülten figyeltek.

És mikor vége volt, csak ennyit vezényelt a tábornok:

- Mindenki a helyére!

Hirtelen eloszlott a sor, csak Csele, az elegáns Csele maradt Boka mellett, aki a beteg Nemecek helyett a hadsegédi tisztet teljesítette. Az oldalán sárgaréz trombita függött, amit közös költségen vettek egy forint negyven krajcárért, mely összegben benne volt a gittegy-letnek egész, huszonhat krajcárú rúgó vagyona is, amelyet a hadvezér hadicélokra egyszerűen lefoglalt.

Szép kis postástrombita volt, s ha belefűjtak, éppúgy hangzott, mint a katonák trombitája. Mindössze csak három jelzés volt a trombitával. Az egyik azt jelentette, hogy jön az ellenség, a másik rohamot jelentett, s a harmadiknak az volt a jelentősége, hogy mindenki siessen a tábornokhoz. Ezeket a jelzéseket még a tegnapi gyakorlaton megtanulták a fiúk.

Az őrszem, aki kötelességéhez híven fölmászott a palánk tetejére, és a jobb lábát kilógatta a Pál utcára, bekiáltott:

- Tábornok úr!

- No, mi az?

- Jelentem alássan, egy cseléd akar bejönni a grundra egy levéllel.

- Kit keres?

- Azt mondja, hogy a tábornok urat keresi.

Boka odament a palánkhöz.

- Nézd meg jól, hogy nem valami vörösinges-e, aki női ruhába öltözött, hogy kémkedni jöjjön ide!

Az őrszem kihajolt az utcára úgy, hogy majdnem kipottyant. Aztán jelentette:

- Tábornok úr, jelentem alássan, jól megnéztem. Igazi hölgy.

- No, hát ha igazi hölgy, akkor bejöhet!

És ment ajtót nyitni neki. Az igazi hölgy bejött, és szétnézett a grundon. Valóban igazi hölgy volt. Kendő nélkül, csak úgy papucsban szaladt ide, úgy, ahogy épp a konyhát felmosta.

- A Geréb úréktól hozom ezt a levelet - mondta. - Az ifiúr azt mondta, hogy nagyon sürgős, és hogy válasz van rá...

Boka felbontotta a levelet, mely *Nagyreményű Boka elnök úrnak* volt címezve, és tulajdonképpen nem is levél volt, hanem valóságos paksaméta. Volt abban mindenféle papiros: irkapapír, levélpapír, a nővére levélpapirosának egy darabja, árkuspapír, mindenféle, végig-végig teleírva nagy ákombákom betűkkel s pontosan megszámozva minden oldal. Elolvasta.

A levélben ez volt:

Kedves Boka!

Én ugyan tudom, hogy még levélben sem szívesen állasz velem szóba, de ezt az utolsó dolgot még megpróbálom, mielőtt végleg szakítanék veletek. Most már nemcsak azt látom be, hogy én hibáztam, hanem azt is belátom, hogy ti ezt nem érdemeltétek tőlem, mert olyan gyönyörűen viseltétek magatokat az apámmal szemben, különösen Nemecek, aki letagadta, hogy én elárultalak benneteket. Az apám olyan büszke volt, amiért nem bizonyult rám az árulás, hogy még aznap megvette nekem a 'Lángba borult szigettenger'-t Verne Gyulától, amit már régen kértem, csak hogy kiengeszteljen. Én a könyvet rögtön elvittem ajándékba Nemeceknek, pedig még nem is olvastam, pedig nagyon szerettem volna olvasni, pedig az apám másnap kérdezte: „Hol a könyv, te csirkefogó?” - és pedig én erre nem is tudtam semmit felelni, mire az apám azt mondta: „Haszontalan, már el is adtad az antikvárnak, megállj, soha többé nem kapsz tőlem semmit!” - és már meg is kezdte, mert nem kaptam ebédet, de nem bánom, ha a szegény Nemecek ártatlanul szenvedett énmiattam, most én is szívesen szenvedek ártatlanul egy kicsit őmiatta. De ezt csak mellékesen írom neked, mert nem ez a fődolog, amit mondani akarok. Tegnap az iskolában, ahol nem is beszéltek velem, azon gondolkoztam, hogy hogyan tehetném jóvá a hibámat. És végre ki is találtam a módját. Gondoltam: éppúgy fogom jóvátenni, ahogy elkövettem. Ezért aztán mindjárt ebéd után, mikor tőletek szomorúan elmentem, mert te nem akartál visszavenni, egyenesen kimentem a Fűvészkerthbe, hogy nektek valamit megtudjak. Utánoztam a Nemeceket, mert fölmásztam a szigeten ugyanarra a fára, amelyiken ő gubbaszkodott egyszer egész délután, persze még akkor, mikor senki se volt a szigeten a vörösingesek közül. Végre úgy négy órakor megjöttek, és engem nagyon szidtak, amit igen jól hallottam a fáról, de most már nem bánom, mert magam is Pál utcainak éreztem megint magamat, akárhogy dobtatok is ki, mert a szívemet nem dobhattátok ki, mert azzal tiveletek érzek, és nem bánom, ha ki is röhögsz, de majdnem sírtam örömben, mikor Áts Feri azt mondta, hogy: „Ez a Geréb azért közéjük tartozik, ez nem igazi áruló, mert úgy látszik, hogy eddig is a Pál utcaiak küldték ide közénk kémkedni.” És nagygyűlést tartottak, és én minden szóra figyeltem. Azt mondták, hogy miután Nemecek mindent kikémlelt, most már nem jöhetnek ma harcolni, mert ti el vagytok készülve. Hanem elhatározták, hogy csak holnap lesz a harc. De még valami nagy ravaszságot is eszeltek ki, és erről olyan csöndesen beszéltek, hogy nekem két ággal lejjebb kellett másznom a fán, hogy hallhassam, mit beszélnek. Mikor így lemásztam egy kicsit, meghallották a zörgést, és a Wendauer azt mondta: „Talán megint a fán van az a Nemecek?” - de ez csak vicc volt, mert szerencsére föl se néztek a fára, és ha föl is néztek volna, nem láttak volna meg, mert oly sűrű volt már a lomb a fán. Hát azt határozták el, hogy azért holnap ugyanúgy fognak támadni, mint ahogy te tudod, ahogy Nemecek kihallgatta. Mert az Áts Feri azt mondta: „Ezek most azt hiszik, hogy mert a Nemecek mindent meghallott, mi meg fogjuk változtatni a haditervet. De mi nem változtatjuk meg, éppen azért, mert ők már másképp várnak bennünket.” Ezt határozták el. Aztán gyakorlatoztak, és én fél hétig gubbaszkodtam a legnagyobb veszedelemben a fán, hiszen képzelheted, mi történt volna, ha véletlenül észrevesznek. Alig bírtam már a kezemmel tartani magamat, és ha fél hétkor nem mentek volna el, valószínűleg úgy elgyöngültem volna már a fáradságtól, hogy lepottyantam volna közibük, mint egy érett barack, arról a nagy fáról, pedig én nem vagyok barack, és pedig az nem is barackfa. De ez csak vicc, mert a fő az, amit az előbbieken írtam. Fél hétkor aztán, mikor üresen maradt a sziget, én is lemásztam a fáról, és hazamentem, és vacsora után, egy szál gyertya mellett kellett a latint tanulnom, mert az egész délutánt elvesztettem. Kedves Boka, én most már csak egyre kérlek téged. Légy szíves, és hidd el, hogy igaz, amit írtam, és ne hidd, hogy ez csak hazugság, és hogy én titeket félre akarlak vezetni mint vörösinges kém. Én ezt azért írom, mert vissza akarok kerülni hozzátok, és ki akarom érdemelni, hogy bocsássatok meg nekem. Én nektek hű katonátok leszek, még azt se bánom, ha a főhadnagyi rangról lecsapsz, mert én szívesen megyek vissza mint közlegény,

most úgyszincs nálatok közlegény, mert a Nemecek beteg, és csak a Janó kutyája az egyetlen közlegény, de az is inkább hadikutya, és én legalább fiú vagyok. Ha most még az egyszer megbocsátasz nekem, és visszaveszel engem, akkor én már ma eljövök, és a csatában veletek fogok harcolni, és a harc hevében fogom magamat úgy kitüntetni, hogy ezáltal minden hibámat jóváteszem. Kérlek szépen, üzenj a Marival, hogy jöjjenek-e, vagy ne jöjjenek, és ha azt üzened, hogy jöjjenek, akkor rögtön jövök is, mert amíg a Mari tenálad bent van a grundon ezzel a levéllel, addig én itt állok a Pál utca 5. sz. alatt a kapu aljában, és várom a feleletet. Maradok hű barátod

Geréb

Mikor Boka a végére ért ennek a levélnek, úgy érezte, hogy Geréb nem hazudik, s hogy annyira megjavult, hogy érdemes visszavenni. Magához intette tehát a hadsegédjét, Cselét.

- Hadsegéd - mondta neki -, fújja meg a harmadik számú trombitajelet, amely azt jelenti, hogy mindenki jöjjön a tábormokhoz.

- Mi a válasz, kérem? - kérdezte a Mari.

- Maga várjon egy kicsit, Mari - felelt parancsoló hangon a tábormok.

És megharsant a kis trombita, melynek éles hangjára bátortalanul bukkantak elő a fiúk a farakások közül. Nem értették, hogy mi az, hogy miért hívja őket a trombita a tábormokhoz. De miután látták, hogy Boka nyugodtan áll a helyén, előmerészkedtek, s egy perc múlva ismét ott állott a tábormok előtt az egész hadsereg, katonás rendben. Boka felolvasta nekik a levelet, és megkérdezte tőlük:

- Visszavegyük?

És a fiúk, mi tagadás, jó fiúk voltak. Valamennyien egyszerre ezt válaszolták:

- Vissza!

Boka pedig a cselédhez fordult, és így szólt:

- Mondja meg, hogy jöjjön ide. Ez a válasz.

Mari bámulta az egész dolgot, a hadsereget, a piros-zöld sapkákat, a fegyvereket... De aztán kipöndörült a kiskapun.

- Richter! - kiáltott Boka, mikor magukra maradtak. Richter kilépett a sorból. - Melléd fogom rendelni Gerébet - mondta a tábormok -, és te fogsz rá vigyázni. Ha az első gyanús jelet észreveszed, azonnal megfogod, és bezárod a kunyhóba. Nem hiszem, hogy erre kerül a sor. De azért mindig jó egy kis óvatosság. Pihenj! Ma nem lesz csata, mint a levélből is láthatjátok. Mindaz, amit már terveztünk, holnapra marad. Ha ők nem változtatnak haditervet, hát nálunk is minden a régiben marad.

Épp folytatni akarta, mikor a kaput, amelyet a szolgálólány után nem zárt be senki, most berúgta valaki, s Geréb ugrott be rajta ragyogó arccal, boldogan, mint aki az ígéret földjére végre beteheti a lábát. De mikor az egész hadsereget meglátta, elkomolyodott. Odalépett Bokához, és általános figyelem közepette sapkájához emelte a kezét. A Pál utcaiak piros-zöld sapkája volt a fején.

Szalutált, és ezt mondta:

- Tábormok úr, jelentkezem!

- Jó - mondta Boka minden ceremónia nélkül. - Richter mellé vagy beosztva, egyelőre mint közlegény. Majd meglátom, hogy viseled magad a csata napján, és akkor visszakaphatod a rangodat.

Azzal a hadsereg felé fordult.

- Tinéktek pedig valamennyiőtöknek a legszigorúbban megtiltom, hogy Gerébbel az ő hibájáról beszéljétek. Ő jóvá akarja tenni a bűnét, mi pedig megbocsátunk neki. Senki egy szóval ne bántsa, hibáját a szemére ne vesse. És őneki is megtiltom, hogy erről beszéljen, mert ez most be van fejezve.

Néma csönd lett erre. A fiúk megint ezt mondták magukban: „Mégiscsak okos fiú ez a Boka, megérdemli, hogy ő legyen a tábornok.”

S azzal Richter rögtön magyarázni is kezdte Gerébbnek, hogy a csatában mi lesz a dolga holnap. Boka Cselével beszélgetett. S amint így csöndesen diskuráltak, az őrszem, aki még mindig a palánk tetején lovagolt, egyszerre csak bekapta a jobb lábát, amelyet eddig kilógatott az utcára. Az arca rémült kifejezést öltött, s ijedten dadogta:

- Tábornok úr... az ellenség jön!

Boka, mint a villám, ugrott a kapuhoz, és bereteszte. Mindenki Gerébre nézett, aki halálsápadtan állt Richter mellett. Boka haragosan kiáltott rá:

- Hát mégis hazudtál?! Megint hazudtál?!

Geréb a meglepetéstől nem tudott felelni. Richter megkapta a karját.

- Mi ez?! - ordított Boka.

Erre aztán nagy nehezen dadogott valamit Geréb:

- Talán... talán észrevettek fönn a fán... és így akartak félrevezetni...

Az őrszem kinézett az utcára, s aztán leugrott a palánkról, fölkapta a fegyverét, és a sorba állott a többiekhez.

- Jönnek a vörösingések! - mondta.

Boka a kapuhoz ment és kinyitotta. Bátran kiállott a kapu elé, az utcára. Valóban jöttek a vörösingések. De csak hárman voltak. A két Pásztor jött, meg Szebenics. És amikor Bokát meglátták, Szebenics egy kis fehér zászlót húzott elő a kabátja alól, és azzal integetett Boka felé. Már messziről kiáltotta:

- Követek vagyunk!

Boka visszament a grundra. Szégyellte magát Geréb előtt egy kicsit, amiért ilyen hirtelen meggyanúsította. Odaszólt Richternek:

- Bocsásd el! Csak követek jönnek, fehér zászlóval. Bocsáss meg, Geréb!

Geréb szegény, föllélegzett. Már majdnem belekerült a csávéba ártatlanul. De az őrszem kikapott.

- Te pedig - kiáltott rá Boka - jól nézd meg, hogy mi van, mielőtt tüzet kiabálsz! Adta ijedős csacsija! - És vezényelt: - Hátra, mindenki, a farakások közé! Velem nem marad itt más, csak Csele meg Kolnay. Indulj!

A hadsereg katonás léptekkel ment el, és nemsokára eltűnt a farakások mögött, Gerébbel együtt. Épp akkor tűnt el az utolsó piros-zöld sapka, mikor a kapun zörgettek a követek. A hadsegéd ajtót nyitott nekik. Bejöttek. Mind a háromnak vörös inge és vörös sapkája volt. Fegyvertelenül jöttek, és Szebenics magasra tartotta a fehér zászlót.

Boka tudta, mi illik ilyenkor. Fogta a lándzsáját, és a palánkhoz támasztotta, hogy őneki se legyen fegyvere. Kolnay és Csele szó nélkül követték a példáját, sőt Csele odáig ment a buzgóságban, hogy még a trombitát is letette a földre.

Az idősebbik Pásztor lépett elő.

- Hadvezér úrhoz van szerencsém?

Csele felelt:

- Igen. Ő a tábornok.

- Mi követségbe jöttünk - mondta Pásztor -, és én vagyok a követség vezére. Azért jöttünk, hogy hadvezérünk, Áts Ferenc nevében megizenzük a háborút.

Mikor a vezér nevét említették, az egész követség szalutált. Bokáék is a sapkájukhoz emelték a kezüket, udvariasságból. Pásztor folytatta:

- Nem akarjuk meglepni az ellenfelet. Mi pontban fél háromkor jövünk ide. Ezt akartuk mondani. Kérjük a választ.

Boka érezte, hogy ez nagyon fontos pillanat. Kissé reszketett a hangja, mikor felelt:

- A hadüzenetet elfogadjuk. Valamire nézve azonban meg kell állapodnunk. Én nem akarom, hogy ebből verekedés legyen.

- Mi sem akarjuk - szólt komoran Pásztor, és ahogy szokta, mellének szegte a fejét.

- Én azt akarom - folytatta Boka -, hogy mindössze háromféle harcolási mód legyen. Homokbombák, szabályszerű birkózás és lándzsavívás. Tudják jól a szabályokat, ugye?

- Igen.

- Akinek mind a két válla érinti a földet, az le van győzve, és többé nem birkózhatik. De azért szabad a másik két módon harcolnia. Beleegyeznek?

- Bele.

- A lándzsával pedig sem verekedni, sem szúrni nem szabad. Vívni kell.

- Úgy van.

- És kettő egy ellen nem támadhat. De csapatok csapatok ellen támadhatnak. Elfogadják?

- Elfogadjuk.

- Akkor nincs több mondanivalóm.

Szalutált. És Csele meg Kolnay is haptákba állván, szalutált. A követség viszonzta a tisztelgést, és Pásztor ismét megszólalt:

- Még valamit kell kérdeznem. A vezérünk azzal is megbízott, hogy kérdezősködjünk, mi van Nemecekkel. Azt hallottuk, hogy beteg. És ha beteg, akkor arra is megbízásunk van, hogy meglátogassuk, mert olyan bátran viselkedett a múltkor nálunk, hogy mi az ilyen ellenséget nagyon becsüljük.

- A Rákos utcában lakik, a harmadik szám alatt. Nagyon beteg.

Erre néma tisztelgés következett. Szebenics ismét magasra emelte a zászlót, Pásztor elkiáltotta magát: - Indulj! - és a követség kivonult a kapun. Még hallották az utcáról a kis trombita harsogását, mellyel a tábornok ismét maga köré hívta a hadsereget, hogy a történeteket elmondja nekik.

A követség pedig sietve masírozott a Rákos utca felé. Az előtt a ház előtt, amelyben Nemecek lakott, megállottak. A kapuban állt egy kislány, attól megkérdezték:

- Lakik itt a házban bizonyos Nemecek?

- Igen - mondta a kislány, és odavezette őket a szegényes földszinti lakáshoz, melyben Nemecek lakott. Az ajtó mellett kis, kékre mázolt pléhtábla volt, ezzel a felírással: „Nemecek András szabó”.

Beléptek, köszöntek. Elmondták, miért jöttek. Nemecek anyja, egy szegény, sovány kis szőke asszony, aki nagyon hasonlított a fiához - vagy jobban mondva: akihez nagyon hasonlított a fia -, bevezette őket a szobába, ahol a közlegény az ágyban feküdt. Szebenics itt is magasra emelte a fehér zászlót. És itt is az egyik Pásztor lépett elő:

- Áts Ferenc üdvözlét küldi neked, és kívánja, hogy gyógyulj meg.

A kis szőke, aki sápadtan, borzas fejjel feküdt a párnán, erre a szóra felült az ágyban. Boldogan mosolygott, és ez volt az első kérdése:

- Mikor lesz a háború?

- Holnap.

Erre elszomorodott.

- Akkor én még nem lehetek ott - mondta bánatosan.

De a követség erre nem felelt. Sorra keztek fogtak Nemecekkel, és a komor, vad arcú Pásztor elérzékenyülve szólt:

- Nekem pedig bocsáss meg.

- Megbocsátok - mondta csöndesen a kis szőke, és köhögni kezdett. Visszafeküdt a párnára, és Szebenics megigazította a feje alatt a párnát. Aztán azt mondta Pásztor:

- Na, most megyünk.

Megint fölemelte a zászlótartó a fehér zászlót, és mind a hárman kimentek a konyhába. Ott a Nemecek anyja sírva mondta:

- Ti mind... ti mind olyan derék, jó fiúk vagytok... hogy így szeretitek az én szegény kisfiamat. Ezért... ezért... mind a hárman kaptok most egy csésze csokoládét...

A követség tagjai egymásra néztek. A csokoládé csábító dolog volt. De azért mégis előlépett Pásztor, és most az egyszer nem hajtotta a mellére, hanem fölemelte szép barna fejét, és büszkén mondta:

- Nekünk ezért nem jár csokoládé. Indulj!

És kimasíroztak.

VIII.

Gyönyörű tavaszi nap volt a háború napja. Reggel esett az eső, és az iskolában, szünet alatt a fiúk szomorúan néztek ki az ablakon. Azt hitték, az eső el fogja verni az egész csatát. De délfelé szépen elállott az eső, és kitisztult az ég. Egy órákor már ragyogott az édes tavaszi napsugár, fölszikkadt a kövezet, s mikor a fiúk hazamentek az iskolából, megint meleg volt, és friss illatokat hozott a szellő a budai hegyekről. Ez volt a legszebb csataidőjárás, amit csak kívánni lehetett. Az erődökben felhalmozott homok megázott, de meg is száradt egy kicsit délutánra. A bombák így használhatóbbak voltak.

Nagy volt a szaladás egy órákor. Rohant haza mindenki, és már háromnegyed kettőkor a grundon zsebongott a hadsereg. Némelyiknek még a zsebében volt az ebédre maradt kenyér, onnan eszegette. De most már nem volt oly nagy az izgalom, mint tegnap. Tegnap még nem tudták, mi lesz. De a követek megjelenése eloszlatta az izgatottságot, melynek helyébe a komoly várakozás lépett. Most már tudták, mikor jönnek, és tudták, milyen lesz a harc. Forrott valamennyiben a harckészség, és már szerettek volna az ütközet hevében lenni. Az utolsó félórában azonban változást tett Boka a haditerven. Mikor a fiúk összegyülekeztek, meglepetve látták, hogy a negyedik és ötödik erőd előtt nagy és mély árok húzódik. Az ijedősebbek rögtön arra gondoltak, hogy ezt az ellenség csinálta, és megrohanták Bokát:

- Láttad azt az árkot?

- Láttam.

- Ki csinálta?

- Janó csinálta ma hajnalban, az én megrendelésemtől.

- Minek ez?

- Ezzel megváltozik a haditerv egy része.

Megnézte a jegyzetét, és előhívta az *A* és *B* zászlóalj parancsnokait.

- Látjátok azt az árkot?

- Látjuk.

- Tudjátok, mi a sánc?

Nem nagyon tudták.

- A sánc - mondta Boka - arra való, hogy a sereg meghúzódjék benne, el legyen rejtve az ellenség elől, s csak a kellő pillanatban kezdje el a harcot. A haditerv megváltozik, mert ti nem a Pál utcai kapunál fogtok állni. Rájöttem, hogy ez nem jó. Ti mind a két zászlóaljjal a sáncárokban fogtok elbújni. Mikor az ellenségnek ez a része bejön a Pál utcai kapun, az erődök azonnal megkezdik a bombázást. Az ellenség az erődök felé megy, mert nem látja a farakások tövében a sáncot. Mikor ötlépésnyire van a sánctól, ti kidugjátok az árokból a fejeteket, és onnan hirtelen bombázni kezded őket homokkal. Az erődök közben egyre tovább tüzelnek. Ekkor ti kirohantok a sáncból, és rávetitek magatokat az ellenségre. Nem kergetitek őket rögtön a kapu felé, hanem megvárjátok, míg mi végzünk a Mária utcai résszel, és csak mikor én rohamot fúvatok, akkor kergessétek őket a kapu felé. Mire mi a Mária utcai részt beszorítottuk a kunyhóba, az első és második erőd legénysége átrohan a többi erődbe, és a mi Mária utcai seregünk a ti segítségetekre jön. Tehát ti csak feltartóztatjátok őket. Értitek?

- Hogyne.

- És ekkor fúvatom a rohamot. Ekkor már kétszer annyian leszünk, mint ők, mert az ő seregük fele akkor már a kunyhóban lesz. És a törvények szerint csapattámadásnál nem baj, ha többen vagyunk. Csak a személyes támadásnál nem szabad kettőnek egy ellen menni.

Mikor ezt mondta, Janó odament a sánchoz, és megigazgatta néhány kapavágással. Aztán még egy talicska homokot öntött bele.

Az erődök legénysége ezalatt serényen munkálkodott, sürgött-forgott a farakások tetején. Az erődök úgy voltak csinálva, hogy a fahasábok közül csak a fejük látszott ki a fiúknak. Lehajoltak, eltűntek, majd újra felbukkantak. Csinálták a homokbombákat. Minden erőd fokán kicsiny piros-zöld zászlót lengetett a szél, csak a sarkon levő, harmadik számú erődről hiányzott a zászló. Ez a hiányzó zászló volt az, amit Áts Feri annak idején elvitt. Ennek a helyébe nem tűztek másikat, mert ezt a csatában akarták visszafoglalni.

Igen ám, de még emlékezhetünk rá, hogy ez a sok viszontagságon átment zászló legutóbb Gerébnél volt. Először Áts Feri vitte el, s a vörösingések elrejtették a fűvészkerti romban. Onnan elvitte Nemecek, akinek az apró lábnyomait a porban fölfedezték. Amaz emlékezetes estén, amikor egyszerre csak a vörösingések közé pottyant a kis szőke a fáról, a Pásztorok kicsavarták a kezéből, és ismét visszakerült a tomahawkok közé, a vörösingések titkos fegyvertárába. Onnan legutóbb Geréb hozta el, hogy kedveskedjék vele a Pál utcaiaknak. De már akkor megmondta Boka, hogy nekik visszalopott zászló nem kell. Ők becsülettel akarják visszaszerezni a zászlót.

Tehát tegnap, alighogy eltávozott birodalmukból a vörösinges küldöttség, egy Pál utcai küldöttség kelt útra a zászlóval a Fűvészkert felé.

A Fűvészkertben épp nagy haditanács volt, mikor odaértek. Csele vezette a követeket, akik ketten voltak: Weisz és Csónakos. Cselénél fehér zászló volt, s a piros-zöld zászlót újságpapírosba göngyölve vitte Weisz.

Az örök elibük álltak a fahídon:

- Állj, ki vagy?!

Csele kihúzta a kabátja alól a fehér zászlót, és magasra emelte. De szólani - egy szót se szólt. Az örök nem tudták, ilyenkor mi a szokás. Hát bekiáltottak a szigetre:

- Huja! Hopp! Idegenek vannak itt!

Erre Áts Feri ment ki a hídra. Ő már tudta, mit jelent a fehér zászló. Beeresztette a követeket a szigetre.

- Követségbe jöttetek?

- Igen.

- Mit akartok?

Csele előlépett:

- Visszahoztuk ezt a zászlót, amit elvettetek tőlünk. Már nálunk volt, de nekünk így nem kell. Hozzátok magatokkal holnap a csatába, és ha el tudjuk venni tőletek, akkor elveszük. Ha nem, akkor a tiétek marad. Ezt üzeni a tábornokom!

Intett Weisznek, aki nagy komolyan csomagolta ki a papírból a zászlót, s mielőtt átadta volna, megcsókolta.

- Szebenics fegyvertáros! - kiáltotta Áts.

- Nincs itt! - hangzott a sűrűből.

Csele megszólalt:

- Épp most volt nálunk követségben.

- Igaz - mondta Áts Feri -, ezt elfelejtettem. Hát jöjjön elő a helyettes fegyvertáros.

Egy bokor ágai széthajlottak, és a kis fürge Wendauer jelent meg a vezér előtt.

- Vedd át a követektől a zászlót - mondta -, és tedd el a fegyvertárba.

Azzal a követekhez fordult.

- A zászlót a csatában Szebenics fegyvertáros fogja vinni. Ez a válaszom.

Csele ismét fel akarta emelni a fehér zászlót, annak jeléül, hogy elmennek, mikor megint megszólalt a vörösinges vezér.

- A zászlót - mondta - valószínűleg Geréb vitte vissza hozzátok.

Csönd volt. Nem felelt senki.

Áts megkérdezte:

- Geréb volt?

Csele haptákba vágta magát.

- Erre nincs megbízásom! - mondta katonásan, aztán rákiáltott a legényeire: - Vigyázz! In-dulj!

És otthagya a vezért. Nemhiába mondták Cseléről, hogy gigerli, nemhiába volt elegáns fiú Csele, meg kell neki adni, hogy ezt katonásan csinálta. Nem volt hajlandó elárulni az ellenségnek senkit, még az árulót sem.

És Áts Feri e pillanatban egy kicsit le volt főzve. Wendauer ott állott a zászlóval, és bámult. Aztán dühösen kiáltott rá a vezér:

- Mit bámészkodol itten?! Vidd a zászlót a helyére!

Wendauer elkullogott, és közben azt gondolta: „Mégiscsak nagyszerű fiúk ezek a Pál utcai fiúk! Íme, ez már a második közülük, aki lefőzte a rettenetes Áts Ferit!”

Így került vissza hozzájuk a zászló. És ezért nem volt zászló a harmadik számú erődön.

Az őrszemek már fenn ültek a palánkon. Az egyik a Mária utcai palánk tetején lovagolt, a másik a Pál utcain. A farakások közül, a siető, sürgő-forgó, rendezkedő csoportból elősietett Geréb. Boka elé állt, és összecsapta a sarkát.

- Tábournok úrnak alássan jelentem, egy kérésem volna.

- Mi az?

- Tábournok úr ma azt parancsolta nekem, hogy a harmadik erődbe menjek vártüzérnek, mert az a sarkon van, és a legveszélyesebb. Meg azért is, mert arról hiányzik a zászló, amit én már egyszer elhoztam ide.

- Igen. És mit akarsz?

- Azt akarom kérni, hogy még ennél is veszedelmesebb helyre jussak. Már cseréltem is Barabással, aki a sáncba van rendelve. Ő jó dobó, neki hasznát lehet venni az erődben. Én meg nyíltan akarok harcolni, a sáncból, az első sorban. Tessék ezt megengedni.

Boka végignézett rajta.

- Mégis derék fiú vagy, Geréb.

- Megengedi?

- Meg.

Geréb szalutált, de ott maradt a tábornok előtt.

- No, mit akarsz még? - kérdezte ez tőle.

- Csak azt akarom mondani - válaszolta kissé zavartan a vártüzér -, hogy örültem, amiért azt mondtad: „Derék fiú vagy, Geréb”, de nagyon fájt, hogy így mondtad: „*Mégis* derék fiú vagy, Geréb.”

Boka mosolygott.

- Erről nem tehetek. Ennek te vagy az oka. De most ne érzékenykedjél. Hátra arc, indulj! Eredj a helyedre.

És Geréb elmasírozott. Örömmel bújt be a sáncba, és rögtön hozzákezdett a nedves homokból való bombagyártáshoz. A sáncból pedig egy maszatos alak mászott ki. Barabás volt. Oda kiáltott Bokának:

- Megengeded?

- Meg! - kiáltott vissza a tábornok.

Szóval még nem nagyon hittek ennek a Gerébnek. Így jár az, aki hűtlen volt. Ellenőrzik még akkor is, amikor igazat mond. De a tábornok szava ezt a kétséget is eloszlatta. Barabás felmászott a sarokerődre, s lehetett látni alulról, amint az erőd parancsnokánál szalutálva jelentkezett. De a következő pillanatban már mind a kettő lekapta buksi fejét a bástya mögé. Dolgoztak ők is. Gúlába rakták a bombákat.

Így telt néhány perc. A fiúk szemében néhány óra volt ez a néhány perc, és a türelmetlenség annyira fokozódott, hogy ilyen kiáltások hallatszottak:

- Talán meggondolták?

- Megijedtek!

- Cselt főztek ki!

- Nem jönnek!

Két óra után néhány perccel a hadsegéd benyargalta az összes hadállásokat azzal a paranccsal, hogy minden pizmogásnak vége legyen, mindenki vágja magát vigyázzba, mert a tábornok megtartja az utolsó szemlét. És mikor a hadsegéd az utolsó hadállásnál jelentette ezt, az elsőnél már megjelent Boka, némán, szigorúan. Előbb a Mária utcai sereget nézte meg. Ott minden rendben volt. A két zászlóalj mereven állt a nagykaputól jobbra-balra. A parancsnokok előléptek.

- Rendben van - mondta Boka.

- Tudjátok a kötelességeteket?

- Tudjuk. Futást színlelünk.

- Aztán... hátba!

- Igenis, tábornok úr!

Majd a kunyhót vizsgálta meg. Az ajtót kinyitotta, és a nagy, rozsdás kulcsot kívülről dugta be a zárba. Meg is forgatta benne, hogy jár-e. Aztán az első három erődöt nézte meg. Két-két legény állt minden erődben. A homokbombák készen, gulába rakva. A hármasszámú erődben háromszor annyi bomba volt, mint a többiben. Ez volt a főerősség. Itt három tüzér vágta magát haptákba, mikor a tábornok megjelent. A 4., 5., 6. erődökben tartalék bombák voltak.

- Ezekhez ne nyúljatok - szólt Boka -, mert a tartalék homok arra való, hogy legyen mivel tüzelni, ha a többi erődökből átparancsolom ide a tüzéseket.

- Igenis, tábornok úr!

Az ötös erődben oly nagy volt a „drukk”, hogy mikor a tábornok odaérkezett, a túlbuzgó tüzér rákiáltott:

- Állj, ki vagy?!

A másik oldalba lökte. Boka pedig rákiáltott:

- A tábornokodat se ismered meg? Te számár! - Aztán hozzátette: - Az ilyet legjobb volna mindjárt föbe lövetni!

Az izgatott tüzér halálra ijedt. Eszébe se jutott hamarjában, hogy nem nagyon valószínű, hogy őt itt föbe lőjék. Sőt Boka sem törődött azzal, hogy ezúttal - ami csak nagy ritkán esett meg vele - bolondot mondott.

Továbbment, és a sánchoz ért. A mély árokban két zászlóalj guggolt. Köztük kuporgott Geréb, boldog mosollyal az arcán. Boka felállt a sánc dombjára.

- Fiúk - kiáltott lelkesen -, töletek függ a csata sorsa! Ha ti fel tudjátok tartóztatni az ellenséget, amíg a Mária utcai sereg végez, megnyertük a csatát! Ezt jól jegyezzétek meg!

Harsány ordítás felelt erre az árokból. A guggoló alakok tűzbe jöttek. Mulatságos kis figurák voltak, amint a sáncárokban ordítottak, és lengették a sapkájukat, anélkül hogy felállottak volna.

- Csönd! - kiáltott a tábornok.

És kiment a grund közepére. Ott már várta Kolnay a trombitával.

- Hadsegéd!

- Parancs!

- Nekünk valami olyan helyre kell mennünk, ahonnan az egész harcteret láthatjuk. A hadvezérek a csatát rendszerint dombtetőről szokták nézni. Hát mi fel fogunk mászni a kunyhó tetejére.

A következő percben már a kunyhó tetején állottak. A nap megcsillant Kolnay trombitáján, és ez roppant harcias külsőt adott a hadsegédnek. A tüzéseket az erődökből mutogatták egymásnak.

- Nézd...

S ekkor előkerült Boka zsebéből a színházi gukker, mely már szerepelt egyszer, a Fűvészkertben. A vállára akasztotta a szíját, s e percben alighogy némi csekély külsőségekben különbözött a nagy Napóleontól. Hadvezér volt, annyi szent. És vártak.

Történetíróhoz pontos időszámítás illik, tehát pontosan jegyezzük fel, hogy hat perccel ezután a Pál utca felől trombitaszó hangzott. Idegen trombita volt. És erre a hangra fészkelődni kezdtek a zászlóaljok.

- Jönnék! - adták szájról szájra.

Boka egy kicsit elsápadt.

- Most! - mondta Kolnaynak. - Most dől el a birodalmunk sorsa!

Néhány pillanattal ezután mind a két őrszem leugrott a palánk tetejéről, és futva igyekezett a kunyhó felé, melynek tetején a tábornok állt. A kunyhó előtt megálltak és szalutáltak.

- Jön az ellenség!

- Helyre! - kiáltott Boka, és a két őrszem rohant a helyére. Az egyik a sáncba, a másik a Mária utcai sereghez. Boka a szeméhez emelte a távcsövet, és halkán mondta Kolnaynak:

- Vedd a szádhoz a trombitát.

Ez is megtörtént. Aztán hirtelen levette szeme elől Boka a gukkert, pirosság ömlött el az arcán, és lelkes hangon mondta:

- Fújd!

És felharsant a trombitajel. A birodalom mindkét kapuja előtt megálltak a vörösingések. Ezüstvégű lándzsáikon szikrázott a napfény, vörös ingükben, vörös sapkájukban olyanok voltak, mint a vörös ördögök. Az ő trombitáik is rohamot fújtak, és most tele volt a levegő izgató trombitaharsogással. Kolnay egyre fújta, egy pillanatra sem hagyta abba.

- Tata... tra... trara... - hangzott egyre a kunyhó tetejéről.

Boka most Áts Ferit kereste a távcsóval. Felkiáltott:

- Ott van... Áts Feri a Pál utca felől jött... Szebenics is vele van... ott viszi a mi zászlónkat... Kemény dolga lesz a Pál utcai seregnek!

A Mária utca felől jövőket az idősebbik Pásztor vezette. Vörös zászlót lengettek. És harsogott a három trombita szünet nélkül. A vörösingések pedig csak álltak a kapukban, zárt csatasorban.

- Valamit terveznek - mondta Boka.

- Mindegy! - kiáltotta a hadsegéd, egy pillanatra abbahagyva a trombitálást. De a következő pillanatban már tovább fújta teli tüdőből: - Tata... tra... trara...

Aztán hirtelen elhallgattak a vörösingések trombitái. A Mária utca felől jövők hatalmas csataordításban törtek ki:

- Huja, hopp! Huja, hopp!

És berohantak a kapun. A mieink egy pillanatra elibük álltak, mintha fel akarnák venni a harcot, de a következő pillanatban már vad futással rohantak, ahogy a haditerv parancsolta.

- Bravó! - kiáltott Boka. Aztán hirtelen a Pál utca felé nézett. Az Áts Feri serege - nem jött be a kapun. Állott a sereg, mint a cövek, a nyitott kapu előtt, az utcán.

Boka megijedt.

- Mi ez?

- Valami csel - mondta reszketve Kolnay. Majd megint balra néztek. A mieink futottak, s a vörösingések ordítva vetették magukat utánuk.

Most Boka, aki eddig komolyan, majdnem megszeppenve nézte az Áts Feri hadosztályának tétlenségét, egyszerre olyat csinált, amire az ő életében eddig még nem volt példa. Feldobta magasra a sapkáját, ordított egy nagyot, táncolni kezdett a kunyhó tetején, mintha megbolondult volna, úgyhogy a korhadt alkotmány majdnem beszakadt alatta.

- Meg vagyunk mentve! - kiáltotta.

Rárohant Kolnayra, megölelte és megcsókolta. Aztán táncolni kezdett vele. A hadsegéd ebből egy szót sem értett. Meglepetve kérdezte:

- Mi ez? Mi ez?

Boka arrafelé mutatott, ahol Áts Feri állott a seregével mozdulatlanul.

- Látod azt?

- Látom.

- No, hát nem érted?

- Nem én!

- Ó, te buta... mi meg vagyunk mentve! Győztünk! És te nem érted?!

- Nem én!

- Látod, hogy mozdulatlanul állnak?

- Hogyne látnám!

- Nem jönnek be... várnak.

- Látom.

- Hát miért várnak? Mire várnak? Arra várnak, hogy a Pásztor hadosztálya végezzen a Mária utcában. És ők csak akkor fognak támadni. Én ezt rögtön megláttam, mikor látható volt, hogy nem egyszerre támadnak! Az a szerencsénk, hogy ők ugyanolyan haditervet csinálnak, mint mi. Azt akarták, hogy Pásztor kergesse ki seregünk felét a Mária utcába, és akkor a másik felét egyszerre támadják meg: Pásztor hátulról, Áts Feri előlről. De ebből nem esznek! Gyere!

És már mászni is kezdett lefelé.

- Hova?

- Csak gyere velem! Itt nincs mit néznünk, mert ezek ugyan meg nem moccannak. Gyerünk segíteni a Mária utcai seregünknek!

A Mária utcai sereg gyönyörűen csinálta a dolgát. Összevissza futkosott a gépház előtt, az eperfák körül. Ravaszul csinálták, mert még ilyeneket is kiabáltak:

- Jaj! Jaj!

- Végünk van!

- El vagyunk veszve!

A vörösingesek ordítva üldözték őket. Boka most már csak azt figyelte, hogy bele fognak-e menni a csapdába. A mieink ugyanis hirtelen eltűntek a gépház mellett. A sereg fele a kocsi-színbe, a másik fele a kunyhóba menekült.

Pásztor kiadta a jelszót:

- Utánuk! Fogjátok el őket!

És a vörösök utánuk rohantak, a gépház mögé.

- Fújd! - kiáltott Boka.

És a kis trombita megharsant, jelezve, hogy az erődök kezdjék a bombázást. És vékony gyerekhangok diadalordítása jött az első három erőd felől. Tompa pufogás hallatszott. A homokbombák repülni kezdtek.

Boka piros volt, és egész testében reszketett.

- Hadsegéd! - kiáltott.

- Jelen!

- Rohanj a sáncba, és mondd meg, hogy várjanak! Ők csak várjanak. Majd ha rohamot fúvatok, akkor kezdjék. És a Pál utcai erődök is várjanak!

A hadsegéd már rohant is. A kunyhónál azonban hasra feküdt, és a sánc földhányása mögött hason csúszva ment előre a sáncig, hogy a kapuban még mindig mozdulatlanul álló ellenség meg ne lássa. Suttogva adta le a parancsot a legszélsőnek, s aztán úgy, ahogy jött, hason csúszva ment vissza a tábornokhoz.

- Rendben van - jelentette.

A gépház mögött tele volt ordítással a levegő. A vörösingesek azt hitték, hogy győztek. A három erőd derekasan tüzelt, és ez megakadályozta őket abban, hogy felrohanjanak a farakásokra. A szélső erődben, a nevezetes harmadik erődben Barabás ingujjra vetkőzve úgy harcolt, mint egy oroszán. Egyebet se csinált, csak az öregebb Pásztort vette célba. Egymás után puffantak a puha homokbombák a Pásztor fekete fején.

És minden bombával kiáltott egyet Barabás:

- Nesze, öcsém!

A puha homok szemét-száját teleszórta Pásztornak, aki dühösen prüszkölt.

- Megállj, jövök! - ordította haragosan.

- Csak gyere! - kiáltott Barabás, célzott és dobott. Most megint tele lett a szája homokkal a vörösingesnek. Óriási éljenzés tört ki az erődökön.

- Egyél homokot! - kiáltott nekihevíltén Barabás, és két kézzel szórta a bombát, valamennyit Pásztor felé. És a másik kettő se volt rest. A sarokerőd úgy dolgozott, hogy öröm volt nézni. A gyalogos sereg pedig némán kucorgott a kocsiszínbén meg a kunyhóban, várva a parancsot, hogy előrohanjon. A vörösingesek most már az erődök tövében voltak, és a legkeményebb harcot vívták. Pásztor újra parancsot adott:

- Fel a farakásokra!

- Puff! - kiáltott Barabás, és orron dobta a vezért.

- Puff! - vették át a jelszót a többi erődök is, és a felkapaszkodni készülő fejére valóságos homokzáport zúdítottak.

Boka megfogta Kolnay karját.

- Fogytán van a homok - mondta -, innen látom. Már Barabás is csak egy kézzel dobál, pedig a sarokerődben háromszor annyi volt...

Valóban, most mintha gyöngült volna a tüzelés.

- Mi lesz? - kérdezte Kolnay.

Boka most már nyugodt volt.

- Győzni fogunk!

E pillanatban a második számú erőd megszüntette a tüzelést. Nyilván elfogyott a homok.

- Itt a pillanat! - kiáltotta Boka. - Rohanj a kocsiszínbe! Támadjanak!

Ő maga a kunyhóhoz ugrott. Felrántotta az ajtót, és bekiáltott:

- Roham!

És ugyanegy pillanatban rohant elő a két zászlóalj, az egyik a kocsiszínből, a másik a kunyhóból. Épp jókor érkeztek. Pásztor már fél lábbal fenn volt a második erődön. Belekapaszkodtak és lehúzták. A vörösingesek most megzavarodtak. Ők azt hitték, hogy a futó sereg a farakások közé menekült, s hogy az erődök arra valók, hogy ne eresszék be az ellenséget a farakások közé. És íme, egyszerre hátba támadták őket azok, akik az imént még *előlük* futottak...

Komoly haditudósítók, akik igazi háborúban vettek részt, azt mondják, hogy a háború legnagyobb veszedelme a zavar. A hadvezérek az ágyúk százaitól sem félnek úgy, mint egy parányi kis zavartól, mely pillanatok alatt általános kavarodássá szokott növekedni. És ha az igazi, ágyús, puskás hadsereget meggyöngíti a zavar, ugyan hogy vágta volna ki magát ebből a bajból néhány vörös tornaingbe öltözött kis gyalogos katona?

Nem értették a dolgot. Az első pillanatban még azt sem tudták, hogy ezek ugyanazok, akik az imént eltűntek előlük. Azt hitték, ez új hadsereg. Csak mikor ráismertek egyesekre, látták, hogy megint azokkal kerültek össze.

- Honnan a föld alól kerültek ezek elő?! - kiáltott Pásztor, miközben két erős kar belekapaszkodott a lábába, és lehúzta az erődről.

Most Boka is harcolt. Kinézett magának egy vörösingest, és birkózni kezdett vele. Birkózás közben lassan és ügyesen a kunyhó felé szorította. A vörösinges e pillanatban látta, hogy nem boldogul Bokával. Kapta magát tehát, és gáncsot vetett neki. Az erődökről, ahonnan figyelemmel kísérték ezt a párharcot, felhangzott a tiltakozás:

- Gyalázat!

- Gáncsot vetett!

Boka a gáncs következtében elesett. De ugyanabban a pillanatban már talpon is volt. Rákiáltott a vörösre:

- Gáncsot vetettél! Ez törvényt bont!

Intett Kolnaynak, s egy szempillantás alatt a kunyhóba vitték a kapálózó vörösingest. Boka rázárta az ajtót. Lihegve mondta:

- Ostoba volt. Ha rendesen birkózott volna, nem bírtam volna vele. Így azonban jogunk volt kettőnknek ellene menni...

És újból a csatasorba rohant, ahol már párokra oszolva birkóztak a legények. Ami kevés homok még az első két erődben volt, azt arra használták a tüzérek, hogy a birkózó ellenségre szórják. A Pál utcai telekre néző erődök hallgattak. Vártak.

Kolnay épp birkózáshoz akart kezdeni, mikor Boka rárivallt:

- Ne birkózzál! Eridj, vidd a parancsot, hogy az első és a második erőd legénysége menjen át a négyes és ötös erődbe!

Kolnay keresztülvágta magát a birkózók során, és vitte az üzenetet. Az első két erődről csakhamar eltűnt a zászló, mert ezt is magukkal vitték a fiúk az új harcvonalba.

És egyik diadalkiáltás a másik után hangzott fel. De a legnagyobb akkor hangzott, amikor Pásztort, magát a rettenetes, legyőzhetetlen Pásztort Csónakos öltre kapta, és úgy vitte a kunyhó felé. Egy pillanat, és Pásztor már tehetetlen dühvel dörömbölt a kunyhón, csakhogy - belülről...

Óriási lárma tört ki erre. A vörösingések csapata érezte, hogy veszve van. A fejüket végleg elvesztették, amikor a vezérük eltűnt közülük. Most már csak abban bizakodtak, hogy az Áts Feri hadosztálya fogja helyreütni a csorbát. És egyik vörösingest a másik után hurcolták be a kunyhóba, egyre fölhasanó, meg-megújuló diadalordítás közepette, ami elhangzott a Pál utcai küszöbön mozdulatlanul álló sereghez is.

Áts Feri, aki fel-alá sétált az arcvonal előtt, büszke mosollyal mondta:

- Halljátok? Mindjárt megkapjuk a jelt.

Az volt ugyanis a vörösingések közt a megállapodás, hogy mikor a Pásztor-hadosztály végez a Mária utcában, megfúvatják a trombitát, s akkor egyszerre támad Pásztor és Áts Feri. De már akkor a kis Wendauer, aki a Pásztorék trombitása volt, benn dörömbölt a többivel együtt a kunyhóban, és a trombitája homokkal teletömve nyugodott szép csöndesen a harmadik erődben, a hadizsákmányok között...

Míg ezek itt történtek a gépház és kunyhó körül, Áts Feri nyugodtan biztatta az embereit:

- Csak legyetek türelemmel. Amint meghalljuk a trombitajelt, előre!

De a várva várt trombitajel csak nem jött. Az ordítózás, kiabálás egyre gyöngébb lett, sőt határozottan úgy hallatszott, mintha valami zárt helyről jönne... És mikor a két piros-zöld sapkás zászlóalj az utolsó vörösingest is betuszkolta a kunyhóba, s mikor erre kitört a leghatalmasabb diadalordítás, amit a grund még valaha életében hallott, az Áts Feri hadosztályában ideges mozgolódás volt észrevehető. A fiatalabbik Pásztor kilépett a sorból.

- Azt hiszem - mondta -, valami baj történt.

- Ugyan miért?

- Mert ez nem az ő hangjuk, ez csupa idegen hang.

Áts Feri fülelt. Valóban, ő is úgy hallotta, hogy ez idegen torkok muzsikája. De azért nyugodtságot színlelt.

- Nem történt azokkal baj - mondta -, ők csöndben harcolnak. A Pál utcaiak kiabálnak, mert bajban vannak.

E pillanatban, mintha csak azért történt volna, hogy Áts Ferit megcáfolja, tisztán hallható „éljen” harsant fel a Mária utca felől.

- Ejha! - mondta Áts Feri. - Ez éljenzés volt!

A kisebbik Pásztor izgatottan szólt:

- Aki bajban van, nem szokott éljenezni! Talán mégse kellett volna oly biztosra venni, hogy a bátyám serege győzni fog...

És Áts Feri, aki okos fiú volt, most már érezte, hogy nem sikerült a számítása. Sőt már azt is érezte, hogy ezzel az egész serege elvesztette a csatát, mert most öneki magának kell a Pál utcaiak egész seregével fölvenni a harcot. Az utolsó reménye, a várva várt trombitajel pedig nem harsant fel...

Hanem felharsant ehelyett egy másik trombitajel. Egy ismeretlen trombita hangja, mely a Boka seregének szólt. Ez azt jelentette, hogy a Pásztor serege utolsó szál emberéig el van fogva, be van zárva, és hogy most kezdődik meg a támadás a telek felől. S valóban, a trombitajelre kettéoszlott a Mária utcai hadsereg, s egyik része a kunyhó mellett, másik része pedig a hatos erőd mellett bukkant fel, kissé megtépett ruhában, de csillogó szemmel, diadalmas jókedvben, egy győzelmes csata tüzében megedzve.

Most már teljes bizonyossággal tudta Áts Feri, hogy Pásztor serege meg van verve. Egy-két pillanatig farkasszemet nézett az újonnan érkezett két zászlóaljjal, s hirtelen a fiatalabbik Pásztorhoz fordult. Izgatottan mondta:

- De hát ha megverték őket, hol vannak? Ha kiszorították őket az utcára, miért nem sietnek hozzánk?

Kinéztek a Pál utcára, sőt Szebenics elrohant a Mária utcáig. Sehol senki. Egy téglás szekér cammogott végig a Mária utcán, s néhány járókelő ment csöndesen a dolga után.

- Sehol senki! - jelentette kétségbeesve Szebenics.

- De hát mi lett velük?

És csak most jutott eszébe a kunyhó.

- Ezeket bezárták! - kiáltott magánkívül a haragtól. - Ezeket megverték, és bezárták a kunyhójukba!

Most pedig - az iménti cáfolat helyett - megerősítést kapott a kijelentése. Tompa dübörgés hallatszott a kunyhó felől. A bezártak öklükkel verték a deszkát. De hiába. A kis kunyhó ezúttal a Pál utcai fiúk pártján volt. Nem engedte kidönteni sem az ajtaját, sem az oldalát. Keményen állta az ökölcsapásokat. És a foglyok pokoli hangversenyt rendeztek benne. Lármájukkal magukra akarták vonni Áts Feri seregének figyelmét. Wendauer, szegény, akitől elvették a trombitát, tölcsért csinált a két tenyeréből, és abba trombitált torkaszakadtából.

Áts Feri a seregéhez fordult.

- Fiúk - kiáltotta -, Pásztor elvesztette a csatát! Rajtunk áll, hogy megmentjük a vörösingesek becsületét! Előre!

És úgy, ahogy állottak, egyetlen széles sorban bevonultak a telekre, és futólépésben támadtak. De Boka most már megint a kunyhó tetején állott Kolnayval, s a lába alatt dörömbölő, lármázó, visító pokolmuzsikát túlharsogva kiáltotta:

- Fújd meg a trombitát! Roham! Erődök, tűz!

És a sáncárok felé rohanó vörösingesek egyszerre meghököltek. Sorjában négy erőd kezdte őket bombázni. Egy pillanatra elborította őket a homokfelhő, nem láttak.

- Tartalék, előre! - kiáltotta Boka.

A tartalék előrohant, bele a porfergetegbe, neki a támadó sornak. A sáncároknak még mindig tétlenül guggolt a gyalogság, és várta, mikor kerül rá a sor. És az erődökből bomba bomba után vágódott a csatasorba, s nem egy közülük Pál utcai fiú hátán puffant szét.

- Sebaj! - kiáltották. - Előre!

Nagy porfelhő kerekedett. Mikor egy-egy erődből elfogyott a bomba, marékkal dobták a száraz homokot. A telek közepén pedig, a sáncároktól alig húszlépcsnyire toporzékolt, kavargott az egymásba keveredett két sereg, s a porfergetegből csak itt-ott villant ki egy vörös ing vagy egy piros-zöld sapka.

De ez a sereg már fáradt volt, míg Áts Feriék pihent erővel vették fel a küzdelmet. És egy-egy pillanatra úgy látszott, mintha a küzdők közelebb jönnének a sáncárokhoz, ami azt jelentette, hogy nem bírják feltartóztatni az ő emberei a vörösöket. És minél közelebb értek az erődökhöz, annál biztosabban találtak a bombák. Barabás megint a vezérre vetette magát. Most Áts Feri bombázta.

- Nem baj! - kiáltotta. - Edd meg! Hiszen csak homok!

Úgy állt fenn a vár fokán, mint valami gyors kezű kis ördög, vigyorogva, nagyokat kurjantva, miközben villámgyorsan hajolt le újabb bombákért. Áts Feri tartalékja hiába hozott magával kis zsákokban homokot. Ennek most nem vehették hasznát, mert minden emberre szükségük volt a csatasorban. Hát eldobták a zsákokat.

És közben lelkesítően, izgatóan, egyre hangzott mind a két trombita: a Kolnayé a kunyhó tetejéről, meg a fiatal Pásztoré a kavargó tömegeből. Most már csak tízlépcsnyire voltak a sáncároktól.

- No, Kolnay - kiáltotta Boka -, most mutasd meg, mit tudsz! Eredj le a sáncba, ne törődj a bombákkal, és ott lenn fűjd meg a riadót. Kezden tüzelni a sáncárok, és amikor a homokja elfogyott, rohanjon ki!

- Hahó, hó! - kiáltott Kolnay, és leugrott a kunyhó tetejéről. Most már nem csúszott hason, hanem fölemelt fővel szaladt a sáncárok felé. Boka kiabált utána, de hangját elnyomta a lába alatt forrongó pokol dörömbölése meg az Áts Feriék folytonos trombitálása, kiáltozása. Csak nézett utána, nézte, hogy el tudja-e vinni a hírt a sáncba, még mielőtt a vörösingesek meglátják az árokban rejtőzőket.

Egy erőteljes alak vált ki a küzdők közül, és Kolnay felé ugrott. Megkapta a kezét, és birkózni kezdett vele. Vége volt. Kolnay nem teljesíthette a parancsot.

- Magam megyek! - kiáltott kétségbeesve Boka, ő is leugrott a kunyhó tetejéről, és a sáncárok felé szaladt.

- Megállj! - ordította feléje Áts Feri.

Fel kellett volna vennie az ellenséges vezérrel a harcot, de ezzel tán kockára tett volna mindent. Tehát rohant tovább az árok felé.

Áts Feri utána.

- Gyáva vagy! - kiáltott rá. - Elszaladsz előlem! De ne félj, utolérlek!

És utol is érte, épp abban a pillanatban, mikor Boka a sáncba ugrott. Csak annyi ideje volt, hogy elkiálthassa magát:

- Tűz!

És a szembejövő Áts Feri a következő pillanatban egyszerre vagy tíz friss bombát kapott a vörös ingére, a vörös sapkájára és a vörös arcára.

- Ördögök vagytok! - kiáltott. - Most meg a föld alól lövöldöztök?!

De ekkor már kifejlődött az egész vonalon a tüzérségi támadás. Az erődök felülről bombáztak, a sánc alulról. Viharzott a homok, és a lármába most friss hangok vegyültek. Megszólalt a sánc is, mely eddig hallgatni volt kénytelen. Boka elérkezettnek látta a pillanatot a végső támadásra. Ő maga állt a sor szélére, melytől alig kétlépésnyire birkózott Kolnay egy vörösingessel. Kiállott a sánc szélére, előkapta és magasra emelte a piros-zöld zászlót, és kiadta az utolsó parancsot:

- Teljes roham! Előre!

És valóban a föld alól bújt ki egy új sereg. Rohamlépésben támadtak, s gondosan vigyáztak arra, hogy páros birkózásba ne bocsátkozzanak. Zárt sorban mentek a vörösök felé, s szorították őket, el a sánctól.

Barabás lekiáltott az erődről:

- Nincs homok!

- Gyertek le! Roham! - felelt futtában, s erre kezek, lábak jelentek meg az erődök falain, és lemászott a tüzérség. Ez volt a második zárt csatasor, mely lépésben ment az első mögött.

De most már elkeseredett volt a harc. A vörösingesek, vesztüket érezve, nem nagyon tartották be a szabályokat. Nekik a szabályok csak addig kellettek, amíg azt hitték, hogy szabályszerű harccal is győzni fognak. Most azonban sutba dobtak minden formáságot.

Ez veszedelmes volt. Még így is jobban bírták, dacára annak, hogy félannyian voltak, mint a Pál utcaiak.

- A kunyhóhoz! - üvöltött Áts Feri. - Szabadítsuk ki őket!

És az egész gomolyag, mintha megfordult volna, a kunyhó felé kezdett nyomulni. Erre a Pál utcaiak nem voltak elkészülve. Kisiklott előlük a vörösinges had. Mint amikor kalapál valaki, s egyszerre csak azt érzi, hogy elgömbült az ütés alatt a szög, úgy gömbült el balra a támadó sor. Elöl Áts Feri, vadul rohanva, a diadal reményével a hangjában:

- Utánam!

S e pillanatban, mintha a lába elé gurítottak volna valamit, hirtelen megállott. Egy kis gyerekalak ugrott elibe a kunyhó mellől. Megtorpant a vörösinges vezér, és mögötte megállt, egymásnak lökődött a harcoló sereg.

Egy kisfiú állott Áts Feri előtt, egy kisfiú, aki egy fejjel volt kisebb, mint ő. Egy vézna, szőke gyerek emelte két kezét a magasba, tiltólag. És gyerekhang kiáltotta:

- Megállj!

A Pál utcai sereg, mely már megszeppent a hirtelen fordulat miatt, egyszerre harsogó hangon kiáltott fel:

- Nemecek!

És a kis szőke, vékony csontú, beteg gyerek abban a pillanatban öltre kapta a nagy Áts Ferit, és rettenetes erőfeszítéssel, amelyhez csak a láza, a forró, lüktető láza, az önkívülete adta szegény kis testének az erőt, a meglepett vezért annak rendje és módja szerint a földhöz teremtette.

Aztán lerogyott ő is, ájultan.

Ebben a pillanatban minden rend felbomlott a vörösingések közt. Mintha a fejüket vágták volna le: mikor a vezérük elesett, nekik maguknak is meg volt pecsételve a sorsuk. A pillanatnyi zavart felhasználták a Pál utcaiak. Összefogóztak, nagy lánccá alakultak, és kifelé szorították a meglepett sereget.

Áts Feri feltápászkodott, és haragos piros arccal, villogó szemmel nézett szét. Leverte a port a ruhájáról, s látta, hogy egyes-egyedül maradt. A serege már valahol a kapu körül kavargott, összekeveredve a diadalmas Pál utcaiakkal, s ő itt állott egyedül, megverten.

Mellette feküdt a földön Nemecek.

S mikor az utolsó vörösingest is kiszorították a kapun, s a kaput bezárták mögötte, mámoros diadal ült az arcokon. Harsogott az éljen, a győzelmi kiáltás. Boka pedig futva érkezett a gépház felől a tóttal. Vízet hozott.

Most aztán mind a földön fekvő kis Nemecek köré gyűltek, s halálos csönd váltotta fel az imént még nagyban zúgó éljenzést. Áts Feri külön állott, és komoran nézte a győzteseket. A kunyhóban még mindig dörömböltek a foglyok.

De ugyan ki törődött most velük?

Janó óvatosan fölemelte Nemeceket a földről, és a sánc földhányására fektette. Aztán vízzel kezdték mosogatni a szemét, a homlokát, az arcát. És néhány perc múlva felnyitotta a szemét Nemecek. Bágyadt mosollyal nézett körül. Mindenki hallgatott.

- Mi van? - kérdezte csöndesen.

De mindenki annyira el volt fogódva, hogy erre a kérdésre senkinek se jutott eszébe felelni. Értetlenül néztek rá.

- Mi van? - ismételte, és felült a földhányásra.

Most Boka odament hozzá.

- Jobban vagy?

- Jobban.

- Nem fáj semmid?

- Nem.

Mosolygott. Aztán ezt kérdezte:

- Győztünk?

De erre már nemcsak hogy nem hallgatott mindenki, hanem mindenki felelt. Egyszerre riadt a kiáltás minden ajkon:

- Győztünk!

Azzal nem törődött senki, hogy Áts Feri még mindig ott állt egy farakás tövében, és komolyan, bús haraggal nézte a Pál utcaiak családi jelenetét.

Boka szólalt meg:

- Győztünk, és most a végén már majdnem baj történt, és hogy nem történt baj, azt neked köszönhetjük. Ha te hirtelen meg nem jelensz köztünk, és nem leped meg Áts Ferit, akkor kiszabadítják a kunyhóból a foglyokat, és nem tudom, mi történik.

A kis szőke mintha megharagudott volna ezért.

- Nem igaz - mondta -, ezt ti most azért mondjátok nekem, hogy örüljek, azért mondjátok, mert beteg vagyok.

És végigsimította kis homlokát. Most, hogy visszatért arcába a vér, ismét piros volt, látszott rajta, hogy égeti, emészti a láz.

- Most - mondta Boka - azonnal haza fogunk téged vinni. Elég ostobaság volt, hogy idejöttél. Nem is tudom, hogyan eresztettek ide a szüleid.

- Nem eresztettek. Magam jöttem.

- Hogyhogy?

- Az apám elment hazulról, ruhát vitt valahová próbálni. Az anyám pedig átment a szomszédba, melegre tenni a köménymagos levesemet, nem zárta be az ajtót, és azt mondta, hogy ha kell valami, csak kiáltsak. És én akkor egyedül maradtam. És felültem az ágyban, és hallgatóztam. És nem hallottam semmit, de azért mégis úgy éreztem, mintha hallanék valamit. Zúgott valami a fülembe, lovak jöttek, trombita is volt, kiabálás. Hallottam a Csele hangját, mintha azt kiáltotta volna: „Gyere, Nemecek, mert bajban vagyunk!” - aztán hallottam, mikor te kiáltottál: „Ne gyere, Nemecek, te nekünk nem köllesz, mert te beteg vagy, ugye, tudtál jönni, mikor golyóztunk meg mulattunk, bezzeg most nem gyössz, mikor harcolunk, és elvesztjük a csatát!” Ezt mondtad, Boka. Én úgy hallottam, hogy ezt mondtad. No és akkor hamar kiugrottam az ágyból. És elestem, mikor kiugrottam, mert már olyan régen fekszem, hogy egészen el voltam gyöngülve. De föltápázkodtam a földről, és kiszedtem a ruhámat a szekrényből... és a cipőmet is, és hamar felöltöztem. És már fel voltam öltözve, mikor az anyám bejött. Mikor hallottam a lépését, hogy jön, hamar beugrottam az ágyba ruhástul, és magamra húztam a paplant, egészen a szájamig, hogy ne lássa rajtam a ruhát. Akkor azt mondta az anyám: „Csak bejöttem megkérdezni, hogy nincs-e szükséged valamire.” És én azt mondtam: „Nincs”, és ő megint kiment, és akkor én elszöktem hazulról. De én nem vagyok egy hős, mert én nem tudtam, hogy az olyan fontos, mert én csak bejöttem ide harcolni a többiekkel, hanem mikor megláttam az Áts Ferit, akkor arra gondoltam, hogy én azért nem harcolhattam veletek, mert ez engem a hideg vízben megfűrésztött, és akkor nagyon el voltam keseredve, és gondoltam: „Na, Ernő, most vagy soha” - és behunytam a szememet, és... és... nekiugrottam...

Oly hévvel beszélte ezt el a kis szőke, hogy egészen belefáradt. Köhögni kezdett.

- Ne beszélj tovább - mondta Boka -, majd elmondod máskor. Most haza fogunk téged vinni.

Most Janó segítségével egyenkint kibocsátották a kunyhóból a foglyokat. Amelyiknél még volt fegyver, attól elvették. És rendre, szomorúan ballagott ki valamennyi a Mária utca felől. És a kis fekete vaskémény most mintha gúnyosan pöfögött, köpködött volna. És utánuk sivített a gőzfűrés, mintha ő is barátja lett volna a Pál utcai győztes seregnek.

Áts Feri maradt utoljára. Még mindig egy farakás tövében állott, és a földet nézte. Kolnay és Csele odalépett hozzá, és el akarta tőle venni a fegyverét.

De Boka rájuk szólt:

- Ne bántsátok a vezért!

Azzal odaállt Áts Feri elé.

- Tábornok úr - mondta neki -, maga hősiezen harcolt!

A vörösinges szomorúan nézett rá, mintha azt mondta volna neki: „Mit érek én most már a te dicséreteddel?”

Boka pedig hátrafordult és vezényelt:

- Tisztelegj!

S erre a Pál utcai seregben elnémult a csevegés. Valamennyien sapkájukhoz emelték a kezüket. Előttük állott mereven Boka, ő is a sapkájához emelt kézzel. És a szegény Nemecekben is fölébredt most a közlegény. Nagy nehezen föltápáskodott a földhányásról, s támolyogva, úgy, ahogy tudott, ő is vigyázba vágta magát, és szalutált. Tisztelgett szegény annak, aki oka volt az ő nagy betegségének.

És Áts Feri, miután viszonzta a tisztelgést, elment. A fegyverét magával vitte. Ő volt az egyetlen, aki magával vihette. A többi fegyver: a híres ezüstvégű lándzsa, a sok ezüstös indián csatabárd ott hevert halomban a kunyhó bejárata előtt. A 3. számú erődre pedig ki volt tűzve a visszahódított zászló. Geréb vette vissza Szebenicstől a legerősebb harc hevében.

- Geréb itt van? - kérdezte nagyra nyílt, csodálkozó szemmel Nemecek.

- Igen - állt elő Geréb.

A kis szőke kérdőleg nézett Bokára. Boka pedig felelt:

- Itt van, és jóvátette a hibáját. És ezennel visszaadom neki a főhadnagyi rangját.

Geréb elpirult.

- Köszönöm - mondta. Aztán csöndesen hozzátette: - De...

- Mi az a „de”?

Geréb zavartan szólt:

- Tudom, hogy ehhez nincs jogom, mert ez a tábornoktól függ, de... én úgy gondolom... én úgy tudom, hogy Nemecek még mindig közlegény.

Nagy csönd lett. Gerébnek ebben igaza volt. A nagy izgalomban mindenki megfeledezett arról, hogy az, akinek immár harmadszor köszönhetek mindent, még mindig közlegény.

- Igazad van, Geréb - szólt Boka. - És mindjárt teszünk is róla. Ezennel kinevezem...

De Nemecek közbevágott:

- Én nem akarom, hogy kinevezz... én nem azért tettem... én nem azért jöttem ide...

Boka szigorúnak akart látszani. Rákiáltott:

- Nem az a fő, hogy miért jöttél ide, hanem az a fő, hogy mikor már itt voltál, mit csináltál. Ezennel kinevezem Nemecek Ernőt kapitánnyá!

- Éljen!

Ezt mindenki egyszerre kiáltotta. És mindenki szalutált az új kapitánynak, még a hadnagyok és főhadnagyok is, sőt legelöl állott maga a tábornok, és olyan katonásan kapta a kezét a sapkájához, mintha ő lett volna a közlegény, és a kis szőke a tábornok.

Észre se vették, hogy egy szegényes ruhába öltözött kis asszony sietett végig a hátuk mögött a grundon, és most egyszeribe elibük került.

- Jesszus! - kiáltotta. - Hát itt vagy? Mindjárt tudtam, hogy ide jöttél!

Nemecek édesanyja volt. Sírt szegény, mert már mindenütt kereste a kis beteg fiát, s ide csak azért jött, hogy kérdezősködjék a fiúknál utána. A fiúk körülvették és csitították. A szegény asszony pedig fölpackolta, a maga kendőjét a nyakába kerítette, és vitte hazafelé.

- Kísérjük el! - kiáltotta Weisz, aki eddig egy szót se szólt.

És ez az ötlet mindenkinek tetszett.

- Kísérjük el! - kiáltotta mindenki, és már szedelőztek is fel. A zsákmányfegyvereket hamar bedobálták a kunyhóba, és az egész raj a szegény asszony után zúdult, aki magához szorította a fiát, hogy a saját teste melegéből is adjon neki valamit, és sietve vitte hazafelé.

A Pál utcán kettős rendekbe sorakoztak, úgy mentek utána. Már rájuk borult az alkonyat. Gyűjtogatták a lámpákat, és a boltokból erős világosság áradt ki a gyalogjáróra. Az emberek, akik az utcán sietve mentek a dolguk után, meg-megálltak egy pillanatra, mikor ez a különös menet mellettük elhaladt. Elöl egy sovány, szőke kis asszony, aki kisírt szemmel, sietve ment, magához szorítva egy kisgyereket, akinek csak az orra látszott ki egy nagy kendőből - mögöttük egy sereg katonásan lépő, párosával sorakozott fiú, valamennyi egyforma piros-zöld sapkával a fején.

Voltak olyanok is, akik mosolyogtak. Egy-egy csirkefogó hangosan nevetett rajtuk. De ők erre most nem adtak semmit. Még maga Csónakos is, aki máskor az ilyen nevetést rögtön és a lehető legalaposabban szokta megtorolni, most nyugodtan ment a többi között, nem is törődve a vidám mesterlegényekkel. Ez olyan komoly és szent dolog volt az ő szemükben, hogy ezt nem zavarhatta meg a világ legvidámabb csirkefogója sem.

Nemecsek anyjának pedig kisebb gondja is nagyobb volt annál, hogy a hadsereggel törődjék. A Rákos utcai kis ház kapujánál azonban kénytelen volt megállni, mielőtt belépett volna rajta, mert a kisfia megbicsakolta magát, és nem volt az a földi hatalom, amely be tudta volna húzni a kapu alá. Kibontakozott az anyja karjából, és odaállt a fiúk elé.

- Szerbusztok! - mondta.

Sorra kezét fogtak vele a fiúk. A keze forró volt. Aztán eltűnt anyjával a sötét kapualjban. Egy ajtó csapódott az udvarban, egy kis ablakban világosság gyúlt ki. És csönd lett.

A fiúk azon vették észre magukat, hogy egyikük se mozdult a ház elől. Nem szóltak egymáshoz, csak néztek, bámultak be az udvarra, arra a kis világos ablakra, amely mögött a kis hőst most visszafektették az ágyába. Végre aztán sóhajtott egy nagyon szomorút valamelyik. Csele azt mondta:

- Mi lesz?

És erre ketten-hárman elindultak a sötét kis utcán az Üllői út felé. Most már mind fáradtak voltak, kimerítette őket a harc. Hűvös széljárta az utcát, erős tavaszi szél, amely az olvadó havak hideg leheletét hozza a hegyekről.

Majd másik csoport indult meg, le, a Ferencváros felé. Végre nem maradt a kapu előtt más, csak Boka meg Csónakos. Csónakos fészengett, várta, hogy Boka menjen. De mivel Boka meg se mozdult, szerényen megszólalt:

- Jössz?

Boka csöndesen mondta:

- Nem.

- Maradsz?

- Igen.

- Hát... akkor szerbusz!

És elment szép lassan, csoszogva ő is. Boka utána nézett, és látta, hogy vissza-visszafordul. Majd a sarkon eltűnt. És a kis Rákos utca, mely szerényen húzódik meg a lármás, lóvasutas Üllői út mellett, most sötétben, csendben nyugodott. Csak a szél zúgott rajta végig, s erősen zörgette a gázlámpák üvegtábláit. Egy-egy hevesebb szélrohamra egymás után végigcsörgött valamennyi, mintha valami titkos, csörömpölő jelet adtak volna egymásnak a reszkető, libegő-lobogó gázlángok. Ember e pillanatban nem volt más az egész kis utcában, mint Boka János, a tábornok. És mikor Boka János, a tábornok, szétnézett az utcán, és látta, hogy egyedül van, akkor úgy összeszorult a szíve, hogy Boka János, a tábornok, nekidőlt a kapu félfájának, és keservesen, szívből, amúgy istenigazában sírva fakadt.

Ő is érezte, tudta azt, amit egyikük sem mert kimondani. Ő is látta, mint pusztul az ő közlegénye lassú, szomorú elmúlással. Tudta, mi lesz ennek a vége, s tudta, hogy már nemsokára lesz vége. Nem bánta ő most, hogy győztes hadvezér, nem bánta, hogy ezúttal először nem volt férfias, komoly, nem bánta, hogy kitört belőle a gyerek, csak sírt, és egyre ezt mondotta:

- Kis barátom... édes jó barátom... édes jó kis kapitányom...

Arra jött egy ember, és rászólt:

- Mit sírsz, kisfíú?

De ennek nem felelt. Az ember vállat vont és otthagya. Aztán egy szegény asszony jött nagy kosárral, az is megállt, de az nem szólt. Nézte egy kicsit, aztán ő is elment. Majd egy alacsony termetű emberke jött, s befordult a ház kapuján. Onnan nézett rá vissza. Megismerte.

- Te vagy az, Boka János?

Boka ránézett.

- Én vagyok, Nemecek úr.

A szabócska volt, hozta a ruhát a karján. Budán volt, ahová próbálni vitte a fércelt ruhát. De ez az ember már értette Bokát. Ez se azt nem kérdezte tőle: „Mit sírsz, kisfíú?” - se meg nem bámulta, hanem odament melléje, megölelte okos kis fejét, és versenyt kezdett vele sírni. Úgy, hogy fölébresztette Bokában a tábornokot.

- Ne sírjon, Nemecek úr - mondta a szabónak.

A szabó megtörülte a szemét a keze fejével, és intett egyet a levegőbe. Mintha azt mondta volna: „Úgyis mindegy már minden, legalább egy kicsit kipityeregtem magamat.”

- Isten megáldjon, kisfiam! - mondta a tábornoknak. - Eredj szépen haza.

És bement az udvarba.

Most aztán Boka is megtörülte a szemét, és nagyot sóhajtott. Körülnézett az utcán, és hazafelé akart indulni. De mintha valami nem eresztette volna. Tudta, hogy nem használ vele semmit, de úgy érezte, mintha szent, komoly kötelessége volna most itt maradni, és díszőrséget állani a haldokló katonája háza előtt. Néhány lépést sétált a kapu előtt. Aztán átment a túlsó oldalra, és onnan nézte a kis házat.

Most lépések kopogtak az elhagyott kis utca csöndjében. „Valami munkás megy hazafelé” - gondolta, és lehorgasztott fővel sétált a túlsó oldalon. Tele volt mindenféle furcsa gondolattal, ami eddig még soha nem jutott az eszébe. Az élet meg a halál járt az eszébe. És sehogy se tudott eligazodni ebben a nagy kérdésben.

A lépések egyre közelebről hangzottak, de most úgy hallatszott, mintha az, aki jön, meglassította volna a járását. Óvatosan ment egy fekete árny a házak tövében, s a Nemecekék előtt megállott. Benézett a kapun. Be is ment egy pillanatra a kapu alá, aztán megint kijött. Megállt. Várt. Aztán fel-alá kezdett járni a ház előtt, s mikor először ért az egyik gázlámpa alá, a szél félrefújta a kabátja szárnyát. Boka odanézett. A kabát alól vörös ing villant elő.

Áts Feri volt.

És most farkasszemét nézett egymással a két vezér. Életükben először álltak egymással szemtől szembe, négyszemközt. Itt találkoztak, ez előtt a szomorú ház előtt. Az egyiket a szíve hozta ide, a másikat a lelkiismerete. Nem szóltak egymáshoz egy szót sem. Csak nézték egymást. Aztán Áts Feri megindult, és tovább járt fel-alá a ház előtt. Soká, nagyon soká járt. Addig, amíg a házmester elő nem került a sötét udvarból, hogy bezárja a kaput. Akkor odament Áts Feri hozzá, megemelte a kalapját, és csöndesen kérdezett tőle valamit. Elhallatszott Bokáig, amit a házmester felelt. Azt mondta:

- Rosszul.

És becsapta a nagy, nehéz kaput. Ez a dörrenés felzavarta az utca csöndjét, de aztán elhalt, mint hegyek közt a mennydörgés.

Áts Feri elindult, lassan. Jobbra ment. És Bokának is haza kellett már mennie. Süvöltött a hideg szél, és az egyik hadvezér jobbra ment, a másik balra. Még ekkor sem szóltak egymáshoz egy szót sem.

És most végleg elaludt a friss tavaszi éjszakában a kis utca, melyben most már egyedül sétált, uraskodott a szél, megrázva a lámpák üvegjét, megtépázva a sárga gázlángok fényes üstökét, megríkatva egy-két rozsdás szélkakast. Befűjt minden hasadékon, befűjt még abba a kis szobába is, ahol az asztalnál egy szegény kis szabó ült, újságpapírosba göngyölt szalonna mellett, csöndesen vacsoráztatva, s ahol egy kis ágyban egy kis kapitány lihegett, forró arccal, égő szemmel. Megzörgette az ablakot, meglebbentette a petróleumlámpa lángját. A csöpp asszony betakarta a gyerekét:

- Fúj a szél, kisfiam.

A kapitány pedig szomorú mosolygással, alig hallhatóan, szinte súgva mondta:

- A grund felől fúj. Az édes grund felől fúj...

IX.

Néhány oldal a gittegylet nagykönyvéből:

BEJEGYZÉS

A mai közgyűlésen a következő határozatokat hoztuk, és bejegyezzük őket az egyleti nagykönyvbe.

1. §

A nagykönyv 17-dik oldalán van egy beírás, amely így hangzik: nemecek ernő, kisbetűvel. Ezen beírás ezennel érvénytelen. Mert ezen beírás tévedésen alapult, és ezennel a közgyűlés kijelenti, hogy a nevezett tagot ok nélkül sértette meg az egylet, és ő ezt tisztességesen tűrte, a háborúban mint valóságos hős vett részt, mely történelmi tény. Az egylet ezért kijelenti, hogy a múltkori beírás az egylet hibája, és hogy ezennel a jegyző ideírja a tag nevét végig csupa nagybetűvel.

2. §

Ezennel beírom végig csupa nagybetűvel:

NEMECSEK ERNŐ

Leszik jegyző s. k.

3. §

A gittegylet közgyűlése egyhangúlag köszönetet szavaz Boka János Tábornokunknak azért, mert a tegnapi harcot úgy vezette, mint egy hadvezér a történelemkönyvben, és tiszteletünk jeléül elhatároztuk, hogy a gittegylet minden egyes tagja köteles otthon a történelemkönyvében a 168-dik lapon, fölülről a 4-dik sorban „Hunyadi János” cím mellé tintával odaírni: „és Boka János”. Ezt azért határoztuk el, mert megérdemli tőlünk a hadvezér, mert ha ő nem csinálta volna olyan jól, akkor a vörösingesek megverték volna minket. És mindenki köteles a „Mohácsi vész” című fejezetben Tomori érsek neve fölé, mert őtet is megverték, ceruzával odaírni: „és Áts Ferenc”.

4. §

Miután Boka János Tábornok tiltakozásunk dacára és erőszakkal lefoglalta az egyleti vagyont (24 kr.), mert hadicélokra mindenkinek oda kellett adni, amije volt, és pedig ebből csak egy trombitát vettek 1 forint 40-ért, pedig a Róser-bazárban lehet kapni 60-ért és 50-ért, mégis muszájt nekik a drágábbat venni, mert erősebb hangja van, és pedig elfoglaltuk a vörösingesektől az ő harci trombitájukat, és most már van két trombita, pedig már egy se kell, és ha éppen kell, hát elég egy is, hát elhatároztuk, hogy az egylet kérje vissza az egyleti vagyont (24 kr.), és inkább a Tábornok adja el valahol a trombitát, de nekünk a pénzünk kell (24 kr.), amit ő meg is ígért.

5. §

Az egyleti elnök, Kolnay Pál ezennel megrovást kap a tagoktól, mert az egyleti gittet ki hagyta száradni. Miután a vitát jegyzőkönyvbe kell foglalni, a vitát ezennel jegyzőkönyvbe foglalom:

Elnök: Én a gittet azért nem rágtam, mert a háborúval voltam elfoglalva.

Barabás tag: Ja, ez nem kifogás!

Elnök: Barabás mindig heccel, és én rendreutasítom, és szívesen megrágom a gittet, mert tudom, mi a tisztesség, és azért vagyok elnök, hogy rágjam az alapszabályok szerint, de heccelni nem hagyom magamat.

Barabás tag: Én nem heccelek senkit.

Elnök: De heccelsz!

Barabás tag: De nem!

Elnök: De igen!

Barabás tag: De nem!

Elnök: Jó, legyen tied az utolsó!

Richter tag: Tisztelt egylet! Én azt indítványozom, hogy az elnök ellen írjunk be a nagykönyvbe egy megrovást, mert elmulasztotta a kötelességét.

A tagok: Úgy van! Úgy van!

Elnök: Én csak arra hivatkozom, hogy most az egyszer bocsásson meg nekem az egylet, legalább azért, mert tegnap olyan jól harcoltam, mint egy vad oroszlán, és én voltam a hadsegéd, és én a legnagyobb veszélyben kirohantam a sánkra, és lenyomott a földre az ellenség, és szenvedtem a birodalomért, hát most mért szenvedjek még külön is, mert nem rágtam meg a gittet?

Barabás tag: Az más!

Elnök: Az nem más!

Barabás tag: De más!

Elnök: De nem!

Barabás tag: De igen!

Elnök: Jó, legyen tied az utolsó.

Richter tag: Kérem indítványom elfogadását.

Egylet: Elfogadjuk, elfogadjuk!

A bal oldalon: De nem fogadjuk el!

Elnök: Szavazzunk!

Barabás tag: Kérek név szerinti szavazást.

Elnök: Név szerinti szavazás.

Szavazás megejtetik.

Elnök: Három szótöbbséggel kimondta az egylet, hogy Kolnay Pál elnök megrovásban részesül. Ez disznóság.

Barabás tag: Az elnöknek nincs joga gorombáskodni a szótöbbséggel.

Elnök: De van!

Barabás tag: De nincs!

Elnök: De van!

Barabás tag: De nincs!

Elnök: Jó, legyen tied az utolsó!

A napirendnek nem lévén több pontja, elnök az ülést bezárja.

Aláírva:

Leszik jegyző s. k.

Kolnay elnök s. k.

még most is fenntartom,
hogy disznóság.

X.

A Rákos utcai kis sárga házban nagy volt a csönd. Még a lakók is, akik rendszerint hangos pletykára szoktak gyűlni az udvarra, most lábujjhegyen mentek el a Nemecek szabó ajtaja előtt.

A cselédek hátravitték porolni a ruhát meg a szőnyeget az udvar legvégébe, és ott is csak kíméletesen bántak velük, csak hogy a beteg meg ne hallja a lármát. Ha a szőnyegek álmélkodni tudtak volna, most el is álmélkodtak volna azon, hogy a dühös püfölés helyett ma szelíd kis ütésekben van részük...

És be-benéztek a lakók az üvegajtón.

- Hogy van a kisfiú?

Mindenik ezt a választ kapta:

- Rosszul, nagyon rosszul.

A jó asszonyok hoztak egyet-mást.

- Asszonyság, fogadja el ezt a kis jó bort...

Vagy:

- Ha meg nem sértem, itt van egy kis cukorféle...

A kis szőke asszony, aki kisírt szemmel nyitogatta az ajtót a jószívűeknek, megköszönte szépen az ajándékokat, de hasznukat bizony nem nagyon vette. Meg is mondta egyiknek-másiknak:

- Nem eszik szegényke, már két napja alighogy belé tudjuk önteni azt a pár kanál tejecskét.

Három órakor hazajött a szabó. Az üzletben volt, ahonnan munkát hozott haza. Vigyázva, csöndesen nyitott be a konyhába, és nem is kérdezett semmit a feleségétől.

Csak ránézett. És a felesége meg őreá nézett. És már mind a ketten értették is egymást. Csöndesen állottak egymással szemben, a szabó le se tette a kabátokat, amelyeket a karján hozott.

Aztán lábujjhegyen bementek mind a ketten a szobába, ahol a kisfiú feküdt az ágyon. Bizony nagyon megváltozott a Pál utca egykor vidám közlegénye, most szomorú kapitánya. Lesoványodott, a haja megnőtt, az arca beesett. Nem volt halavány, és talán éppen az volt a dologban a szomorú, hogy mindig piros volt a két orcája. Nem egészséges pirosság volt ez. A belső tűznek volt a sugárzása, ami napok óta szüntelenül égette.

Megállottak az ágy mellett. Szegény, egyszerű emberek voltak, akik sok bajon, viszontagságon, búbanaton mentek már keresztül, hát nem sopánkodtak. Csak állottak lehorgasztott fővel, és a földet nézték. Aztán nagy csöndesen megkérdezte a szabó:

- Alszik?

Az asszony nem is mert szóval felelni, csak a fejével bólintott igent. Mert most már úgy feküdt az ágyban a kisfiú, hogy még azt sem lehetett tudni: alszik-e, vagy ébren van.

Szerény kopogtatás hallatszott kívülről, az udvari ajtó felől.

- Talán a doktor - súgta az asszony.

A férje küldte:

- Nyiss ajtót!

Az asszony kiment, és ajtót nyitott. Boka állt a küszöbön. Az asszonyka arcán szomorú mosoly jelent meg, mikor a fia barátját meglátta.

- Bejöhetek?

- Be, fiam.

Bejött.

- Hogy van?

- Sehogy.

- Rosszul?

Meg se várta a feleletet, bement ő is a szobába. Az asszony utána. És most hárman állottak az ágy mellett, és hárman nem szóltak egy szót sem. S ahogy így állottak az ágy mellett, a kis beteg, mintha megérezte volna, hogy őt nézik, hogy miatta hallgatnak, csöndesen, lassan kinyitotta a szemét. Előbb az apjára nézett nagy szomorúan, aztán az anyjára. Mikor azonban végül Bokát meglátta, elmosolyodott. Alig hallható, gyöngye hangon mondta neki:

- Te itt vagy, Boka?

Boka közelebb lépett az ágyhoz.

- Itt vagyok.

- Itt is maradsz?

- Itt.

- Egészen addig, amíg meghalok?

Most erre nem tudott mit felelni Boka. Rámosolygott a barátjára, aztán mintegy tanácsot kérve, hátranézett az asszonyra. De az asszony akkor már háttal fordulva állott, és a köténye csücskét valahova a szeme közelébe emelte.

- Bolondot beszélsz, fiam - mondta a szabó, és köszörülte a torkát. - Khm! Khm! Bolondot beszélsz.

De Nemecek Ernő ezúttal rá se hederített arra, amit az apja mondott. Bokára nézett, és intett a fejével az apja felé.

- Ezek nem tudják - mondta.

Most Boka is megszólalt:

- Dehogynem tudják. Jobban tudják, mint te.

Megmozdult, valahogy nagy nehezen föltápászkodott a vánkosáról, és felült az ágyban. Nem tűrte, hogy segítsenek neki. Felemelte az ujját a levegőbe, és komolyan mondta:

- Ne hidd el nekik, amit mondanak, mert csak heccből mondják. Én tudom, hogy meghalok.

- Nem igaz.

- Azt mondtad: nem igaz?

- Azt.

Szigorúan nézett rá.

- Hát én hazudok talán?

Csítították, hogy ne haragudják, mert senki sem vádolja hazugsággal. De ő ezúttal szigorú volt, és rossz néven vette, hogy nem hisznek neki. Tekintélyes arcot vágott, és kijelentette:

- Hát szavamat adom neked, hogy meghalok!

A házmesterné dugta be a fejét az ajtón.

- Asszonyság... az orvos.

Bejött az orvos, és mindenki tisztelettel üdvözölte az orvost. Nagyon szigorú öregember volt a doktor. Egy szót se szólt. Nagy mogorván biccentett egyet a fejével, és egyenesen az ágyhoz ment. Megfogta a fiú kezét, aztán a homlokát simította végig. Majd a mellére hajtotta a fejét, és hallgatózott. Az asszony nem állta meg, hogy meg ne kérdezze:

- Kérem... doktor úr... rosszabbul van?

Most szólt először az orvos:

- Nem.

De ezt nagyon furcsán mondta. Úgy mondta, hogy rá se nézett az asszonyra. Aztán vette a kalapját, és indult. A szabó szolgálatkészzen szaladt ajtót nyitni neki.

- Kikísérem, doktor úr.

Mikor a konyhában voltak, a doktor intett a szemével a szabónak, hogy csukja be a szobaajtót. A szegény szabó sejtette, hogy mit jelent az, mikor a doktor négyszemközt akar vele beszélni. Becsukta az ajtót. Most mintha valami barátságosabb kifejezést öltött volna az orvos arca.

- Nemecek úr - mondta neki -, maga férfiember, én magával őszintén fogok beszélni.

A szabó lehajtotta a fejét.

- Ez a kisfiú már nem éri meg a reggelt. Talán még az estét se.

Meg se mozdult a szabó. Csak néhány pillanat múlva kezdett némán bólogatni a fejével.

- Azért mondom - folytatta az orvos -, mert maga szegény ember, és baj volna, ha a csapás váratlanul érné. Hát... jó lesz, ha... ha gondoskodik... ha gondoskodik arról... amiről ilyenkor gondoskodni szokás...

Nézte még egy kicsit, aztán hirtelen a vállára tette a kezét.

- Isten áldja meg! Egy óra múlva visszajövök.

A szabó már nem hallotta ezt. Csak bámulta maga előtt a konyha tisztára súrolt tégláját. Észre se vette, hogy az orvos kiment. Csak egyre az kavargott a fejében, hogy gondoskodni kell. Valami olyanról kell gondoskodni, amiről ilyenkor gondoskodni szokás. Mit értett ez alatt az orvos? Csak nem koporsót?

Betámolygott a szobába, és leült egy székre. Nem lehetett szavát venni, hiába ment hozzá a felesége.

- Mit mondott a doktor?

Csak bólogatott, bólogatott.

Most mintha valami vidámság ömlött volna el a kisfiú arcán. Bokához fordult.

- Te János. Gyere ide!

Odament hozzá.

- Ülj ide az ágyam szélére. Mersz?

- Hogyne mernék! Ugyan miért ne mernék?

- Mert esetleg félsz attól, hogy meg talállok halni, amikor te éppen itt ülsz az ágyamon. De ettől nem kell félni, mert ha én érzem, hogy meghalok, akkor én előbb szólok.

Odaült mellé.

- No, mit akarsz?

- Te - mondta a kisfiú, átölelve a nyakát és a füléhez hajolva, mintha valami nagy titkot mondana neki -, mi lett a vörösingésekkel?

- Megvertük őket.

- De aztán?

- Aztán hazamentek a Fűvészkertbe, és gyűlést tartottak. Vártak egészen késő estig, de Áts Feri nem jött. Aztán megunták a várást, és elmentek haza.

- Hát miért nem jött Áts Feri?

- Mert szégyellte magát. És tudta, hogy le fogják csapni a vezérségről, mert elvesztette a csapatát. Aztán ma ebéd után megint gyűlést tartottak. Erre már eljött Áts Feri. Tegnap itt láttam éjszaka a házatok előtt.

- Itt?

- Igen. Megkérdezte a házmestertől, hogy jobban vagy-e.

Erre nagyon büszke lett Nemecek. Nem hitt a füleinek.

- Ő maga?

- Ő maga.

Jólesett neki. Boka folytatta:

- Hát mondom, gyűlést tartottak a szigeten, és nagy lármát csaptak. Borzasztó veszekedés volt, mert mindenki le akarta csapatni Áts Ferit, és csak ketten voltak az ő pártján: a Wendauer meg a Szebenics. És a Pásztorok nagyon ellene voltak, mert az idősebbik Pásztor akart vezér lenni. És az lett a vége, hogy le is csapták a vezérségről, és vezérré választották az idősebbik Pásztort. De tudod, mi történt?

- Mi?

- Az történt, hogy mikor végre lecsöndesedtek, és megvolt az új vezér, akkor odament a szigetre a fűvészkerti őr, és azt mondta nekik, hogy az igazgató ezt a lármát nem tűri tovább, és kidobta őket a kertből. A szigetet meg bezárták. Ajtót tettek a hídra.

Ezen szívből nevetett a kapitány.

- Na, ez jó! - mondta. - És honnan tudod?

- Kolnay mesélte. Most, mikor idejöttem, találkoztam vele. Ment a grundra, mert megint közgyűlése van a gittegyletnek.

Erre a szóra elfintorította az arcát a kisfiú.

Halkan azt mondta:

- Ezeket már nem szeretem. Ezek kisbetűvel írták a nevemet.

Boka sietett megnyugtatni:

- Már kijavították. Nemcsak hogy kijavították, de csupa nagybetűvel írták be a nagykönyvbe a nevedet.

Nemecsek tagadólag rázta a fejét.

- Ez nem igaz. Ezt te nekem csak azért mondd, mert beteg vagyok, és meg akarsz vigasztalni.

- Dehogyan azért mondom. Azért mondom, mert igaz. Szavamra mondom, hogy igaz.

A kis szőke megint fölemelte sovány ujjacskáját a levegőbe.

- Most még a szavadat is adod a hazugságra, hogy megvigasztalj.

- De...

- Ne beszélj!

Rákiáltott. Ő, a kapitány, a tábornokra! A szó szoros értelmében rákiáltott, ami a grundon rettenetes bűn lett volna, de itt nem volt az. Boka mosolyogva tűrte.

- Jó - mondta -, ha nem hiszed nekem, majd meglátod mindjárt magad. Külön díszokiratot csináltak a számodra, és mindjárt itt lesznek veled. Elhozzák neked. Eljön az egész egylet.

De a kis szőke még most se hitte.

- Ha majd látom, akkor elhiszem!

Boka vállat vont. Azt gondolta magában: „Még jobb is, hogy nem hiszi, legalább annál nagyobb lesz az öröme, ha meglátja őket.”

De ezzel a dologgal akaratlanul is felizgatta a beteget. Nagyon bántotta szegényt ez az igazságtalanság, amit a gittegylet vele szemben elkövetett. Önmagát ingerelte.

- Látod - mondta -, amit ezek velem elkövettek, az csúnyaság volt!

Boka már nem mert szólni, mert félt, hogy még izgatottabbá lesz. Sőt mikor megkérdezte tőle:

- Ugye, igazam van?

Ráhagyta:

- Igazad van.

- Pedig - mondta Nemecsek, és felült a párnájára -, pedig én úgy harcoltam értük is, mint a többiekért, hogy nekik is megmaradjon a grund, pedig én tudom, hogy én magamnak nem harcoltam, mert én már többé úgyis soha nem látom a grundot.

Elhallgatott. Törte kis fejét ezen a rettenetes gondolaton, hogy nem látja többé a grundot. Gyerek volt. Szívesen itt hagyott volna mindent ezen a földön, csak a grundot, a grundot, az „édes grundot” ne kellett volna itt hagynia.

És ami az egész betegsége folyamán nem történt meg vele, most erre a gondolatra könnyek szöktek a szemébe. De nem a szomorúság rikkantta meg, hanem a tehetetlen harag az ellen a hatalmas valami ellen, ami nem engedi, hogy még egyszer elmenjen a Pál utcába, az erődök alá, a kunyhó mellé. Most eszébe jutott a gépház, a kocsiszín, a két nagy eperfa, amelyről levelet

szokott szedni Cselének, mert Cselének nagy selyemhernyó-tenyésztete volt otthon, és azoknak kellett az eperfalevél, és Csele gigerli volt, és Csele sajnálta a finom ruháját fáramászással tönkretenni, és Csele ezért őt küldte fel a fára, mert ő volt a közlegény. A nyurga kis vas-kéményre gondolt, mely vígan pöfögött, s fújta a tiszta kék ég felé a hófehér gőzfelhőcskéket, melyek gyorsan, pillanat alatt oszlottak semmivé. És mintha idáig hallatszott volna az az ismerős, süvítő hang, amit a gőzfűrés ad, mikor nekimegy a hasábfának, és apróra metéli.

Kipirult az arca, felragyogott a szeme. Felkiáltott:

- A grundra akarok menni!

És mivel senki se felelt erre a kiáltására, megismételte, de most már dacosabban, követelő hangon:

- El akarok menni a grundra!

Boka megfogta a kezét:

- Majd eljössz a jövő héten, ha meggyógyulsz, megint eljössz.

- De nem! - erősködött. - Most akarok odamenni! Most rögtön! Adjátok rám a ruhámat, és én fölteszem a fejemre a Pál utcai sapkát!

A párnája alá nyúlt, és diadalmas arccal kotorászta onnan elő a laposra nyomott piros-zöld sapkát, amelytől egy pillanatra se vált meg. Föltette a fejére.

- Adjátok rám a ruhámat!

Az apja búsan mondta:

- Majd ha meggyógyulsz, Ernő.

De most már nem lehetett bírni vele. Ahogy beteg tüdeje bírta, kiabált:

- Én nem gyógyulok meg!

És miután ezt parancsolólag mondta, senki se mondott neki ellent.

- Nem gyógyulok meg! - kiáltotta. - Ti hazudtok nekem, mert én jól tudom, hogy meghalok, és én ott halok meg, ahol nekem tetszik. Én ki akarok menni a grundra!

Persze erről szó sem lehetett. Odasiettek mind hozzá, rábeszéltek, csitították, magyarázták neki:

- Most nem lehet...

- Csúnya az idő...

- Majd a jövő héten...

És most is visszatért mindig a szomorú szó, amelyet már alig mertek az okos szemébe mondani:

- Majd ha meggyógyulsz...

De minden sorra rájuk cáfolt. Mikor a csúnya időről beszéltek, melegen, fényesen sütött be a nap a kis udvarra, az éltető, erős sugarú tavaszi nap, amittől minden életet kap, s amittől csak éppen Nemecek Ernő nem tudta visszakapni az életet.

És valósággal előntötte a láz a kisfiút. Bolondul hadonászott, piros volt, kitágultak finom kis orrlyukai. És szónokolt:

- A grund - kiáltotta - az egy egész birodalom! Ti azt nem tudjátok, mert ti még sohasem harcoltatok a hazáért!

Künn kopogtattak. Az asszony kiment.

- Kérlek - mondta az urának -, Csetneky úr van itt.

A szabó kiment a konyhába. Ez a Csetneky úr fővárosi hivatalnok volt, aki a ruháit Nemeceknél csináltatta. Mikor a szabót meglátta, idegesen szólt:

- Mi van a duplasor-gombos barna ruhámmal?

Belülről hallatszott a szomorú szónoklat:

- Harsogott a trombita... és csupa por volt a grund... Előre! Előre!

- Kérem - mondta a szabó -, ha tetszik, most felpróbálhatja a nagyságos úr, de arra kell kérnem, hogy itt a konyhában tessék... ezer bocsánat... mert a kisfiam nagyon beteg... benn fekszik...

- Előre! Előre! - hangzott a szobából egy rekedten kiabáló gyerekhang. - Utánam! Teljes roham! Látjátok ott a vörösingeseket? Elöl megy Áts Feri az ezüstitársával... most mindjárt a vízbe fognak dobni!

Csetneky úr figyelt.

- Mi az?

- Kiabál szegényke.

- Hát ha beteg, minek kiabál?

A szabó vállat vont.

- Már nem is beteg az, kérem... a végét járja... lázában beszél az istenadta...

És kihozta a szobából a duplasor-gombos barna kabátot, mely fehér szálakkal volt összefércelve. Mikor az ajtót nyitotta, kihallatszott:

- A sáncároknak csönd! Vigyázz! Most jönnek... már itt is vannak! Trombitás, fújd meg a trombitát!

Tölcsért csinált a kezéből.

- Trató... trató... trató!

És rákiáltott Bokára:

- Te is fújjad!

És Boka is kénytelen volt tölcseért csinálni a kezéből, és most már ketten trombitáltak: egy fáradt, rekedt, gyöngye kis hang meg egy másik, egészséges hang, amely azonban éppoly szomorúan hangzott. Bokának már a torkát fojtogatták a könnyek, de azért bírta, emberül állta, és úgy tett, mintha neki is örömet okozna, mikor fújja.

- Sajnálom - mondta Csetneky úr, miközben ingujjra vetkőzött -, de nekem nagy szükségem van a barna ruhára.

- Trató! Trató! - hangzott a szobából.

A szabó ráadta a kabátot. És csöndesen kezdett beszélgetni:

- Tessék nyugodtan állni.

- A hóna alatt vág.

- Igenis, kérem.

(- Trató! Trató!)

- Itt ez a gomb magasan van, ezt varrja majd feljebb, mert szeretem, ha a vasalás szépen kifekszik a mellre.

- Igenis, nagyságos úr.

(- Teljes roham! Előre!)

- És az ujja mintha egy kicsit rövid volna.

- Nem gondolom.

- De nézze csak jól meg. Minden kabátnak rövidre csinálja az ujját, ez a maga baja!

„Dehogyan ez az én bajom!” - gondolta a szabó, és megjegyezte a krétával a kabát ujját.

Benn pedig nőttön-nőtt a lárma.

- Haha! - kiáltott a gyerekhang. - Hát itt vagy? Most itt állsz előttem! Végre megfoghatlak, te rettenetes vezér! Na most, na most! Lássuk, ki az erősebb?

- Vattát tegyen bele - mondta Csetneky úr. - A vállába egy kicsit, és a mellre egy kicsit, jobbról-balról.

(- Puff! Földhöz vágta!)

Csetneky úr levetette a barna kabátot, és a szabó rásegítette azt, amiben jött.

- Mikor lesz készen?

- Holnapután.

- Jó. De dolgozzon rajta, nehogy megint csak egy hét múlva kapjam meg. Van most egyéb dolga is?

- Csak a gyerek ne volna beteg, nagyságos uram!

Csetneky úr vállat vont.

- Az szomorú dolog, én nagyon sajnálom, de mondom, nekem a ruhára szükségem van, és nagyon sürgősen kell. Lászon csak hozzá azonnal!

A szabó sóhajtott egyet.

- Hát majd hozzálátok.

- Ásszolgája! - mondta Csetneky úr, és vígan távozott. Még az ajtóból egyszer visszakiáltott: - De rögtön üljön neki!

A szabó megfogta a szép barna kabátot, és arra gondolt, amit az orvos mondott. Gondoskodni kell arról, amiről ilyenkor gondoskodni szokás. Hát jó, nekiül azonnal a munkának. Ki tudja, mire kell az a pénz, amit majd ezért a barna kabátért kap? Talán az asztaloshoz vándorol ez a néhány forint, ahhoz az asztaloshoz, aki a kis koporsókat csinálja. És Csetneky úr büszkén fog feszíteni a Duna-parti korzón az új ruhájában.

Visszament a szobába, és rögtön nekilátott a varrásnak. Most már oda se nézett az ágyra, csak gyorsan kapkodta a tűt, a cérnát, hogy hamarosan végezzen a munkával, mert a munka mindenképpen sietős volt. Csetneky úrnak is kellett, meg talán az asztalosnak is kellett.

A kis kapitánnyal pedig most már nem lehetett bírni. Erőre kapott, és felállott az ágyban. Hosszú hálóingecskéje a bokájáig ért. Fején kackiásan félre volt csapva a piros-zöld sapka. Szalutált. Most már hörögve beszélt, és a tekintete valahol a semmiben révedezett.

- Jelentem alássan, tábornok úr, földhöz vágtam a vörösinges vezért, kérem az előléptetést! Úgy nézzetek rám, hogy én most már kapitány vagyok! Én harcoltam a hazáért, és én meghaltam a hazáért! Trará! Trará! Fújjad, Kolnay!

Fél kezével belekapaszkodott az ágya fejébe.

- Bombázzatok, erődök! Hahá! Ott a Janó! Vigyázz, Janó! Te is kapitány leszel, Janó! És neked nem fogják kisbetűvel írni a nevedet! Pfüj! Rossz-szívű fiúk vagytok! Irigykedtetek rám, mert a Boka engemet szeretett, és mert én voltam a barátja, nem pedig ti! Az egész gittegylet egy butaság! Kilépek! Kilépek az egyletből! - Csöndesen tette hozzá: - Kérem jegyzőkönyvbe venni.

És a szabó a kis alacsony asztal mellett most se nem látott, se nem hallott. Fürgén járt csontos ujjja a kabát szövetjén, villogott a tű, a gyűszű. Az ágyra nem nézett volna a világért sem. Attól félt, hogy ha oda talál nézni, egyszeriben elmegy a kedve mindentől, földhöz csapja a Csetneky úr finom barna kabátját, és odaborul a kisfia mellé.

Most leült az ágyban a kapitány, és hallgatagon nézte a paplant.

Boka halkán kérdezte:

- Fáradt vagy?

Nem felelt. Boka betakargatta. Az anyja megigazította feje alatt a párnát.

- Most maradj csöndben. Pihenj.

Ránézett Bokára, de látszott a tekintetén, hogy nem látja. Csodálkozó arcot vágott. Azt mondta neki:

- Apa...

- Nem, nem - szólt fojtott hangon a tábornok -, én nem vagyok az apa... nem ismersz? Én Boka János vagyok.

Fáradt hangon, értelmetlenül mondta utána a beteg:

- Én... Boka... János... vagyok... - Most hosszas csönd lett. A kisfiú lehunyta a szemét, s hosszasan, nagyot sóhajtott, mintha minden szomorú ember minden fájdalma az ő kis lelkébe szorult volna.

Csőnd volt.

- Talán el fog aludni - súgta a kis szőke asszony, aki már alig állt a lábán a sok virrasztástól.

- Hagyjuk - felelt suttogva Boka.

Félreültek, egy kopott, zöld díványra. Most a szabó is abbahagyta a munkát, letette a térdére a barna kabátot, s lehajtottá fejét az alacsony asztalra. Mindenki hallgatott. És álmos csönd volt, a légy röpülését is meg lehetett volna hallani.

Az ablakon át gyerekhangok szűrődtek be az udvarról. Mintha sok gyerek lett volna künn, amint csöndesen beszéltek egymással. És egyszerre ismerős szó ütötte meg Boka fülét. Egy nevet hallott, amint suttogva mondta valaki:

- Barabás.

Fölkelt, és lábujjhegyen kiment a szobából. Mikor a konyha üvegajtóját kinyitotta, és kilépett az udvarra, ismerős arcokat látott. Egy csomó Pál utcai fiú állott félénken az ajtó közelében.

- Ti vagytok?

- Igen - suttogta Weisz.

- Itt van az egész gittegylet.

- Mit akartok?

- Hoztunk neki egy díszokiratot, amelyikben piros tintával le van írva, hogy az egylet bocsánatot kér tőle, és hogy a nagykönyvbe csupa nagybetűvel írtuk be a nevét. Itt van a nagykönyv is. És itt van az egész küldöttség.

Boka a fejét csóválta.

- Hát nem tudtatok előbb jönni?

- Miért?

- Mert most alszik.

A küldöttség tagjai egymásra néztek.

- Azért nem tudtunk hamarabb jönni, mert nagy vita volt, hogy ki legyen a küldöttség elnöke. És eltartott egy félóráig, amíg a Weiszt megválasztottuk.

Az asszony jelent meg a küszöbön.

- Nem alszik - mondta -, most félrebeszél.

A fiúk mereven álltak. Mind meg voltak döbbenve.

- Gyertek be, fiúcskák - mondta az asszony -, talán föleszmél szegényke, ha benneteket meglát.

És kitarta előttük az ajtót. Sorra beléptek, elfogódottan, tisztelettel, mintha templomajton mentek volna be. Már künn, a küszöb előtt levették a kalapjukat. És mikor a legutolsó után csöndesen becsukódott az ajtó, már mind a szobaajtó küszöbén állottak, némán, tisztességtudóan, nagyra nyílt szemmel. A szabót nézték, meg az ágyat nézték. A szabó még erre sem emelte föl a fejét, a karjára hajtotta és hallgatott. Nem sírt. Csak már nagyon fáradt volt. Az ágyban pedig nyitott szemmel feküdt a kapitány, nehezen, mélyen lélegzett, vékony szélű kis szája nyitva volt. De nem ismert meg senkit. Ő most már talán olyan dolgokat látott, amiket földi szemmel nem is lehet látni.

Az asszony tolta előre a fiúkat.

- Menjete oda hozzá.

Lassan meg is indultak az ágy felé. De nehezen mentek. Egyik bátorította a másikat:

- Eredj te.

- Te menj előre.

Barabás szólt:

- Te vagy a küldöttségi elnök.

És Weisz erre szépen lassan az ágyhoz ment. A többiek is odasomfordáltak mögéje. A kisfiú rájuk se nézett.

- Beszélj - sűgta Barabás.

És Weisz remegő hangon kezdte:

- Te... Nemecek...

De nem hallotta Nemecek. Lihegett, és merően nézett a fal felé.

- Nemecek! - ismételte Weisz, és már a torkán volt a sírás. Barabás a fülébe súgott:

- Ne bögj!

- Nem böögök - felelt Weisz, és örült, hogy ennyit is mondhatott sírás nélkül.

Aztán összeszedte magát.

- Mélyen tisztelt kapitány úr! - kezdte a beszédet, és egy írást húzott elő a zsebéből. - Midőn itt megjelentünk... és én mint elnök... ezennel az egylet nevében... mert mi tévedtünk... és mi mind tetőled most bocsánatot kérünk... és ebben a díszokiratban... itt le van írva az egész...

Hátrafordult. Már két könnycsepp ragyogott a szemében. De a hivatalos hangot, az ő legnagyobb örömeiket, nem hagyta volna el a világ minden kincséért sem.

- Jegyző úr - súgta hátra -, adja ide az egyleti könyvet.

Leszik szolgálatkészen adta oda. Weisz félénken tette le az ágy szélére, és fellapozta benne azt az oldalt, ahol a „Bejegyzés” volt.

- Ide nézz - mondta a betegnek -, ez az.

A beteg szeme azonban lassan becsukódott. Vártak. Aztán Weisz megint szólt:

- Nézd meg.

Nem felelt. Most mind közelebb mentek az ágyhoz. Az asszony reszketve tört magának utat a fiúk közt. Ráhajolt a gyerekére.

- Te - mondta valami idegen, csodálkozó, reszkető hangon a férjének -, ez nem lélegzik...

A mellére hajtotta a fejét.

- Te! - kiáltott most hangosan, nem törődve semmivel. - Nem lélegzik!

A fiúk hátrahúzódtak. A kis szoba egyik sarkába állottak, szorosan egymás mellé. Az egyleti könyv leesett az ágyról, nyitva, úgy, ahogy Weisz fellapozta.

Az asszony most már sívított:

- Te! Hideg a keze!

És a nagy, fojtott csöndben, mely ezeket a szavakat követte, hallani lehetett, amint a szabó, aki eddig némán, mozdulatlanul ült a zámolyon, fejét a karjára hajtva, egyszerre zokogni kezdett. Csöndesen, alig hallhatóan, ahogy komoly, felnőtt emberek szoktak. És a válla rángatódzott a sírástól. És még most is vigyázott szegény a Csetneky úr szép barna kabátjára, mert lecsúsztatta a térdéről, hogy a könnyei rá ne folyjanak.

Az asszony pedig ölelte, csókolta a kis halott gyereket, aztán letérdelt az ágya elé, a kispárnába temette az arcát, és ő is zokogni kezdett. Nemecek Ernő gittegyleti titkár, a Pál utcai grund kapitánya pedig örök csöndességben, falféren, lehunyt szemmel feküdt hanyatt az ágyban, s most már bizonyos volt róla, hogy semmit nem lát, és semmit nem hall, ami körülötte történik, mert Nemecek kapitány látásáért és hallásáért eljöttek az angyalok, és elvitték oda, ahol csak az olyanok hallanak édes muzsikát, és látnak fényes tündöklést, mint amilyen Nemecek kapitány volt.

- Későn jöttünk - súgta Barabás.

Boka a szoba közepén állott, és lehorgasztotta a fejét. Még az imént, néhány perccel ezelőtt, mikor az ágy szélén ült, alig tudta visszafojtani a sírást. És most csodálkozva érezte, hogy nem jön könny a szemébe, hogy nem tud sírni. Aztán körülnézett, valami mérhetetlen ürességgel a lelkében. Meglátta a sarokban meghúzódó fiúkat. Elöl Weisz, kezében a díszokirattal, amit Nemecek már nem láthatott.

Odament hozzájuk.

- Menjetez szépen haza.

És ezek, szegények, szinte megőrültek annak, hogy elmehetnek innen, ebből az idegen kis szobából, ahol halva feküdt a pajtásuk az ágyon. Egymás után somfordáltak ki a szobából a konyhába, a konyhából a napfényes udvarra. Utolsónak maradt Leszik. Szándékosan maradt utolsónak. Mikor már mind künn voltak, lábujjhegyen odament az ágy mellé, és csöndesen fölvetta a földről az egyleti könyvet. Ránézett az ágyra és a csöndes kis kapitányra.

Aztán kiment ő is a többiek után a napfényes udvarra, amelynek gyatra fácskáin madarak csipogtak, fiatal, vidám kis verebek. Nézték a madarakat, álltak az udvarban. Nem értették az egészet. Tudták, hogy a pajtásuk meghalt, de az értelmét nem tudták. Csodálkozva néztek egymásra, mint akik elbámulnak valami nagyon érthetetlen, nagyon idegen dolgon, amit most láttak először életükben.

Alkonyatkor nekivágott Boka az utcának. Tanulnia kellett volna, mert holnap nehéz nap következik. Nagy latinlecke. És már régóta nem felelt, biztosra vette, hogy Rác tanár úr ki fogja hívni. De nem volt kedve a tanuláshoz. Félrelökte a könyvet meg a szótárt, és elment hazulról.

Cél nélkül kóborolt az utcákon. Valahogyan kerülgette a Pál utcát meg az ismerős környéket. Fájt a szíve arra a gondolatra, hogy viszont kell látnia a grundot a mai szomorú napon.

De akármerre is ment, mindenütt emlékeztette valami Nemecekre.

Az Üllői út...

Itt baktattak hárman, Csónakossal, mikor először mentek kémszemlére a Fűvészkertbe.

A Köztelek utca...

Emlékezett rá, mikor egyszer délben, iskola után megállottak ennek a kis utcának a közepén, és Nemecek nagy komolyan előadta, mint vették el az előtte való napon a Pásztorok a Múzeum-kertben a golyóikat. Csónakos meg a dohánygyárhoz ment, és a pinceablak vasrostélyáról dohányport szippantott fel. Hogy tüszköltek!

A Múzeum környéke...

Onnan is visszafordult. És érezte, hogy minél inkább kerüli a grundot, annál erősebben vonzza arrafelé valami fájó érzés. És mikor aztán egyszerre elhatározta magában, hogy elmegy a grundra, kerülő nélkül, egyenesen, bátran, akkor valami könnyebbség szállott a lelkére. Sietett, hogy minél előbb érjen oda. És minél közelebb érezte magát az ő birodalmukhoz, annál nagyobb volt a nyugalom, mely a szívét elárasztotta. A Mária utcában már olyan tisztán érezte ezt, hogy szaladni kezdett, csak hogy minél előbb érjen oda. És amikor az egyre sötétedő alkonyatban a sarokra ért, és meglátta a jól ismert, szürke palánkot, megdobbant a szíve. Meg kellett állnia. Most már nem volt miért sietnie, most már itt volt. Lassú léptekkel közeledett a grund felé, melynek kisajtaja nyitva volt. Az ajtó előtt a deszkapalánkhöz támaszkodva pipálgatott Janó. Mikor Bokát meglátta, vigyorogva intett feléje.

- Megvertung őket!

Boka szomorú mosollyal felelt. De Janó tűzbe jött:

- Megvertung!... Kidobtung... Kikergetung...

- Igen - mondta csöndesen a tábornok.

Aztán megállott a tót előtt, kis ideig hallgatott, majd ezt mondta:

- Tudja-e, Janó, mi történt?

- Mi?

- Meghalt a Nemecek.

A tót nagyot nézett. Kivette a pipát a szájából.

- Melyik az a Nemecek? - kérdezte.

- Az a kis szőke.

- Aha! - mondta a tót, és visszatette a pipát a szájába. - Szeginy.

Boka bement az ajtón. Most csöndesen nyugodott előtte a nagy, üres darab városi föld, mely annyi vidám órának volt már tanúja. Lassan végigment rajta, és érkezett a sáncárokhoz. Még látszottak a sáncon a harc nyomai. A homok tele volt lábnyomokkal. A földhányás egyes darabjai leomlottak, mikor rohamra másztak elő az árokból a fiúk.

És sötéten, feketén állottak egymás mellett a farakások, tetejükön az erődökkel, melyeknek oldalfalai végig voltak öntve az ő saját puskaporukkal: homokkal.

Leült a földhányásra a tábornok, és a tenyerére támasztotta az állát. Most csönd volt a grundon. A kis vaskémény így estére kihűlt, s várta a reggelt, amikor szorgalmas kezek megint alája fűtenek. A fűrészsík is pihent, és a kis ház aludt a rügyező vadszőlőindák között. Messziről, mintha álomban hangzott volna, idehallatszott a város robaja. Kocsik robogtak, emberek kiáltottak innen-onnan, és egy szomszéd ház valamelyik hátsó ablakából, ahol talán a konyha volt, s ahol már égett a lámpa, vidám énekhang szállott feléje. Valami cseléd énekelt.

Felállott Boka, és oldalt került, a kunyhó felé. Megállt azon a helyen, ahol Nemecek leterítette Áts Ferit, mint hajdan Dávid Góliátot. Lehajolt a földre, és úgy kereste a drága lábnyomokat, amelyek éppúgy el fognak tűnni a homokból, mint ahogy az ő kis barátja eltűnt ebből a földi világból. Fel volt túrva azon a helyen a föld, de lábnyomokat nem látott benne. Pedig megismerte volna a Nemecek kis lábának a nyomát, hiszen olyan kicsi volt, hogy még a vörösingesek is elbámultak, mikor a fűvészkerti romban meglátták a cipője nyomát, amely még a Wendauerénél is kisebb volt. Azon az emlékezetes napon...

Sóhajtván ment tovább. Elment a harmadik számú erődhez, amelyen először látta meg a kis szőke Áts Ferit. Mikor az ránézett, és lekiáltott rá: „Félsz, Nemecek?!”

Fáradt volt a tábornok. Testét-lelkét elgyötörte ez a mai nap. Támolygott, mintha erős bort ivott volna. Nagy nehezen felkapaszkodott a második számú erődre, és meghúzódott benne. Itt legalább senki sem látta, senki sem zavarta, elgondolkozhatott a kedves emlékeken, és talán ki is sírhatta volna magát, ha ugyan tudott volna sírni.

Hangokat hozott feléje a szellő. Lenézett az erődről, és két kis sötét alakot látott meg a kunyhó előtt. A sötétben nem ismerte meg őket, s figyelt, hogy vajon közülük tartoznak-e, rájuk ismer-e hangjukról.

A két fiú csöndesen beszélt egymással.

- Te Barabás - mondta az egyik -, hát most itt vagyunk, ezen a helyen, ahol a szegény Nemicsek megmentette a birodalmat.

Hallgattak. Aztán ez hallatszott:

- Te Barabás, béküljünk itt most ki, de örökre és igazán; nincs értelme annak, hogy mi haragudjunk egymásra.

- Jó - mondta meghatottan Barabás -, én kibékülök veled. Úgyis azért jöttünk ide.

Megint csönd volt. Némán álltak egymással szemben, és mindenik azt várta, hogy a másik kezdje a kibékülést. Végre aztán megszólalt Kolnay:

- Hát szerbusz!

Barabás elérzékenyülten felelt:

- Hát szerbusz!

Kezet fogtak. Sokáig álltak így, kéz a kézben. Aztán nem szóltak egy szót se, csak össze-ölelkeztek.

Ez is megtörtént. Ez a csoda megesett. Boka felülről, az erődből nézte őket, de nem árulta el magát. Ő is egyedül akart maradni, meg aztán arra is gondolt, hogy mi az ördögnek zavarja meg őket.

Aztán elindult a Pál utca felé a két kis ember, halkán beszélgetve. Azt mondta Barabás:

- Holnapra sok van latinból.

- Igen - mondta Kolnay.

- Neked könnyű - sóhajtotta Barabás -, mert te tegnap feleltél. De én már régen nem feleltem, énrám a napokban kerül a sor.

Kolnay ezt mondta:

- Vigyázz, mert a második caputból a tizedik sortól a huszonharmadikig kimarad. Ki van jegyezve a könyved?

- Nincs.

- Hát csak nem fogod azt is megtanulni, ami kimarad? Majd én elmegyek most hozzád, és kijegyzem a könyvedet.

- Jó.

Íme, ezeknek már a lecke jár a fejükben. Ezek hamar felejtettek. Amiért Nemicsek meghalt, azért Rácz tanár úr életben maradt, és a latinlecke is életben maradt, főképpen pedig életben maradtak ők is.

Elballagtak, eltűntek az est sötétjében. És most végre egyes-egyedül maradt Boka. De nem volt nyugta az erődben. Meg aztán későre is járt az idő. A józsefvárosi templom felől lágy harangszó szállott.

Lejött az erődből, és megállt a kunyhó előtt. Láta visszajönni Janót a Pál utcai kiskapuból a kunyhója felé. Farkcsóválva, szaglászva szaladt mellette a Hektor. Megvárta őket.

- Na? - mondta a tót. - Ifiúr nem hazamegy?

- De már megyek - felelt Boka.

Megint vigyorgott a tót.

- Otthon jó meleg vacsora.

- Jó meleg vacsora - ismételte gépiesen Boka, és arra gondolt, hogy a Rákos utcában, a szegény szabóéknál is vacsorához ül most a konyhában a két kis ember: a szabó meg a felesége. És benn a szobában gyertyák égnek. És ott van a Csetneky úr duplasor-gombos szép barna kabátja.

Úgy véletlenségből bepillantott a konyhába.

A deszkafalhoz támasztva furcsa eszközöket látott meg. Kerek, piros-fehér bádogtáblát, olyanféle korongot, aminőt a vasúti örök tartanak a rúdjánál fogva, mikor a gyorsvonat elrobog az őrház előtt. Meg egy háromlábú alkotmányt, amelynek a tetején sárgaréz cső volt. Meg fehérre festett karókat...

- Mi ez? - kérdezte.

Janó benézett.

- Ez? Ez a mérnök úré.

- Milyen mérnök úré?

- Építészmérnök úré.

Bokának rettenetesen megdobbant a szíve.

- Építészmérnök? Mit akar az itt?

Janó szippantott egyet a pipából.

- Építeni fognak.

- Itt?

- Igen. Hétfőn gyűnnek munkások, felássák grundot... csinálnak pince... fundamentum...

- Mi?! - kiáltott Boka. - Ide házat építenek?

- Házat - mondta egykedvűen a tót -, nagy, háromemeletes házat... akié a grund, az csináltatja házat.

És bement a konyhába.

Bokával fordult egyet a világ. Most már előtörték a szeméből a könnyek. Sietett, aztán rohanvást futott a kapu felé. Menekült innen, erről a hűtlen darab földről, amelyet ők annyi szenvedéssel, annyi hősiességgel védtek meg, s amely most hűtlenül elhagyja őket, hogy egy nagy bérkaszányát vegyen a hátára örök időkre.

A kapuból még visszanézett egyszer. Mint aki a hazáját hagyja el örökre. És abban a nagy fájdalomban, mely erre a gondolatra a szívét összeszorította, csak egy csöppecske, csak egy nagyon kicsi vigasztalás vegyült. Ha már szegény Nemecek nem érte meg azt, hogy a gittegyet bocsánatkérő küldöttségét fogadhassa, legalább nem érte meg azt sem, hogy elveszik tőle a hazáját, amiért meghalt.

És másnap, mikor az egész osztály néma, ünnepies csöndben ült a helyén, és Rác tanár úr komoly léptekkel, lassan, ünnepélyesen ment föl a katedrára, hogy onnan a nagy csöndben halk szóval emlékezzék meg Nemecek Ernőről, és felszólítsa az egész osztályt, hogy holnap délután három órakor valamennyien fekete vagy legalábbis sötét ruhában gyülekezzenek a Rákos utcában, Boka János komolyan nézett maga elé a padra, és most először kezdett derengeni egyszerű gyereklelkében a sejtés arról, hogy tulajdonképpen mi is az élet, amelynek mindnyájan küzdő, hol bánatos, hol vidám szolgálai vagyunk.

.oOo.